

Национални механизам за превенцију тортуре

извештај за 2015. годину

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

Национални механизам за превенцију тортуре
Извештај за 2015. годину
са закључцима Народне скупштине Републике Србије

Београд, 2016. година

Издавач
Заштитник грађана

За издавача
Милош Јанковић

Приредила
Јелена Унијат

Прелом и штампа
Интерпринт плус

Тираж
150 примерака

ISBN 978-86-87945-38-8

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Извештај за 2015. годину
са закључцима Народне скупштине
Републике Србије

Београд, 2016. година

Поштовани,

Ово је четврти годишњи извештај Заштитника грађана о активностима које је спровео у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре у Републици Србији.

Превенција тортуре проистиче из обавеза Републике Србије према својим грађанима и међународној конвенцији којој је приступила.

Током 2015. године обављено је 117 посета местима на којима се налазе лица лишена слободе, а на основу утврђених неправилности у раду надлежним органима упућено је 265 препорука.

Представљајући налазе и опште и појединачне препоруке за унапређивање стања, Извештај нуди јасан и доступан правац према друштву без тортуре као идеалном циљу. Ипак, из извештаја је јасно да кораци ка недостижном идеалу нису и сами обавијени маглом, недостижни, чак ни претешки, нити скупи.

Остаје да их чинимо што брже, без изговора и изузетака. Ради жртава тортуре, али и достојанства свих нас. Тамо где је иједно људско биће изложено нечовечном поступању, ничије достојанство не може да буде потпуно.

Захваљујемо се свим органима, удружењима грађана и појединцима са којима смо у извештајном периоду сарађивали обављајући послове Националног механизма за превенцију тортуре.

Милош Јанковић
Заменик заштитника грађана

Саша Јанковић
Заштитник грађана

Садржај

1.	Увод	9
1.1.	Општа оцена поштовања забране тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака у Републици Србији	9
1.2.	Најзначајнији подаци о активностима Заштитника грађана у обављању послова НПМ-а у 2015. години	14
2.	Забрана тортуре	15
2.1.	Национални прописи	15
2.2.	Међународни инструменти	16
3.	Опциони протокол уз Конвенцију против тортуре	19
3.1.	Поткомитет за превенцију тортуре	19
3.2.	Национални механизми за превенцију тортуре (НПМ)	20
3.3.	Успостављање НПМ-а у Србији	21
4.	Методологија, ресурси и организација НПМ-а у 2015. години	23
4.1.	Методологија НПМ-а	23
4.2.	Материјални услови и финансијска независност НПМ-а	25
4.3.	Посебна НПМ јединица и њена функционална независност	26
4.4.	Учешће Покрајинског Заштитника грађана у активностима НПМ-а	27
4.5.	Учешће цивилног сектора у активностима НПМ-а	27
4.6.	Учешће спољних стручњака у активностима НПМ-а	28
4.7.	Обука чланова НПМ-а	29
4.8.	Остали облици сарадње	29
5.	Остваривање мандата НПМ-а током 2015. године	30
5.1.	Посете установама у којима су смештена лица лишена слободе	30
5.2.	Сарадња органа власти са НПМ-ом током посета установама	31
5.3.	Извештаји о посетама установама	32
5.4.	Препоруке за отклањање утврђених недостатака	32
5.4.1.	Поступање надлежних органа по препорукама Народне скупштине Републике Србије	33
5.5.	Дијалог са органима власти	33
5.6.	Организација догађаја и промоција НПМ-а/превенције тортуре	34
5.7.	Сарадња са Комитетом УН-а против тортуре, Поткомитетом УН-а за превенцију тортуре и Европским комитетом за спречавање мучења	34
5.8.	Сарадња са другим НПМ	35
5.9.	Дистрибуција годишњег извештаја НПМ-а	36
5.10.	Разматрање годишњег извештаја НПМ-а	36
6.	Стање и активности НПМ-а по областима у 2015. години	37
6.1.	Полицијско / тужилачко задржавање	41
6.2.	Извршење мере притвора	45
6.3.	Извршење кривичних санкција	47
6.4.	Задржавање особа са менталним сметњама у психијатријским болницама	52
6.5.	Задржавање особа у установама социјалне заштите	54
6.6.	Поступање према избеглицама/мигрантима и осврт на избегличку кризу	56
6.7.	Прихват повратника у поступку реадмисије	61
ДОДАТАК I		63
- Препоруке НПМ-а упућене органима власти Републике Србије		63
ДОДАТАК II		95
- Закључци Народне скупштине Републике Србије		95
ДОДАТАК III		102
- Конвенција против тортуре и Опциони протокол		102

1. Увод

1.1. Општа оцена поштовања забране тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака у Републици Србији¹

Током вишегодишњег остваривања свог мандата утврђеног Опционим протоколом УН-а против тортуре², Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) налази да је у Србији дошло да унапређења положаја лица лишених слободе и да не постоји тортура као организована и подстицана појава од стране државних органа.

Иако наведено охрабрује, надлежни органи треба да истрајавају на унапређењу борбе против тортуре, имајући у виду да је тортура, као и свако друго злостављање ситуационог карактера и да су они који су лишени слободе највише изложени том ризику.

Током извештајног периода запажени су одређени напреси у превенцији тортуре. Претходних година, приликом посета затворима, нарочито јединицама са појачаним обезбеђењем, велики број интервјуисаних лица лишених слободе истицао је да је злостављање готово „редовна појава”. Међутим, током ненајављених посета заводима за извршење кривичних санкција (КПЗ Пожаревац – Забела, КПЗ Ниш, ОЗ Лесковац и ОЗ Београд) обављених 2015. године, представници НПМ-а обавили су ненадзиране разговоре са преко 200 лица лишених слободе, без присуства затворског особља, приликом којих нико од њих није навео да је био физички злостављан од стране службених лица или других осуђеника, односно притвореника³. Такође, нико није имао видљиве повреде. Из напред наведеног не може се донети генерална оцена да у Србији уопште не постоји тортура, али то охрабрује и указује да евентуални појединачни случајеви тортуре и других облика злостављања не представљају системску појаву.

Неколико притвореника, који су пре спровођења у притвор били на задржавању до 48 сати у полицијским просторијама за задржавање, навело је да су током саслушања задобили по „неколико шамара”, као и да су их полицијски инспектори врећали, али да нису имали могућност то и да докажу, с обзиром да нису задобили видљиве повреде. Стога би у циљу даље превенције тортуре и спровођења ефикасније борбе против некажњивости за тортуру у полицијским станицама било неопходно обезбедити посебне просторије за саслушање, које би требало да буде аудио-видео забележено, као и да се врши снимање примене полицијских овлашћења. Позитиван помак је успостављена пракса јавног тужилаштва да лица која се доводе пита како су се према њима односили полицијски службеници, односно да ли су били подвргнути било каквом облику мучења или понижавајућег поступања.

¹ Види више под 6. овог извештаја.

² Усвојен 18. децембра 2002. године на 57. седници Генералне Скупштине УН по резолуцији А/RES/57/199, ступио на снагу 22. јуна 2006.

³ Сви изрази, појмови, именице, придеви и глаголи у овом Извештају који су употребљени у мушком граматичком роду, односе се без дискриминације и на особе женског пола.

Везано за борбу против некажњивости за тортуру, индикативан је став Одбора за контролу служби безбедности Народне скупштине Републике Србије да Заштитник грађана није овлашћен да поступа у случајевима у којима је у току вођење кривичног поступка. Наведено је озбиљно угрозило превенцију тортуре и борбу против некажњивости за тортуру и представља покушај дискредитовања и онемогућавања спровођења спољног надзора и контроле од стране независног органа, било кроз вођење поступака по притужбама или по сопственој иницијативи, било кроз обављање послова НПМ-а. Поводом наведеног питања, Комитет УН-а против тортуре у својим Закључним запажањима о Другом периодичном извештају Републике Србије (тачка 21.) нагласио је да је држава дужна да обезбеди ефикасан и независан рад Заштитника грађана и да му омогући остваривање мандата, без обзира да ли је покренут кривични поступак или не.

Имајући у виду да Заштитник грађана остварује и мандат НПМ-а, потребно је да надлежни државни органи омогуће несметано поступање НПМ-а у смислу омогућавања посета свим установама, приступа свим подацима и обављања разговора са свим лицима по избору НПМ-а, без обзира да ли је у току било који други поступак који води други државни орган.

Постојећи смештајни и други услови живота лица лишених слободе у бројним аспектима нису у складу са прописима и важећим стандардима, што у свом континуитету поприма карактер нечовечног или понижавајућег поступања.

Постојећи недостаци у организацији и поступању према лицима лишеним слободе, попут неадекватних смештајних услова, непостојања или неспровођења процедура, недостатка одговарајућег психо-социјалног третмана и кадровских недостатака, могу, нарочито у свом континуитету, довести и доводе до појава нечовечног или понижавајућег поступања према лицима лишеним слободе.

Као што је НПМ већ истицао у претходним извештајима, притвореницима се не омогућује да расположиво време током дана проводе ван ћелије, у заједничким просторијама са другим притвореницима са којима им одлуком суда није забрањен контакт. Међутим, охрабрују напори усмерени ка унапређењу капацитета намењених за смештај притвореника. ОЗ Београд предвидео је да на сваком блоку формира посебне просторије за дневни боравак, које ће истовремено моћи да користе притворена лица којима одлуком суда није забрањен контакт. Такође, нацртом плана изградње новог објекта у ОЗ Лесковац планиране су заједничке просторије у оквиру притворске јединице. Оно што и даље представља проблем је што се притвореним лицима у највећем броју случајева не омогућује радно ангажовање, нити су укључени у социјалне и културне активности. Такође, нема довољно услова за физичке активности, посебно током временских неприлика.

НПМ, као и у претходним извештајима, указује на проблем који се јавља услед релативно малог броја жена у једној притворској јединици, а који има за последицу да су поједине од њих током извршења мере притвора, често на недопустиво дуги рок, практично у усамљењу. Иако у систему извршења кривичних санкција усамљење/самица представља посебну, односно дисциплинску меру, која је строго временски ограничена, у постојећој пракси то је за поједине притворенице редован начин извршења мере притвора, што довољно говори о негативном аспектима система притварања жена.

У бројним затворским капацитетима и даље се не остварује принцип заједничког извршења казне. Наиме, осуђени током дана не проводе расположиво време са другим осуђенима у заједничком боравку, већ су све време изоловани у ћелијама (сами или у малим групама).

Радно ангажовање осуђених је недовољно, али приметно је изузетно залагање за унапређење постојећег стања. Изражен је и недостатак културних садржаја. Поступак класификације осуђених лица је недовољно транспарентан. Осуђенима се недовољно појашњавају критеријуми за напредовање, васпитачи се претежно баве администрирањем упитника. Механизам напредовања у третману по постојећим критеријумима подразумева отежан прелазак осуђених у повољније васпитне групе, тако да се многи осуђеници отпуштају из затвора из исте васпитне групе у коју су били разврстани одмах по пријему у затвор.

Затворски капацитети намењени малолетницима и женама⁴ су централне (једине) установе, у којима се смешта по 200 лица. У њима, нарочито онима намењеним малолетницима, стварају се јаки неформални системи, што рађа немогућност адекватног третмана. У тим централним установама проблем је и то што су поједини затвореници веома удаљени од својих пребивалишта, а то значајно отежава остваривање контакта са породицом.

Недостаци у здравственој заштити у затворима су и даље бројни. Први лекарски прегледи су по правилу паушални, затвореници се не прегледају без одеће, нити постоје протоколи који утврђују садржину прегледа. У пракси се не обављају периодични здравствени прегледи осуђених. Немедицинско особље углавном присуствује лекарским прегледима. Приметан је недостатак лекова.

Лекари углавном не остварују своју улогу у заштити од злостављања. У појединим случајевима пропуштају да утврде и детаљно опишу све уочене повреде, а углавном не дају мишљење о узрочно-последичној вези између примењене мере принуде или објашњења како су повреде настале - са повредама које су непосредно уочене током прегледа.

Осуђеници са менталним сметњама налазе се у редовном затворском режиму, што не одговара њиховим потребама и ствара велики безбедносни ризик за та лица и за њихово окружење, а у сваком случају представљају велико оптерећење особљу, које није обучено за поступање према таквим лицима.

4 КПЗ за жене у Пожаревцу, КПЗ за малолетнике у Ваљеву и ВПД у Крушевцу

Недостаци из Закона о заштити лица са менталним сметњама⁵ нису отклоњени. Прописано је да се службе за заштиту менталног здравља у заједници организују као допунска делатност постојећих психијатријских установа и домова здравља, који нису кадровски оспособљени, нити заинтересовани у том погледу. Сходно таквом решењу, у Србији су активности на пољу деинституционализације неприметне. Законом је уведена мера изолације психијатријских пацијената, што не само да није у складу са важећим стандардима, него се то у Србији дуги низ година уопште није примењивало. Осим тога, Законом је прописана надлежност полицијских службеника за одржавање реда унутар психијатријских болница, што није у складу са важећим стандардима, имајући у виду да су то униформисана и наоружана лица.

Постојеће психијатријске болнице су гломазне, имају по неколико стотина пацијената. У великој мери попримају азиларни карактер, јер су у њима бројни пацијенти изопштени из заједнице већином преко месец дана, али многи и по десет година, а неки и доживотно. Присутна је појава да се велики број лица задржава у болницама пре свега из социјалних разлога, јер не постоји било какав облик подршке и њиховог лечења у заједници.

Одлуке суда о присилним хоспитализацијама особа са менталним сметњама углавном су засноване на вештачењима лекара који су запослени у болници која је предлагач те мере. Осим тога, уочени су случајеви да пристанак на болничко лечење дају лица која су од стране полиције доведена у агитираном стању, иако изјаве дате под таквим околностима не могу бити узете као правно релевантне.

НПМ сматра да је неопходно интензивирати активности у циљу унапређења важећих прописа, као и поступања према особама са инвалидитетом смештеним у установама социјалне заштите домског типа. Наиме, велики број особа са менталним и интелектуалним сметњама смештен је у дислоцираним, често гломазним установама, далеко од заједнице и њиховог социјалног окружења. Поред тога, материјални услови смештаја су у многим од њих лоши, не остварује се потребан ниво психосоцијалног третмана. У установама је недовољан број запослених што има негативне последице, како на запослене, тако и на кориснике.

Закључак НПМ-а је да су међу лицима лишеним слободе у најлошијем положају лица са менталним и/или интелектуалним сметњама смештена у установама социјалне заштите домског типа, психијатријским болницама, као и они који се налазе у установама за извршење кривичних санкција⁶.

⁵ „Сл. гласник РС”, бр. 45/13

⁶ Лица на извршењу мере обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, мере притвора и казне затвора.

Током 2015. године НПМ је посебну пажњу посветио праћењу положаја великог броја избеглица и миграната, који су током избегличке кризе прошли кроз Републику Србију. Према подацима Министарства унутрашњих послова, током 2015. године евидентирано је скоро 600.000 избеглица/миграната којима су издате потврде о израженој намери за тражење азила. Већина ових лица није изјавило да желе азил у Републици Србији, али су им полицијски службеници упркос томе издавали потврде о израженој намери за тражење азила (скоро сва ова лица су напустила територију Републике Србије у року од два дана).

Поред наведеног, велики проблем представљало је и то што транзит избеглица кроз Србију није био организован на довољно ефикасан начин и у том процесу ризици за корупцију и деловање неформалних група били су веома велики.⁷

Државни органи су током 2015. године заузели либералан приступ у поступању према избеглицама у транзиту. Наведено је подразумевало изостанак лишавања слободе, као и одсуство других рестриктивних мера. Избеглицама је омогућен несметан улазак у Србију, а по обављеној регистрацији пуштани су да слободно пролазе кроз Србију ка границама са Мађарском и Хрватском. Такав либералан приступ отворио је простор за деловање неформалних група које су у личном интересу користиле тежак положај избеглица.

⁷ Анализа: Разлика у поступању према избеглицама на Балканској рути, бр. 71-120/15 09. 02. 2016. године.

1.2. Најзначајнији подаци о активностима Заштитника грађана у обављању послова НПМ-а у 2015. години⁸

НПМ је током 2015. године обавио 117 посета установама у којима су смештена лица лишена слободе. Сачињено је 55 извештаја, а надлежним органима и посећеним институцијама кроз извештаје о посетама упућено је 265 препорука.

У оквиру редовних посета посећена је укупно 61 установа, и то: 40 полицијских станица, 10 затвора, 2 психијатријске болнице и 2 центра за ментално здравље, 3 установе социјалне заштите домског типа, а обављене су и 4 посете Аеродрому „Никола Тесла“. На основу обављених посета, посећеним установама достављани су извештаји о посетама, са препорукама за отклањање утврђених недостатака у раду који могу довести или доводе до злостављања.

Уз подршку UNHCR-а, НПМ је и током 2015. године, у сарадњи са Београдским центром за људска права, обавио 59 тематских посета установама које су надлежне у поступању према тражиоцима азила и избеглицама. Сачињено је 30 извештаја о тим посетама, кроз које је упућено укупно 36 препорука за уклањање утврђених недостатака.

У 2015. години, НПМ је обавио седам тематских посета у циљу испитивања навода о тортури. Обављене су четири посете заводима (КПЗ Ниш, КПЗ Пожаревац-Забела, ОЗ Лесковац и притворска јединица ОЗ Београд) и три посете седиштима полицијских управа (ПУ Ниш, ПУ Лесковац и ПУ Пожаревац). Посете су биле ненајављене и спроведене су у вечерњим часовима. Без присуства припадника органа власти, интервјуисано је укупно 210 лица лишених слободе од којих нико није изнео наводе о тортури.

Посебна пажња посвећена је праћењу поступања по препорукама Европског комитета за спречавање мучења, упућеним кроз претходне извештаје о посетама Републике Србије.

У складу са наведеним, НПМ је обавио четири посете: Специјалној затворској болници у Београду, Казнено-поправном заводу у Пожаревцу – Забели, Клиници за психијатријске болести „Др Лаза Лазаревић“ и Специјалној болници за психијатријске болести „Горња Топоница“.

Праћењем присилног враћања особа чији су захтеви за азил одбијени постигнут је значајан превентивни елемент у заштити од мучења и других облика суровог, нечовечног и понижавајућег поступања.

НПМ је у 2015. години започео праћење присилног враћања грађана Србије из земаља Европске уније којима нису прихваћени захтеви за азил.

⁸ Види више под 5. овог извештаја.

Представник НПМ-а пратио је поступање полиције према лицима која су посебним чартер летом враћена из Диселдорфа у Србију. Присилно враћање спроведено је у сарадњи полиција Немачке, Холандије, Белгије и Србије, а у организацији Европске агенције за управљање оперативном сарадњом на спољним границама ЕУ (FRONTEX) и том приликом нису уочене неправилности у поступању органа власти.

У циљу промоције и заштите права лица лишених слободе и превенције тортуре представници НПМ-а су током 2015. године узели учешће у бројним конференцијама, округлим столовима, радионицама, семинарима и тренинзима.

2. Забрана тортуре

2.1. Национални прописи

Устав Републике Србије⁹ јемчи људско достојанство, неприкосновеност људског живота, неповредивост физичког и психичког интегритета, а злостављање изричито забрањује¹⁰.

Устав Републике Србије, члан 25. став 2.

Нико не може бити изложен мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању¹¹.

Забрана мучења предвиђена је и другим прописима, између осталог, Закоником о кривичном поступку¹², Законом о полицији¹³ и Законом о извршењу кривичних санкција.¹⁴ Кривичним закоником¹⁵ мучење и злостављање одређено је као посебно кривично дело¹⁶.

Кривични законик Републике Србије, члан 137.

(1) Ко злоставља другог или према њему поступа на начин којим се вређа људско достојанство, казниће се затвором до једне године.

(2) Ко применом силе, претње, или на други недозвољени начин другоме нанесе велики бол или тешке патње с циљем да од њега или од трећег лица добије признање, исказ или друго обавештење или да се он или неко треће лице застраши или незаконито казни, или то учини из друге побуде засноване на било каквом облику дискриминације, казниће се затвором од шест месеци до пет година.

(3) Ако дело из ст. 1. и 2. овог члана учини службено лице у вршењу службе, казниће се за дело из става 1. затвором од три месеца до три године, а за дело из става 2. затвором од једне до осам година.

⁹ „Сл. гласник РС”, бр. 98/2006

¹⁰ Устав РС, чланови 23, 24 и 25.

¹¹ Преузето из члана 5. Опште декларације о правима човека, члана 7. Међународног пакта о грађанским и политичким правима и члана 3. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.

¹² „Сл. гласник РС”, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014

¹³ „Сл. гласник РС”, бр. 6/2016

¹⁴ „Сл. гласник РС”, бр. 55/2014

¹⁵ „Сл. гласник РС”, бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014

¹⁶ Конвенција против тортуре, члан 4.: (1) Свака држава чланица настоји да се према њеном кривичном праву сва акта тортуре сматрају кривичним делима. Исти је случај и са покушајем вршења тортуре или неког другог акта који изврши неко лице, а који представља саучесништво или учествовање у акту тортуре. (2) Свака држава чланица одређује за ова кривична дела одговарајуће казне којима је узета у обзир њихова тежина.

2.2 Међународни инструменти

Србија је држава чланица свих најважнијих конвенција које се односе на забрану, односно спречавање тортуре. Међународни пакт о грађанским и политичким правима¹⁷, који је у члану 7. преузео одредбу о забрани мучења из члана 5. Опште декларације о правима човека¹⁸, ратификован је 1971. године¹⁹.

Конвенција против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака²⁰ (Конвенција против тортуре) ратификована је 1991. године²¹. Она је један од најзначајнијих међународних инструмената у области забране тортуре.

Конвенција против тортуре, члан 1. став 1.

Тортура означава сваки акт којим се једном лицу намерно наносе бол или тешке физичке или менталне патње у циљу добијања од њега или неког трећег лица обавештења или признања или његовог кажњавања за дело које је то или неко треће лице извршило или за чије извршење је осумњичено, застрашивања тог лица или вршења притиска на њега или застрашивања или вршења притиска на неко треће лице, или из било којег другог разлога заснованог на било ком облику дискриминације ако тај бол или те патње наноси службено лице или било које друго лице које делује у службеном својству или на његов подстицај или са његовим изричитим или прећутним пристанком. Тај израз се не односи на бол или патње које су резултат искључиво законитих санкција, неодвојивих од тих санкција или које те санкције проузрокују.

Осим што даје најпотпунију дефиницију тортуре, Конвенција против тортуре садржи низ одредби значајних за искорењивање тортуре.

Конвенција против тортуре, члан 2. став 1.

Свака држава чланица предузима законске, административне, судске или друге ефикасне мере како би спречила извршење аката тортуре на територији под њеном јурисдикцијом.

Конвенција против тортуре садржи и одредбе којима се забрањује протеривање и изручивање лица држави у којој би био изложен тортури.

17 Лица на извршењу мере обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, мере притвора и казне затвора.

18 Усвојена од стране Генералне скупштине Уједињених нација 10. децембра 1948. године у Паризу.

19 „Сл. лист СФРЈ”, бр. 7/71

20 Усвојена 10. децембра 1984. године у Њујорку.

21 „Сл. лист СФРЈ” - Међународни уговори, бр. 9/91

Конвенција против тортуре, члан 3. ставови 1. и 2.

Ни једна држава чланица неће протерати, истерати нити изручити једно лице другој држави ако постоје озбиљни разлози да се посумња да може бити подвргнуто тортури.

Да би утврдили постојање таквих разлога, надлежни органи водиће рачуна о свим релевантним околностима, укључујући, евентуално, постојање низа систематских, озбиљних, очигледних или масовних повреда права човека у тој држави.

Конвенција против тортуре обавезује државе чланице да се старају да упознавање и информисање о забрани тортуре буде саставни део образовања службених лица, медицинског особља, носилаца јавних функција, као и свих осталих лица која на било који начин долазе у контакт са лицима лишеним слободе²².

Конвенција против тортуре, члан 12.

Свака држава чланица се стара да надлежни органи неодложно изврше непристрасну истрагу сваки пут кад постоје оправдани разлози да се посумња да је акт тортуре извршен на некој територији под њеном јурисдикцијом.

У том смислу свака држава чланица је дужна да сваком ко сматра да је био подвргнут тортури омогући право да се жали надлежном органу који је обавезан да неодложно и непристрасно испита случај, уз обезбеђење заштите лицу које се жалило и сведока од сваког лошег поступања или било каквог застрашивања због поднете жалбе или дате изјаве²³.

Конвенција против тортуре, члан 14. став 1.

Свака држава чланица гарантује жртви акта тортуре право добијања накнаде и праведног и одговарајућег обезштећења, укључујући средства потребна за његову што потпунију рехабилитацију.²⁴

Свака држава чланица стара се да изјава за коју се докаже да је добијена тортуром не може да буде наведена као доказни елемент у неком поступку, осим против лица оптуженог за тортуру да би се утврдило да је изјава дата²⁵.

²² Конвенција против тортуре, члан 10. став 1.

²³ Конвенција против тортуре, члан 13.

²⁴ Конвенција против тортуре, члан 14.

²⁵ Конвенција против тортуре, члан 15.

Конвенцијом против тортуре установљен је Комитет против тортуре²⁶. Државе чланице су дужне да Комитету подносе извештаје о мерама које предузимају да би испуниле своје Конвенцијом преузете обавезе. Комитет разматра сваки извештај, када оцени за потребно, даје коментаре о извештају и доставља их свакој заинтересованој држави чланици, на шта држава чланица може да одговори²⁷. Република Србија доставила је Извештаје Комитету, на шта је Комитет доставио Коментаре²⁸.

Република Србија је држава чланица Савета Европе. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода²⁹ и Европска конвенција о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих поступака и кажњавања³⁰ (Европска конвенција о спречавању мучења) ратификоване су 2003. године³¹.

Европском конвенцијом о спречавању мучења установљен је Европски комитет за спречавање мучења³². Држава је обавезна да дозволи посете Комитету свим местима у којима се налазе лица лишена слободе³³. Држава је дужна да Комитету омогући приступ на њену територију и путовање по земљи без ограничења, потпуне информације о свим местима у којима се налазе особе лишене слободе, као и неограничен приступ свим местима у којима се налазе особе лишене слободе, укључујући и право на слободно кретање унутар тих места и право да слободно разговара без присуства сведока са особама лишеним слободе и са било којом особом за коју верује да поседује релевантне информације³⁴. После сваке посете Комитет саставља извештај о чињеничном стању утврђеном приликом посета³⁵. Комитет је, до краја 2015. године, четири пута посетио Србију, и то 2004, 2007, 2011. и 2015. године³⁶.

26 Конвенција против тортуре, члан 17.

27 Конвенција против тортуре, члан 19. став 1.

28 Коментар Комитета против тортуре са 41. седнице од 3. до 21. 11. 2008. године на Извештај Републике Србије

29 Сачињена 4. новембра 1950. године у Риму

30 Потписана 26. новембра 1987. године у Стразбуру

31 „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори”, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 - испр. и „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори, бр. 9/2003)

32 Европска конвенција о спречавању мучења, члан 1.

33 Европска конвенција о спречавању мучења, члан 2. и члан 7. став 1.

34 Европска конвенција о спречавању мучења, члан 8.

35 Европска конвенција о спречавању мучења, члан 10. став 1.

36 Извештаје о посетама Републици Србији и одговоре Владе Републике Србије види на интернет страници Европског комитета за спречавање мучења www.cpt.coe.int/en/states/srb.htm.

3. Опциони протокол уз Конвенцију против тортуре

Опционим протоколом уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака³⁷ (Опциони протокол) државе чланице су потврдиле да је злостављање забрањено и да представља озбиљно кршење људских права³⁸.

Опционим протоколом државе чланице су се споразумеле да успоставе систем редовних посета местима на којим се налазе лица лишена слободе од стране независних међународних и домаћих тела, ради превенције тортуре и других сурових нељудских или понижавајућих казни и поступака³⁹.

Интенција Опционог протокола да се омогуће посете, односно стално присуство механизма за превенцију тортуре у установама у којима се налазе лица лишена слободе последица је схватања да је највећи проблем затворених институција управо то што су затворене, што су дешавања у њима склоњена од очију јавности.

Државе чланице Опционог протокола обавезне су да дозволе посете од стране механизма установљених Опционим протоколом сваком месту под њиховом надлежношћу и управом на којем се налазе или се могу налазити лица лишена слободе било по основу наредбе издате од стране државног органа или на његов подстицај, или уз њихову сагласност или пристанак (места задржавања)⁴⁰.

3.1. Поткомитет за превенцију тортуре⁴¹

Опционим протоколом успостављен је Поткомитет за превенцију тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака⁴².

Поткомитет за превенцију тортуре је овлашћен да обилази сва места задржавања и да даје препоруке државама чланицама у вези са заштитом лица лишених слободе од тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака⁴³.

37 Усвојен 18. децембра 2002. године у Њујорку, на 57. седници Генералне скупштине Уједињених нација резолуцијом А/REC/57/199, ступио на снагу 22. јуна 2006. године.

38 Опциони протокол, преамбула

39 Опциони протокол, члан 1.

40 Опциони протокол, члан 4. став 1.

41 www2.ohchr.org/english/bodies/cat/opcat/

42 Опциони протокол, члан 2. став 1.

43 Опциони протокол, члан 11. тачка (а).

Државе чланице Опционог протокола обавезне су:

- да приме чланове Поткомитета за превенцију тортуре на своју територију;
- да му омогуће неограничен приступ свим местима задржавања, њиховим инсталацијама и објектима, по слободном избору;
- да му омогуће да насамо, по слободном избору, разговара са лицима лишеним слободе без сведока, било лично или уз помоћ преводиоца уколико се сматра потребним, као и са било којим другим лицем за које Поткомитет за превенцију тортуре верује да може да пружи релевантне информације;
- да му омогуће неограничен приступ свим информацијама у вези с бројем лица лишених слободе на местима задржавања, бројем таквих места и њиховом локацијом, неограничен приступ свим информацијама које се односе на поступање с тим лицима и условима притвора, као да му пружи релевантне информације које Поткомитет за превенцију тортуре може тражити ради процене потреба и мера које би требало усвојити ради јачања заштите лица лишених слободе од тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака;
- да разматрају препоруке Поткомитета за превенцију тортуре и да ступе у дијалог са њим о могућим имплементационим мерама⁴⁴.

Поткомитет за превенцију тортуре до сада није посетио Србију.

3.2. Национални механизми за превенцију тортуре (НПМ)

Опционим протоколом одређено је да свака држава чланица има обавезу да има, успостави или одреди једно или више тела на националном нивоу која врше посете ради превенције тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака⁴⁵.

НПМ има право:

- на приступ свим подацима о броју и третману лица лишених слободе у установама задржавања, као и броју установа и њиховој локацији;
- на приступ свим притворским установама, њиховим инсталацијама и објектима, по слободном избору;
- на несметане разговоре са лицима лишеним слободе без присуства сведока, било лично или са преводиоцем уколико је потребно, као и било којом другом особом за коју НПМ сматра да може да пружи значајне информације, по слободном избору⁴⁶.

⁴⁴ Опциони протокол, члан 12. и 14.

⁴⁵ Опциони протокол, члан 3.

⁴⁶ Опциони протокол, члан 20.

НПМ је овлашћен да редовно проверава третман лица лишених слободе у установама задржавања, да даје препоруке надлежним органима у циљу побољшања третмана и положаја лица лишених слободе и да се спрече тортура, сурови, нељудски или понижавајући поступци и кажњавање, узимајући у обзир релевантне норме Уједињених нација, као и да подноси предлоге и даје мишљења у вези с важећим или предложеним законима⁴⁷.

Држава је дужна да гарантује функционалну независност НПМ-а као и независност његовог особља⁴⁸.

Ниједан орган или службено лице не могу да наложе, примене, допусте или толеришу било коју санкцију против било ког лица или организације зато што су НПМ-у саопштили неку информацију, било истиниту или неистиниту, и ниједно такво лице или организација не смеју сносити неке друге консеквенце ни на који начин⁴⁹.

Држава је обавезна да стави на располагање потребна средства за функционисање НПМ-а⁵⁰.

Однос између НПМ-а и државних органа базиран је на принципу поверења и сарадње.

Надлежни државни органи дужни су да размотре препоруке НПМ-а и ступе у дијалог с њим у вези с могућим мерама имплементације⁵¹.

Надлежни државни органи дужни су да објаве и дистрибуирају годишње извештаје НПМ-а.

3.3 Успостављање НПМ-а у Србији

Србија је потписала Опциони протокол 25. септембра 2003. године, а ратификовала га 1. децембра 2005. године⁵².

Србија је постала држава чланица Опционог протокола⁵³ 26. септембра 2006. године.

Србија је четири године каснила са извршењем своје обавезе да има, одреди или уведе, независни национални механизма за превенцију тортуре на националном нивоу, најкасније годину дана након ступања на снагу Опционог протокола или након његове ратификације или приступања државе⁵⁴.

47 Опциони протокол, члан 19.

48 Опциони протокол, члан 18. тачка 1.

49 Опциони протокол, члан 21. тачка 1.

50 Опциони протокол, члан 18. тачка 3.

51 Опциони протокол, члан 22.

52 „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори”, бр. 16/2005, измене 2/2006

53 Достављањем ратификационог акта Генералном секретару УН-а.

54 Опциони протокол, члан 17.

НПМ је у Србији установљен Законом о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола, усвојеним 28. јула 2011. године⁵⁵.

У складу са сагласношћу постигнутом током јавне расправе, у Србији није формиран нови орган НПМ-а, већ је изабран аутентичан, комплексан модел НПМ-а, који подразумева да послове НПМ-а обавља постојећи независни државни орган, у сарадњи са органима децентрализованих јединица и цивилним сектором.

Послове НПМ-а обавља Заштитник грађана у сарадњи са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутот предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода⁵⁶.

Приликом одабира комплексног модела НПМ-а у Србији узети су у обзир принципи који се односе на статус и функционисање националних институција за унапређење и заштиту људских права⁵⁷.

Заштитник грађана је Уставом Републике Србије⁵⁸ одређен као независан државни орган који штити права грађана и контролише рад органа државне управе и других носилаца јавних овлашћења⁵⁹. Законом о Заштитнику грађана⁶⁰ прописано је да је Заштитник грађана независан државни орган, самосталан у обављању послова, који штити и стара се о унапређењу права грађана⁶¹. У априлу месецу 2010. године препознат је као орган који своје поступање базира на Париским принципима⁶².

Заштитник грађана је независан и самосталан државни орган, омбудсман универзалне надлежности, акредитован као Национална институција за људска права са „А” статусом при Међународном координационом комитету (ICC).

Заштитник грађана је Законом о Заштитнику грађана овлашћен да обавља посете установама у којима су смештена лица лишена слободe, да насамо разговора са њима и свим запосленима у установи, а такође има и приступ свим подацима који су од значаја за остварење циља његовог превентивног деловања, без обзира на степен њихове тајности⁶³.

55 Закон о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака „Сл. гласник РС – међународни уговори” бр. 7/11

56 Закон о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола, члан 2а.

57 Опциони протокол, члан 18. тачка 4.

58 „Сл. гласник РС”, бр. 98/2006

59 Устав Републике Србије, члан 138, став 1.

60 „Сл. гласник РС”, бр. 79/2005 и 54/2007

61 Закон о Заштитнику грађана, члан 1. ставови 1. и 2. и члан 2. став 1.

62 http://www.ohchr.org/Documents/Countries/NHRI/Chart_Status_Nls.pdf

63 Закон о Заштитнику грађана, члан 21. ставови 1. и 2. и члан 22.

Надлежност Заштитника грађана у области заштите права лица лишених слободе прописана Законом о Заштитнику грађана подударна је са мандатом НПМ-а предвиђеним Опционом протоколом.

У образложењу предлога закона којим је установљен НПМ⁶⁴ предвиђено је обезбеђење материјалних услова потребних за остваривање мандата НПМ-а, и то запошљавање потребног броја извршилаца у Стручној служби Заштитника грађана, као и обезбеђење потребних финансијских средстава, као наменска линија у оквиру буџета Заштитника грађана⁶⁵.

4. Методологија, ресурси и организација НПМ-а у 2015. години

4.1. Методологија НПМ-а

НПМ Србије у свом раду има искључиво превентивни приступ. НПМ не врши контролу законитости и правилности рада надлежних органа у појединачним случајевима, већ о томе благовремено обавештава организациону јединицу Заштитника грађана која поступа по притужбама лица лишених слободе.

НПМ Србије посете установама у којима су смештена лица лишена слободе обавља по унапред утврђеној методологији.

Методологија рада НПМ Србије првенствено је заснована на одредбама Опционог протокола које одређују мандат НПМ-а у обављању сталних посета установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе.

Методологија НПМ-а препознаје следеће врсте посета: редовне, посете ради праћења поступања по препорукама (follow-up), тематске и ванредне (ad hoc). Посете могу бити најављене и ненајављене.

У методологији НПМ-а Србије посебна пажња се придаје припреми и спровођењу ненајављених посета установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе.

Након почетног периода, у ком је циљ утврђен методологијом био да се обаве редовне посете свим установама, планирано је да се у наредном периоду повећа број накнадних (follow-up) посета. Тиме се омогућује праћење стања утврђеног током редовних посета, нарочито поступање надлежних органа по упућеним препорукама НПМ-а.

У методологији НПМ-а Србије посебан значај поклања се накнадним (follow-up) посетама установама у којима се налазе лица лишена слободе.

64 Закон о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре

65 Предлог Закона о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола, образложење

У склопу припреме посете установи, разматрају се постојеће информације о установи. Врши се подела задужења тако што се тим за посету по правилу дели у четири тематске групе – прва опажа смештајне услове (група за опажање услова смештаја), друга разматра остваривање правне заштите у установи (правна група), трећа се бави питањима третманског рада са лицима лишеним слободе (третманска група), док четврта испитује остваривање здравствене заштите лица смештених у установи (здравствена група). У циљу повећања ефикасности у прикупљању релевантних информација током посете, свим члановима тима се унапред доставља радни материјал (упитници, структура и модели делова извештаја), који им служи као водич.

Тимови НПМ-а за посете установама у којима су смештена лица лишена слободе су мултидисциплинарни, по правилу састављени од искусних правника, психијатра, лекара форензичара и психолога.

Редовне посете се по правилу обављају по унапред одређеним фазама. Прва фаза је разговор са руководством установе, други део је заједнички обилазак установе. У трећој фази, представници тематских група тима НПМ-а (правна, третманска и здравствена група) обављају разговоре са руководиоцима референтних служби и разматрају документацију. У четвртој фази обављају се разговори са лицима лишеним слободе, а у петој фази се након кратког састанка свих тематских група обавља завршни разговор са руководством установе на ком се износе прелиминарни утисци о посети и уоченом стању. Поступање по утврђеним фазама није обавезно, оно зависи од врсте посете и других околности. Уобичајена је пракса да се у другим врстама посета поједине фазе изостављају.

Ради ефикаснијег и систематичнијег рада сачињени су упитници које чланови тима користе, односно попуњавају током посете, као и збирке извода из релевантних прописа и стандарда у одређеним областима рада.

У складу са методологијом рада, извештаји се по правилу сачињавају по унапред утврђеној структури. Међутим, у зависности од врсте посете и података који се прикупљају током конкретне посете, на предлог чланова тима унапред задата структура извештаја може се изменити и прилагодити карактеру посете.

У извештајима о посетама установама у којима су смештена лица лишена слободе НПМ утврђује пропусте и упућује препоруке за отклањање уочених недостатака који могу довести или доводе до тортуре или злостављања. Када се утврди недостатак, односно неправилност у раду уз упућену препоруку наводе се и релевантни прописи и стандарди са којима би требало ускладити постојеће стање, односно поступање.

Извештаји се достављају посећеној установи и надлежном министарству, којима се по правилу оставља рок у ком је потребно да се изјасне о поступању по упућеним препорукама, са позивом за успостављање дијалога у циљу разматрања спровођења препорука.

Методологијом НПМ-а предвиђено је да се са посећеном установом и надлежним министарством успостави дијалог ради спровођења препорука.

Циљ дијалога са посећеном установом и надлежним министарствима је сагледавање стања у посећеној установи и систему као целини, пре свега ради изналажења најбољег начина за спровођење препорука које је НПМ упутио након обављених посета.

У циљу одржавања равнотеже између поверљивости и транспарентности у раду, извештај НПМ-а о посети установи, у коме су анонимизовани сви лични подаци, објављује се након изјашњења надлежних органа по упућеним препорукама из извештаја. Извештаји и одговори органа објављују се на интернет страници Заштитника грађана и подстраници НПМ-а.

Методологијом НПМ-а предвиђено је да се посебна пажња посвети заштити лица лишених слободе, запослених у установима детенције, као и свим осталим лицима која су имала контакт са НПМ-ом, пружила му информације о поступању према лицима лишеним слободе или указала на појаву злостављања.

У методологији НПМ-а Србије посебан значај посвећен је предупређењу појаве одмазде на тај начин што штити извор информација, односно податке о лицима која су пружила информације. Уколико је њихов идентитет препознат, НПМ своју превентивну активност остварује путем накнадних посета тим лицима и праћењем њиховог положаја, односно опхођења запослених у установима детенције према њима. Осим тога, одговорним лицима се предочава да предузимање одмазде према лицима која су сарађивала са НПМ-ом представља најтежи начин злостављања.

Методологијом НПМ-а предвиђене су интензивне активности у циљу борбе против некажњивости за тортуру, или било који други облик злостављања. Надлежним органима се указује на појаве, односно поступања која представљају тортуру, односно злостављање, уз очекивање да ће у тим случајевима предузети расположиве мере и активности из своје надлежности у циљу утврђивања одговорности запослених.

НПМ Србије поклања пажњу активностима надлежних органа у циљу остваривања борбе против некажњивости за тортуру, и утврђивање како индивидуалне, тако и објективне одговорности.

4.2. Материјални услови и финансијска независност НПМ-а

Ради успешног остваривања послова НПМ-а у складу са мандатом утврђеним Законом о ратификацији Опционог протокола, неопходно је обезбедити потребна материјална средства за рад, уз остварење његове финансијске независности.

За потребе обављања послова НПМ-а, у оквиру усвојеног буџета Заштитника грађана за 2015. годину обезбеђена су финансијска средства у висини од 7.510,543,00 динара (око 62.587,00 €).

За потребе запослених на пословима НПМ-а током 2015. године коришћене су две канцеларије у згради Заштитника грађана, као и наменско комби возило за превоз чланова тима за посете установама. Запослени на пословима НПМ-а имали су на располагању сву потребну канцеларијску и другу неопходну опрему и материјал (компјутери, штампачи, лаптопови, фотоапарати, мерачи даљине и влажности и сл.).

4.3. Посебна НПМ јединица и њена функционална независност

Крајем 2015. године Народна скупштина Републике Србије донела је Одлуку о давању сагласности на Правилник о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у стручној служби Заштитника грађана бр. 48-709/14 од 22. 10. 2014. године, којим је предвиђено формирање посебне јединице за обављање послова НПМ-а – Секретаријат НПМ-а. Сходно одредбама Правилника, Секретаријат НПМ-а је издвојен из Стручне службе Заштитника грађана и непосредно одговоран за свој рад Заштитнику грађана, односно заменику Заштитника грађана задуженом за послове НПМ-а.

Предвиђен број запослених није довољан за унапређење рада Националног механизма за превенцију тортуре.

Предвиђени број извршилаца у Секретаријату НПМ-а (један виши саветник, један самостални саветник и два саветника) није довољан, с обзиром на мандат и потребе ефикасног обављања свих задатака. Стога је потребно оформити посебан сектор у оквиру институције Заштитника грађана, на чијем челу би био Секретар НПМ-а, који би био у нивоу Генералног секретара Стручне службе Заштитника грађана. Секретару НПМ-а помагала би два помоћника (један за мониторинг и један за сарадњу, извештавање и унапређење прописа). Такође, потребно је да помоћник и запослени задужени за мониторинг, имајући у виду карактер послова које обављају, имају сва права запослених у инспекцијским органима, полицијских службеника и запослених у Управи за извршење кривичних санкција који су у непосредном контакту са осуђенима. За потребе остваривања мандата НПМ-а неопходно је формирати посебну буџетску линију у оквиру буџета Заштитника грађана. У циљу стварања услова за ефикасан рад НПМ-а, потребно је без одлагања донети посебан Закон о НПМ-у или извршити допуну постојећег Закона о Заштитнику грађана, којим ће се уредити организација и начин остваривања мандата НПМ-а.

4.4. Учесће Покрајинског Заштитника грађана у активностима НПМ-а

Представници Покрајинског омбудсмана су током 2015. године учествовали у 25 посета.

Заштитник грађана је у складу са закљученим Меморандумом о сарадњи, током 2015. године наставио сарадњу са Покрајинским заштитником грађана АП Војводине (Покрајински омбудсман) у обављању посета местима задржавања на територији АП Војводине.

У фебруару је посећена Полицијска управа Кикинда и полицијске станице у њеном саставу, ради утврђивања правилности и законитости поступања према лицима лишеним слободе, као и избеглицама/мигрантима. Том приликом обављена је и посета Регионалном центру граничне полиције према Мађарској, и то станице граничне полиције у Кикинди, Накову, Хоргошу, Ђали и Мартоношу.

Заштитника грађана је, у обављању послова НПМ-а, заједно са Покрајинским заштитником грађана – омбудсманом обавио посете Кањижи и Суботици у циљу праћења поступања надлежних органа према избеглицама/мигрантима. Посећени су Прихватни центар за мигранте у Кањижи, Центар за социјални рад у Кањижи, Полицијска станица у Кањижи, гранични прелази Хоргош 1 и Хоргош 2, као и Регионални центар граничне полиције према Мађарској, Полицијска управа у Суботици, Окружни затвор у Суботици, Центар за социјални рад у Суботици и неформално место окупљања миграната – циглана у Суботици.

Почетком августа 2015. године Покрајински заштитник грађана – омбудсман самостално је посетио Општину Кањижа и том приликом имао је сусрет са председником Скупштине општине Кањижа, представницима Центра за социјални рад Кањижа и UNHCR-а, Црвеног крста и Полицијске станице Кањижа, поводом поступања надлежних органа према избеглицама које су долазиле из ратом захваћених подручја и настављале свој пут ка земљама Западне Европе.

Покрајински заштитник грађана – омбудсман, уз сагласност Заштитника грађана, у циљу обављања послова НПМ-а, самостално је посетио Дом за душевно оболела лица „1. октобар” у Старом Лецу, као и Специјалну болницу за психијатријске болести „Др Славољуб Бакаловић” у Вршцу.

4.5. Учесће цивилног сектора у активностима НПМ-а

У циљу обављања послова НПМ-а, Заштитник грађана је Споразумом о измени споразума о сарадњи са удружењима, током 2015. године наставио сарадњу са невладиним организацијама, и то: Београдским центром за људска права (област примене полицијских овлашћења и поступања према тражиоцима азила), Комитетом правника за људска права (област притвора), Хелсиншким одбором у

Србији (област извршења кривичних санкција), Међународном мрежом помоћи (област права особа са менталним сметњама у детенцији), Иницијативом за права особа са менталним инвалидитетом (област права особа са инвалидитетом у установама социјалне заштите), Виктимолошким друштвом Србије (област права жена у затворском систему), Центром за људска права Ниш (област права особа са инвалидитетом у затворском систему), Дијалогом и Одбором за људска права Ваљево (област права малолетника у затворском систему).

Током извештајног периода, представници удружења са којима су закључени споразуми о сарадњи у обављању послова НПМ-а, су у складу са методологијом НПМ-а активно учествовали у посетама установама детенције, састављању извештаја и препорука.

Уз подршку удружења Групе 484, представници НПМ-а похађали су неколико обука из области азила, миграција, дискриминације и међународног људског права.

Представник НПМ-а имао је излагање на конференцији „Живот у заједници – основно људско право“, коју је организовало удружење Хелсиншки одбор за људска права у Србији. Поред осврта на услове боравка у установама, третману, упошљавању пацијената, недовољног броја медицинског особља, стигматизацији психијатријских пацијената ван психијатријских болница и примени мера за спутавање пацијената, представник НПМ-а је, као суштински проблем, истакао дугогодишњи (некад и доживотни) останак пацијената у установама, који временом постају скоро неспособни за живот ван установе, односно губе основне животне вештине.

У организацији Иницијативе младих за људска права и партнера из Црне Горе и Албаније, представници НПМ-а били су у студијској посети у Албанији, где су посетили затворе. Такође, у организацији Хелсиншког одбора за људска права, представници НПМ-а били су у студијској посети у Холандији и посетили Службу за пробацију, Министарство безбедности и правде и форензичку установу ИНФОРСА у Амстердаму.

4.6. Учешће спољних стручњака у активностима НПМ-а

Тимови НПМ-а за посете установама у којима се налазе лица лишена слободе требало би да имају мултидисциплинарни карактер.

Представници Заштитника грађана, Покрајинског заштитника грађана и удружења у тимовима за посету установама у којима се налазе лица лишена слободе су углавном правници, тако да је за ефикасан рад НПМ-а неопходно ангажовање спољних сарадника других струка.

У раду НПМ-а ангажовани су стручњаци у области форензичке медицине, психијатрије, психологије, специјалне превенције и интерне медицине.

Током 2015. године у раду НПМ-а учествовали су: проф. др Ђорђе Алемпијевић, специјалиста за судску медицину, Медицински факултет Универзитета у Београду; проф. др Драган Јечменица, специјалиста за судску медицину, Медицински факултет Универзитета у Београду; проф. др Владимир Јовић, специјалиста психијатар, Филозофски факултет Универзитета у Приштини/Косовској Митровици и др Радомир Самарџић, специјалиста психијатар.

Стручни доприноси ангажованих спољних стручњака допринели су унапређењу и подизању квалитета рада НПМ-а, пре свега сачињених извештаја и бројних пуњених препорука за отклањање утврђених недостатака.

4.7. Обука чланова НПМ-а

Представници НПМ-а су током 2015. године учествовали на неколико семинара и тренинга из области азила, миграција, дискриминације и међународног људског права.

У циљу унапређења рада и стручног усавршавања, представници НПМ-а су учествовали у две студијске посете – у студијској посети Албанији, где су посетили затворе, као и у студијској посети Холандији, где су посетили Службу за пробацију, Министарство безбедности и правде и форензичку установу ИНФОРСА у Амстердаму.

У будућем раду НПМ-а потребно је посветити већу пажњу стручној обуци чланова НПМ-а.

4.8. Остали облици сарадње

Током 2015. године успостављена је сарадња са Одбором за рад, социјална питања, друштвену укљученост и смањење сиромаштва Народне скупштине Републике Србије, у циљу размене информација о стању и актуелним проблемима у збрињавању избеглица и миграната, са нарочитим фокусом на рањиве категорије, као што су жене, деца, особе са инвалидитетом, стари итд. У складу са наведеним, заменик заштитника грађана и представници НПМ-а присуствовали су седницама Одбора на тему „Збрињавање тражиоца азила у Србији”, организованим услед повећаног прилива избеглица из ратом захваћених подручја.

Настављена је интезивна сарадња са Канцеларијом UNHCR-а у Србији, као и удружењима Београдски центар за људска права и Група 484, у циљу спровођења активности унапређења и заштите од злостављања избеглица/миграната у Србији.

5. Остваривање мандата НПМ-а током 2015. године

5.1. Посете установама у којима су смештена лица лишена слободе

НПМ је током 2015. године обавио 117 посета установама у којима се смештају лица лишена слободе.

Обављено је укупно 40 посета полицијским управама и полицијским станицама у њиховом саставу, којима је кроз 11 извештаја упућено 129 препорука. Од наведеног броја посета, обављене су и три посете ради праћења поступања по раније упућеним препорукама (ПУ Бор, ПУ Зајечар и ПУ Ниш).

Посећено је укупно 10 завода за извршење кривичних санкција и кроз извештаје о посетама упућено је 80 препорука за уклањање утврђених недостатака. КПЗ за малолетнике у Ваљеву, ОЗ Краљево и ОЗ Нови Сад посећени су током 2015. године ради праћења поступања по раније упућеним препорукама.

НПМ је посетио две специјалне психијатријске болнице („Др Лаза Лазаревић” у Београду и „Горња Топоница”), као и два центра за ментално здравље (у Кикинди и Вршцу). Такође, обављене су две редовне посете установа социјалне заштите домског типа (Дом за стара лица „Тешице” и Центар за аутизам у Земуну), којима упућено 20 препорука за уклањање утврђених недостатака, као и једна посета ради праћења раније упућених препорука (Дом „Ветерник”).

Уз подршку UNHCR-а, НПМ је у сарадњи са Београдским центром за људска права, обавио 59 посета установама које су надлежне у поступању према тражиоцима азила и избеглицима/мигрантима. Сачињено је укупно 30 извештаја о тим посетама, кроз које је упућено укупно 36 препорука за уклањање утврђених недостатака.

У 2015. години, НПМ је обавио седам тематских посета у циљу испитивања навода о тортури. Обављене су четири посете заводима (КПЗ Ниш, КПЗ Пожаревац-Забела, ОЗ Лесковац и притворска јединица у ОЗ Београд) и три посете у седиштима полицијских управа (ПУ Ниш, ПУ Лесковац и ПУ Пожаревац). Посете су биле ненајављене и спроведене су у вечерњим часовима. Без присуства припадника органа власти, интервјуисано је укупно 210 лица лишених слободе од којих нико није изнео наводе о тортури.

НПМ је посебну пажњу посветио праћењу поступања по препорукама Европског комитета за спречавање мучења, упућеним кроз претходне извештаје о посетама Републици Србији. Од укупног броја наведених посета, четири су обављене са циљем праћења раније упућених препорука Европског комитета за спречавање мучења Републици Србији, и то посета Специјалној затворској болници, Казнено-поправном заводу у Пожаревцу, Клиници за психијатријске болести „Др Лаза Лазаревић” и Специјалној болници за психијатријске болести „Горња Топоница”.⁶⁶

⁶⁶ Погледати више у делу ДОДАТАК II

Преглед остварења Плана посета за 2015. годину:

ПОСЕТЕ	планирано посета у 2015. год.	обављено посета у 2015. год.
Полицијске станице	55	81
Затвори (укључујући и притворске јединице)	5	10
Психијатријске болнице	5	4
Установе социјалне заштите домског типа	5	3
Домови за старе и геронтолошки центри	4	0
Мониторинг прихвата у поступку реадмисије	1	1
Регионални центар граничне полиције МУП-а	1	5
Центари за смештај тражиоца азила	5	4
Прихватни центри за мигранте	0	6
Прихватилиште МУП-а за странце	1	1
Заводи за смештај малолетних страних лица	1	2
укупно	83	117

Остварени број посета у односу на претходну годину представља увећање од скоро 50%. НПМ је у 2014. години обавио 79 посета, а у 2015. години 117.

5.2. Сарадња органа власти са НПМ-ом током посета установама

НПМ-у су током 2015. године омогућени несметан приступ у све установе у којима су смештена лица лишена слободе, разговор са свим затеченим лицима лишеним слободе и запосленима, као и увид у целокупну документацију.

Током посета НПМ-а установама у којима су смештена лица лишена слободе обављеним 2015. године, надлежни органи и установе поступали су у складу са чл. 20. Опционог протокола.

Наведено поступање надлежних органа представља вишегодишњи континуитет у омогућавању НПМ-у несметаног остваривања свог мандата.

5.3. Извештаји о посетама установама

НПМ је током 2015. године сачинио 55 извештаја о посетама установама у којима се смештају лица лишена слободе.

Након сваке посете, сходно утврђеној методологији и пракси, НПМ сачињава извештаје о посетама са препорукама за отклањање утврђених недостатака, као и важећим прописима и стандардима којима се НПМ руководио приликом утврђивања постојећих недостатака у раду установе.

Разлика у броју посећених установа (117) и сачињених извештаја (55) је последица тога што је у појединим случајевима сачињаван јединствен извештај за више посећених институција, из разлога потребе за системским сагледавањем одређеног проблема.

У сачињавању извештаја о обављеним посетама, односно уоченом стању, учествовали су чланови тима за посету, и то представници Заштитника грађана, Покрајинског заштитника грађана АП Војводине и удружења, као и ангажовани стручњаци.

5.4. Препоруке за отклањање утврђених недостатака

У извештајима о посетама установама у којима су смештена лица лишена слободе, НПМ надлежним органима упућује препоруке за отклањање недостатака.

НПМ је током 2015. године надлежним органима упутио 265 препорука за отклањање утврђених недостатака.

Уз упућене препоруке, поред утврђених чињеница, односно недостатака у раду, утврђених повреда права лица лишених слободе, наводе се и релевантни прописи и стандарди којима се НПМ руководио приликом утврђивања постојећих недостатака у раду установе, а са којима би посећена установа требало да усклади постојеће стање, односно поступање.

Међутим, услед настанка избегличке кризе, НПМ је био приморан, због недостатка потпуног правног оквира који би у потпуности био применљив на новонасталу ситуацију, да креира сопствене стандарде и ad-hoc методологију рада у области мониторинга поштовања права избеглица/миграната.

Сачињени извештаји са препорукама за отклањање утврђених недостатака достављају се посећеним установама и надлежним министарствима.

Надлежним министарствима извештаји се достављају ради упознавања са недостацима у раду посећене установе као и ради праћења спровођења препорука.

Све препоруке упућене посећеним установама / надлежним министарствима налазе се у делу Извештаја – ДОДАТАК I.

5.4.1. Поступање надлежних органа по препорукама Народне скупштине Републике Србије

Својим закључцима Народна скупштина⁶⁷ обавезала је надлежне органе да приступе спровођењу препорука НПМ-а, као и да о њиховом спровођењу писаним путем известе Народну скупштину. Према информацијама са којима НПМ располаже, током извештајног периода надлежни органи нису поступили по препорукама Народне скупштине.

5.5. Дијалог са органима власти

У циљу спровођења препорука, које су упућене у извештајима о посетама, током 2015. године, а имајући у виду да је НПМ у протекле четири године рада обишао све полицијске управе у Републици Србији, спроведено је заједничко разматрање упућених препорука са представницима свих полицијских управа у Републици Србији. Поред разговора о даљем спровођењу препорука НПМ-а, тема дијалога била је и поступање по препорукама Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања, које су упућене у досадашњим извештајима о посетама. Дијалог је организован у сарадњи са Министарством унутрашњих послова и Организацијом за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС).

Ради унапређења здравствене заштите у затворима и остваривања улоге лекара у превенцији тортуре, као и у циљу спровођења препорука које су упућене у извештајима о посетама заводима за извршење кривичних санкција, НПМ је организовао стручни скуп који је био посвећен обуци заводског медицинског особља.

⁶⁷ Закључци Народне скупштине Републике Србије налазе се у делу Извештаја ДОДАТАК II

5.6. Организација догађаја и промоција НПМ-а /превенције тортуре

У циљу промоције и заштите права лица лишених слободе, представници НПМ-а су током 2015. године узели учешће на бројним конференцијама, округлим столовима, семинарима и тренинзима. Заменик Заштитника грађана учествовао је на 25. седници Европског комитета за спречавање мучења, одржаној у Стразбуру. Циљ заседања, поред представљања досадашњег искуства у раду Комитета, било је представљање изазова који чекају у будућности све државе потписнице Европске конвенције о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих поступака и кажњавања.

У циљу побољшања здравствене заштите у затворима, као и оснаживања улоге у превенцији тортуре, НПМ је организовао стручни скуп на тему „Улога лекара у затворском систему Србије“, на коме су се по први пут окупили лекари и друго медицинско особље запослени у свим заводима за извршење кривичних санкција. Скуп је био посвећен обуци заводског медицинског особља о стандардима заштите људских права и превенцији тортуре у затворима, али је био и јединствена прилика да лекари из разних завода размене своја мишљења, искуства и недоумице у раду са затворском популацијом.

Представник НПМ-а учествовао је као предавач на обуци васпитача, која је организована за представнике Казнено-поправног завода за малолетнике у Ваљеву и Васпитно-поправног дома у Крушевцу. Том приликом, представљено је и поступање по препорукама упућеним овим установама у извештајима о посетама НПМ-а.

На интернет страници НПМ-а (<http://npm.rs>), на српском и енглеском језику, налазе се све актуелности, извештаји о посетама и одговори органа о поступању по препорукама, као и остале активности НПМ-а у Србији.

5.7. Сарадња са Комитетом УН-а против тортуре, Поткомитетом УН-а за превенцију тортуре и Европским комитетом за спречавање мучења

НПМ Србије је и током 2015. године наставио сарадњу са Комитетом УН-а против тортуре, Поткомитетом УН-а за превенцију тортуре и Европским комитетом за спречавање мучења.

Комитет УН-а против тортуре крајем 2014. године доставио је НПМ-у листу питања која су се односила на спровођење Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака у Републици Србији. У фебруару 2015. године НПМ је доставио Комитету своја запажања⁶⁸. Такође, у својим Закључним запажањима о Другом периодичном извештају Републике Србије, Комитет УН-а против тортуре је у тачки 21. нагласио да је држава дужна да обезбеди

⁶⁸ Линк извештаја преузет са сајта НПМ:
http://www.npm.lls.rs/attachments/085_Observations%20on%20Implementation%20of%20the%20CAT.pdf

ефикасан и независан рад Заштитника грађана и да му омогући остваривање мандата, без обзира да ли је покренут кривични поступак или не и истакао је своју забринутост због непостојања довољних финансијских средстава и сталног особља Заштитника грађана како би делотворно обављао мандат НПМ-а.

Сваке године, НПМ доставља Поткомитету за превенцију тортуре своје годишње извештаје. Поред редовног годишњег извештаја за 2014. годину, НПМ је доставио Поткомитету и поједине појединачне извештаје о посетама местима детенције са препорукама, преведене на енглески језик, а који су упућени органима власти ради унапређења поступања према избеглицама/мигрантима.

Током четврте периодичне посете Европског комитета за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака Републици Србији (од 26. маја до 5. јуна 2015. године), чланови делегације Комитета састали су се са представницима НПМ-а пре почетка посете, који су им представили најзначајније налазе НПМ-а, приказ стања и положај лица лишених слободе у Републици Србији. Извештаје о тематским посетама НПМ-а ради праћења поступања по препорукама Европског комитета, упућеним у Извештају о посети Србији 2011. године, као и у претходним извештајима (о посетама Србији 2004. и 2007. године), заједно са свим другим информације које су биле од значаја за рад, НПМ је доставио Европском комитету уочи посете. Представници НПМ-а учествовали су и на завршним састанцима Комитета са надлежним државним органима, на којима су изнети прелиминарни налази из посете. На крају посете, у просторијама Заштитника грађана одржан је и засебан састанак чланова Комитета и представника НПМ-а, чије су основне теме биле овлашћења и надлежности НПМ-а, сарадња са надлежним органима, као и проблеми и изазови са којима се НПМ сусреће током свог рада. Представници Комитета похвалили су рад НПМ-а и истакли значај послова које обавља и поред недовољне кадровске попуњености. У наредном периоду НПМ ће наставити са праћењем поступања по препорукама из извештаја Комитета.

5.8. Сарадња са другим НПМ

НПМ Србије је и у 2015. години наставио сарадњу са НПМ-ом у оквиру НПМ Мреже Југоисточне Европе.

У наставку сарадње, у оквиру НПМ Мреже Југоисточне Европе, представник НПМ-а учествовао је на састанку Мреже у Тирани, који је био посвећен развијању посебне методологије за мониторинг у контексту избегличке кризе и миграција. Такође, у Тирани је одржана и конференција на тему „Тражиоци азила, мигранти – третман у Југоисточној Европи“ која је окупила представнике НПМ Мреже. Том приликом, представник НПМ-а Србије презентовао је дотадашњи рад у мониторингу надлежних органа који поступају према избеглицама/мигрантима.

5.9. Дистрибуција годишњег извештаја НПМ-а

Република Србија је обезбедила да се, као и ранијих година, годишњи извештај НПМ-а за 2014. годину објави и дистрибуира⁶⁹. То је непосредно спровео НПМ.

Извештај НПМ-а за 2014. годину достављен је Народној скупштини, ресорним министарствима, као и удружењима и стручњацима са којима је НПМ сарађивао у различитим специјалистичким областима. У циљу обавештавања шире јавности Извештај је објављен на интернет страници Заштитника грађана⁷⁰. Поред тога, доступна је и публикација на српском и енглеском језику.

Извештај на енглеском језику достављен је Поткомитету УН-а за превенцију тортуре (SPT), Комитету УН-а за против тортуре (CAT), Европском комитету за спречавање мучења (CPT), Асоцијацији за превенцију тортуре (APT) и другим релевантним међународним организацијама.

5.10. Разматрање годишњег извештаја НПМ-а

Народна скупштина Републике Србије, као и њени надлежни одбори, пропустили су да размотре препоруке из Извештаја НПМ-а за 2014. годину.

Иако је у Србији установљена пракса да Народна скупштина Републике Србије, као и њени надлежни одбори, разматрају годишње извештаје НПМ-а, током 2015. године, до достављања овог извештаја, уопште није разматран Извештај НПМ-а за 2014. годину нити од стране Народне скупштине Републике Србије, нити било ког од њених одбора.

НПМ указује да је обавеза надлежних органа да разматрају препоруке из годишњег извештаја НПМ-а⁷¹.

Разматрање препорука из Извештаја НПМ-а за 2014. годину уједно би била и прилика да се размотре и поступања надлежних органа по закључцима Народне скупштине од 23. октобра 2014. године поводом поступања по препорукама из Извештаја НПМ за 2013. годину⁷².

⁶⁹ Опциони протокол, члан 23.

⁷⁰ http://www.zastitnik.rs/attachments/2902_izvestaj_%20NPM_%202012.pdf

⁷¹ Опциони протокол, члан 22.

⁷² http://ombudsman.npm.rs/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=108&Itemid=71

6. Стање и активности НПМ-а по областима у 2015. години

Током вишегодишњег остваривања свог мандата утврђеног Опционим протоколом УН-а против тортуре, Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) налази да је у Србији дошло да унапређења положаја лица лишених слободе и да не постоји тортура као организована и подстицана појава од стране државних органа.

Иако наведено охрабрује, надлежни органи треба да истрајавају на унапређењу борбе против тортуре, имајући у виду да је тортура, као и свако друго злостављање ситуационог карактера и да су они који су лишени слободе највише изложени том ризику.

Током извештајног периода запажени су одређени напреси у превенцији тортуре. Претходних година, приликом посета затворима, нарочито јединицама са појачаним обезбеђењем, велики број интервјуисаних лица лишених слободе истицао је да је злостављање готово „редовна појава”. Међутим, током ненајављених посета заводима за извршење кривичних санкција (КПЗ Пожаревац – Забела, КПЗ Ниш, ОЗ Лесковац и ОЗ Београд) обављених 2015. године, представници НПМ-а обавили су ненадзиране разговоре са преко 200 лица лишених слободе, без присуства затворског особља, приликом којих нико од њих није навео да је био физички злостављан од стране службених лица или других осуђеника, односно притвореника. Такође, нико није имао видљиве повреде. Из напред наведеног не може се донети генерална оцена да у Србији уопште не постоји тортура, али то охрабрује и указује да евентуални појединачни случајеви тортуре и других облика злостављања не представљају системску појаву.

Неколико притвореника, који су пре спровођења у притвор били на задржавању до 48 сати у полицијским просторијама за задржавање, навело је да су током саслушања задобили по „неколико шамара”, као и да су их полицијски инспектори вређали, али да нису имали могућност то и да докажу, с обзиром да нису задобили видљиве повреде. Стога би у циљу даље превенције тортуре и спровођења ефикасније борбе против некажњивости за тортуру у полицијским станицама било неопходно обезбедити посебне просторије за саслушање, које би требало да буде аудио-видео забележено, као и да се врши снимање примене полицијских овлашћења. Позитиван помак је успостављена пракса јавног тужилаштва да лица која се доводе пита како су се према њима односили полицијски службеници, односно да ли су били подвргнути било каквом облику мучења или понижавајућег поступања.

Везано за борбу против некажњивости за тортуру, индикативан је став Одбора за контролу служби безбедности Народне скупштине Републике Србије да Заштитник грађана није овлашћен да поступа у случајевима у којима је у току вођење кривичног поступка. Наведено је озбиљно угрозило превенцију тортуре и борбу против некажњивости за тортуру и представља покушај дискредитовања и онемогућавања спровођења спољног надзора и контроле од стране независног органа, било кроз вођење поступака по притужбама или по сопственој иницијативи,

било кроз обављање послова НПМ-а. Поводом наведеног питања, Комитет УН-а против тортуре у својим Закључним запажањима о Другом периодичном извештају Републике Србије (тачка 21.) нагласио је да је држава дужна да обезбеди ефикасан и независан рад Заштитника грађана и да му омогући остваривање мандата, без обзира да ли је покренут кривични поступак или не.

Имајући у виду да Заштитник грађана остварује и мандат НПМ-а, потребно је да надлежни државни органи омогуће несметано поступање НПМ-а у смислу омогућавања посета свим установама, приступа свим подацима и обављања разговора са свим лицима по избору НПМ-а, без обзира да ли је у току било који други поступак који води други државни орган.

Постојећи смештајни и други услови живота лица лишених слободе у бројним аспектима нису у складу са прописима и важећим стандардима, што у свом континуитету поприма карактер нечовечног или понижавајућег поступања.

Постојећи недостаци у организацији и поступању према лицима лишеним слободе, попут неадекватних смештајних услова, непостојања или неспровођења процедура, недостатка одговарајућег психо-социјалног третмана и кадровских недостатака, могу, нарочито у свом континуитету, довести и доводе до појава нечовечног или понижавајућег поступања према лицима лишеним слободе.

Као што је НПМ већ истицао у претходним извештајима, притвореницима се не омогућује да расположиво време током дана проводе ван ћелије, у заједничким просторијама са другим притвореницима са којима им одлуком суда није забрањен контакт. Међутим, охрабрују напори усмерени ка унапређењу капацитета намењених за смештај притвореника. ОЗ Београд предвидео је да на сваком блоку формира посебне просторије за дневни боравак, које ће истовремено моћи да користе притворена лица којима одлуком суда није забрањен контакт. Такође, нацртом плана изградње новог објекта у ОЗ Лесковац планиране су заједничке просторије у оквиру притворске јединице. Оно што и даље представља проблем је што се притвореним лицима у највећем броју случајева не омогућује радно ангажовање, нити су укључени у социјалне и културне активности. Такође, нема довољно услова за физичке активности, посебно током временских неприлика.

НПМ, као и у претходним извештајима, указује на проблем који се јавља услед релативно малог броја жена у једној притворској јединици, а који има за последицу да су поједине од њих током извршења мере притвора, често на недопустиво дуги рок, практично у усамљењу. Иако у систему извршења кривичних санкција усамљење/самица представља посебну, односно дисциплинску меру, која је строго временски ограничена, у постојећој пракси то је за поједине притворенице редован начин извршења мере притвора, што довољно говори о негативном аспектима система притварања жена.

У бројним затворским капацитетима и даље се не остварује принцип заједничког извршења казне. Наиме, осуђени током дана не проводе расположиво време са другим осуђенима у заједничком боравку, већ су све време изоловани у ћелијама (сами или у малим групама).

Радно ангажовање осуђених је недовољно, али приметно је изузетно залагање за унапређење постојећег стања. Изражен је и недостатак културних садржаја. Поступак класификације осуђених лица је недовољно транспарентан. Осуђенима се недовољно појашњавају критеријуми за напредовање, васпитачи се претежно баве администрирањем упитника. Механизам напредовања у третману по постојећим критеријумима подразумева отежан прелазак осуђених у повољније васпитне групе, тако да се многи осуђеници отпуштају из затвора из исте васпитне групе у коју су били разврстани одмах по пријему у затвор.

Затворски капацитети намењени малолетницима и женама⁷³ су централне (једине) установе, у којима се смешта по 200 лица. У њима, нарочито онима намењеним малолетницима, стварају се јаки неформални системи, што рађа немогућност адекватног третмана. У тим централним установама проблем је и то што су поједини затвореници веома удаљени од својих пребивалишта, а то значајно отежава остваривање контакта са породицом.

Недостаци у здравственој заштити у затворима су и даље бројни. Први лекарски прегледи су по правилу паушални, затвореници се не прегледају без одеће, нити постоје протоколи који утврђују садржину прегледа. У пракси се не обављају периодични здравствени прегледи осуђених. Немедицинско особље углавном присуствује лекарским прегледима. Приметан је недостатак лекова.

Лекари углавном не остварују своју улогу у заштити од злостављања. У појединим случајевима пропуштају да утврде и детаљно опишу све уочене повреде, а углавном не дају мишљење о узрочно-последичној вези између примењене мере принуде или објашњења како су повреде настале – са повредама које су непосредно уочене током прегледа.

Осуђеници са менталним сметњама налазе се у редовном затворском режиму, што не одговара њиховим потребама и ствара велики безбедносни ризик за та лица и за њихово окружење, а у сваком случају представљају велико оптерећење особљу, које није обучено за поступање према таквим лицима.

Недостаци из Закона о заштити лица са менталним сметњама⁷⁴ нису отклоњени. Прописано је да се службе за заштиту менталног здравља у заједници организују као допунска делатност постојећих психијатријских установа и домова здравља, који нису кадровски оспособљени, нити заинтересовани у том погледу. Сходно таквом решењу, у Србији су активности на пољу деинституционализације не приметне.

⁷³ КПЗ за жене у Пожаревцу, КПЗ за малолетнике у Ваљевоу и ВПД у Крушевцу

⁷⁴ „Сл. гласник РС”, бр. 45/13

Законом је уведена мера изолације психијатријских пацијената, што не само да није у складу са важећим стандардима, него се то у Србији дуги низ година уопште није примењивало. Осим тога, Законом је прописана надлежност полицијских службеника за одржавање реда унутар психијатријских болница, што није у складу са важећим стандардима, имајући у виду да су то униформисана и наоружана лица.

Постојеће психијатријске болнице су гломазне, имају по неколико стотина пацијената. У великој мери попримају азиларни карактер, јер су у њима бројни пацијенти изопштени из заједнице већином преко месец дана, али многи и по десет година, а неки и доживотно. Присутна је појава да се велики број лица задржава у болницама пре свега из социјалних разлога, јер не постоји било какав облик подршке и њиховог лечења у заједници.

Одлуке суда о присилним хоспитализацијама особа са менталним сметњама углавном су засноване на вештачењима лекара који су запослени у болници која је предлагач те мере. Осим тога, уочени су случајеви да пристанак на болничко лечење дају лица која су од стране полиције доведена у агитираном стању, иако изјаве дате под таквим околностима не могу бити узете као правно релевантне.

НПМ сматра да је неопходно интензивирати активности у циљу унапређења важећих прописа, као и поступања према особама са инвалидитетом смештеним у установама социјалне заштите домског типа. Наиме, велики број особа са менталним и интелектуалним сметњама смештен је у дислоцираним, често гломазним установама, далеко од заједнице и њиховог социјалног окружења. Поред тога, материјални услови смештаја су у многим од њих лоши, не остварује се потребан ниво психосоцијалног третмана. У установама је недовољан број запослених што има негативне последице, како на запослене, тако и на кориснике.

Закључак НПМ-а је да су међу лицима лишеним слободе у најлошијем положају лица са менталним и/или интелектуалним сметњама смештена у установама социјалне заштите домског типа, психијатријским болницама, као и они који се налазе у установама за извршење кривичних санкција⁷⁵.

Током 2015. године НПМ је посебну пажњу посветио праћењу положаја великог броја избеглица и миграната, који су током избегличке кризе прошли кроз Републику Србију. Према подацима Министарства унутрашњих послова, током 2015. године евидентирано је скоро 600.000 избеглица/миграната којима су издате потврде о израженој намери за тражење азила. Већина ових лица није изјавила да желе азил у Републици Србији, али су им полицијски службеници упркос томе издавали потврде о израженој намери за тражење азила (скоро сва ова лица су напустила територију Републике Србије у року од два дана).

⁷⁵ Лица на извршењу мере обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, мере притвора и казне затвора

Поред наведеног, велики проблем представљало је и то што транзит избеглица кроз Србију није био организован на довољно ефикасан начин и у том процесу ризици за корупцију и деловање неформалних група били су веома велики⁷⁶.

Државни органи су током 2015. године заузели либералан приступ у поступању према избеглицама у транзиту. Наведено је подразумевало изостанак лишавања слободе, као и одсуство других рестриктивних мера. Избеглицама је омогућен несметан улазак у Србију, а по обављеној регистрацији пуштани су да слободно пролазе кроз Србију ка границама са Мађарском и Хрватском. Такав либералан приступ отворио је простор за деловање неформалних група које су у личном интересу користиле тежак положај избеглица.

6.1. Полицијско / тужилачко задржавање

У циљу праћења поступања полиције према доведеним, ухапшеним и задржаним лицима Национални механизам за превенцију тортуре је у 2015. години обишао укупно 28 полицијских станица⁷⁷. Сачињено је 11 извештаја о посетама полицијским управама обављеним током 2015. године. У извештајима о посетама упућено је 129 препорука. Од овог броја упућених препорука надлежни органи поступили су по 73 препоруке, делимично по 51, а нису поступили по 5 препорука.

По препорукама које су се односиле на унапређење смештајних услова у просторијама за задржавање (побољшање вештачке и природне осветљености, доток свежег ваздуха и вентилације и унапређење хигијенских услова) углавном је поступљено. С друге стране, препоруке које су захтевале материјална улагања (реконструкција просторија, уградња грејних тела, инсталирање видео надзора или аларма за позивање полицијских службеника и сл.) углавном нису спроведене, већ су о потребним адаптацијама просторија и неопходним трошковима обавештене надлежне службе Министарства унутрашњих послова у циљу предузимања даљих мера. Као разлог за неспровођење препорука углавном се наводи недостатак финансијских средстава.

⁷⁶ Анализа: Разлика у поступању према избеглицама на Балканској рути, бр. 71–120/15 09. 02. 2016. године

⁷⁷ У оквиру 11 полицијских управа

НПМ је у извештајном периоду препоручио затварање две просторије за полицијско задржавање⁷⁸, због тога што не испуњавају важеће стандарде у погледу потребних услова смештаја и указао на неопходност адаптације одређених просторија за задржавање⁷⁹, као и усклађивање смештајних услова са важећим стандардима. У одговорима полицијских управа наведено је да се просторије у полицијским станицама у Баточини и Куршумлији више не користе за задржавање, док су полицијске станице и управе, којима су препоручене адаптације и реновирања просторија за задржавање, поступале у складу са својим финансијским и техничким могућностима. Током 2015. године, као и претходних година, уочено је да се у појединим полицијским станицама⁸⁰ услед недостатка довољног броја просторија за задржавање, лица повремено задржавају у канцеларији дежурне службе. Такође, уочено је да се у неким полицијским станицама⁸¹, услед недостатка одговарајућих просторија за задржавање, лица лишена слободе превозе по других полицијских станица или управа⁸², што отежава и компликује њихов рад и повећава безбедносни ризик како за задржана лица, тако и за поступајуће полицијске службенике.

Током посета НПМ-а појединим полицијским управама и полицијским станицама у њиховом саставу уочено је да су углавном, уз помоћ локалних самоуправа, унапређени материјални услови у просторијама за задржавање у полицијским управама у Кикинди и Краљеву, полицијским станицама у Врњачкој Бањи и Лучани у Гучи, Аранђеловцу, Лапову и Белој Паланци и Саобраћајној полицијској испостави у Чачку. Полицијска станица у Књажевцу унапредила је смештајне услове у просторији за задржавање након упућених препорука Заштитника грађана. Међутим, и даље је велики број просторија за полицијско задржавање неуслован.

Оно што је примећено као недостатак у седишту ПУ Крагујевац, ПС Лапово, СПИ Чачак, ПС Лучани у Гучи, ПС Бела Паланка, јесте то што је у просторијама за задржавање простор око мокрог чвора покривен видео надзором, чиме се нарушава приватност задржаних лица и не поштује њихово достојанство. Поједине полицијске станице⁸³ поступиле су по препоруци да се наведени недостатак отклони. Поједине полицијске управе и станице⁸⁴ изјасниле су се да ће препорука бити извршена у складу са финансијским могућностима, док су неке⁸⁵ навеле да немају техничке могућности да ову препоруку изврше.

78 Просторије за задржавање у ПС Баточина и ПС Куршумлија

79 Просторије у седиштима ПУ Лесковац, ПУ Ниш, ПУ Прокупље, ПУ Зајечар, ПУ Бор, ПС Рапша, ПС Бабушница, ПС Димитровград, ПС Блаце, ПС Соко Бања, ПС Неготин и ПС Кладово

80 ПУ Чачак

81 ПС Мајданпек

82 У просторије ПУ Бор

83 ПС Бела Паланка

84 СПИ Чачак, ПС Лучани у Гучи

85 ПУ Крагујевац и ПС Лапово

Након упућених препорука НПМ-а у 2015. години посећеним полицијским управама⁸⁶, задржаним лицима уручују се писана обавештења о правима, а потписани примерак истог улаже се у предмете о задржавању. Такође, у 2015. години Министарство унутрашњих послова је након упућених препорука НПМ-а превело обрасце о правима на језике националних мањина и то: мађарски, албански, ромски и румунски језик. У појединим полицијским управама⁸⁷ уочено је да се лицима која се задржавају по основу ЗКП-а у просторијама затвора, записници о задржавању не дају на увид и потпис по окончању задржавања. Полицијске управе су поступиле по препорукама НПМ-а, осим ПУ Бор која је навела да није у могућности да записник о задржавању даје на увид и потпис задржаним лицима по ЗКП-у.

Иако задржавање по новом ЗКП-у одређује јавни тужилац, по правилу и даље Министарство унутрашњих послова сноси трошкове ангажовања браниоца по службеној дужности. Једино у ПУ Пирот и ПУ Прокупље трошкове ангажовања браниоца по службеној дужности сноси Министарство правде.

НПМ је у одређеном броју случајева установио да извештај који лекар сачињава након употребе средстава принуде не садржи информације о наводима лица које се прегледа у вези с пореклом евентуалних повреда, нити мишљење лекара о томе на који начин су те повреде могле настати. Овај извештај по правилу не садржи ни информације о томе да ли је преглед извршен у присуству полицијских службеника. Да би се поступак контроле оправданости и правилности употребе средстава принуде могао спровести на што објективнији и ваљан начин, НПМ је упутио препоруку да је потребно бележити све релевантне и неопходне информације у вези околности примене средстава принуде. Полицијски службеници појединих полицијских станица⁸⁸ након упућених препорука НПМ-а више не задржавају медицинску документацију у полицијским досијеима, већ се она даје задржаном лицу, имајући у виду да та медицинска документација представља посебно осетљиве податке о личности.

86 ПУ Чачак, ПУ Кикинда, ПУ Крагујевац, ПУ Ниш, ПУ Бор, ПУ Зајечар и ПУ Прокупље

87 ПУ Чачак, ПУ Пирот, ПУ Прокупље, ПУ Зајечар, ПУ Бор

88 Извештај о посети ПУ Кикинда бр. предмета 71-8/15, Извештај о посети ПУ Крагујевац бр. предмета 71-34/15
Извештај о посети ПУ Лесковац, бр. предмета 71-32/15, Извештај о посети ПУ Пирот бр. предмета 71-50/15, Извештај
о посети ПУ Пожаревац бр. предмета 71-5/15, Извештај о посети ПУ Прокупља, бр. предмета 71-51/15.

Иако НПМ већ пуне три године у бројним препорукама указује на неопходност измене Упутства о поступању према доведеним и задржаним лицима⁸⁹, Министарство унутрашњих послова није предузело активности у циљу његовог усклађивања са позитивним прописима и стандардима. Након упућених препорука полицијским службеницима да не везују сва лица која доводе у полицијску станицу, већ да то раде према процени, одређене полицијске станице⁹⁰ су промениле праксу и средства за везивање примењују након пажљивог сагледавања конкретних околности које упућују на неопходност везивања одређеног лица, и то у законом предвиђеним случајевима. Постојећим Упутством прописано је и обавезно присуство полицијских службеника лекарским прегледима задржаних лица.⁹¹ Након упућених препорука НПМ-а, у одређеним полицијским управама⁹² полицијски службеници присуствују лекарским прегледима задржаних лица само на захтев лекара.

НПМ је става да је потребно без даљих одлагања изменити одредбе⁹³ Упутства о поступању према доведеним и задржаним лицима којима је прописана обавезна употреба средстава за везивање када се врши транспорт лица које се доводи у полицију и обавеза полицијских службеника да присуствују здравственом прегледу задржаног лица⁹⁴.

Полицијски службеници појединих полицијских станица⁹⁵, сходно препорукама НПМ-а, прибављају писане изјаве лица над којима су примењена средства принуде у вези са околностима употребе средстава принуде и настанка евентуалних повреда, у циљу потпунијег увида у све околности случаја, како би се оцена о оправданости и правилности употребе средстава принуде могла дати на што објективнији начин.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАКА

Просторије за задржавање у полицијским станицама требало би ускладити са важећим стандардима; у том циљу неопходно је у буџету обезбедити потребна средства.

Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима би требало ускладити са важећим прописима и стандардима.

Полицијски службеници неће приликом довођења у полицијску станицу свако лице везивати, већ ће то чинити само из оправданих разлога и када је то заиста неопходно, у законом предвиђеним случајевима.

⁸⁹ Упутство о поступању према задржаним и доведеним лицима, 01 бр. 7989/12–10 од 10.12.2012. године

⁹⁰ ПУ Кикинда, ПУ Крагујевац

⁹¹ Упутство о поступању према задржаним и доведеним лицима, 01 бр. 7989/12–10 од 10.12.2012.г. тачка 26 став 3.

⁹² Извештај о посети ПУ Чачак, бр. предмета 71–13/15, Извештај о посети ПУ Крагујевац, бр. предмета 71–34/15, Извештај о посети ПУ Краљево, бр. предмета 71–12/15, Извештај о посети ПУ Лесковац бр. предмета 71–32/15, Извештај о посети ПУ Ниш, бр. предмета 71–40/15, Извештај о посети ПУ Пирот, бр. предмета 71–50/15

⁹³ Тачка 13. став 2 и тачка 26. став 3.

⁹⁴ Види, на пример, пресуду Европског суда за људска права у предмету Берлински против Пољске (представке број 27715/95 и 30209/96), параграф 59.

⁹⁵ ПУ Чачак, ПУ Кикинда, ПУ Крагујевац, ПУ Краљево, ПУ Пирот, ПУ Прокупље, ПУ Зајечар и ПУ Бор

Полицијски службеници неће присуствовати лекарским прегледима задржаних лица, осим ако, изузетно, то изричито затражи лекар. Полицијски службеник ће лекару благовремено пружити све расположиве информације које су релевантне за доношење одлуке лекара о присуству полицијског службеника лекарском прегледу задржаног лица.

Потребно је обезбедити континуиране обуке полицијских службеника о забрани злостављања и стандардима поступања према доведеним, ухапшеним и задржаним лицима, а нарочито организовати обуку о примени полицијских овлашћења према лицима са менталним сметњама, односно о поступању полицијских службеника сходно одредбама Закона о заштити лица са менталним сметњама.

6.2. Извршење мере притвора

Током извештајног периода НПМ је обавио 5 посета притворским јединицама, у ОЗ Краљево, ОЗ Лесковац, ОЗ Нови Сад и 2 посете ОЗ Београд. Том приликом упућено је 36 препорука за уклањање утврђених недостатака. Поступљено је по 25 препорука, није поступљено по 2, док је за 9 потребно даље праћење.

Поступајући по препорукама НПМ-а, у ОЗ Београд су у оквиру реновираних притвореничких блокова највеће спаваонице на блоковима преуређене и опремљене потребном опремом, чиме ће притвореним лицима бити омогућено да одређени део дана проводе у заједничким дневним боравцима. Простор за заједнички дневни боравак притвореника на свим смештајним блоковима и опремање истих потребном опремом, биће реализовано приликом текуће реконструкције Завода. Такође, планом изградње нове зграде у ОЗ Лесковац у 2016. години предвиђене су заједничке просторије за дневни боравак притворених лица.

Међутим, у највећем броју завода притвореницима се и даље, супротно важећим стандардима и препорукама НПМ-а, не омогућује да расположиво време током дана проводе ван ћелија, у заједничким просторијама са другим притвореницима са којима им одлуком суда није забрањен контакт.

У складу са препорукама НПМ-а ОЗ Београд је унапредио здравствену заштиту, тако што се први прегледи приликом пријема у установу по правилу обављају без присуства немедицинског особља. Изузетно, према захтеву надлежног лекара и евидентирањем чињеница које оправдавају разлог за такву одлуку, лекарски прегледи се спроводе у присуству немедицинског особља. Приликом првог прегледа врши се преглед целокупног тела ради евентуалног установљивања повреда и описа истих, и доноси закључак лекара о повезаности околности под којима су ове повреде настале. Даље, рад Службе за здравствену заштиту организован је и викендом, када је у обе смене присутан медицински техничар, а у поподневним сменама уведена су и дежурства лекара.

Притвореницима се и даље не омогућава радно ангажовање и укључивање у социјалне и културне активности.

Упркос препорукама НПМ-а, радно ангажовање притвореника се и даље не омогућује, нити су укључени у социјалне и културне активности. Такође, нема довољно услова за физичке активности, посебно у време лоших временских прилика. НПМ је и у претходним извештавањима износио проблем система за извршење мера притвора у Србији, односно то што су притвореници по цео дан закључани у ћелијама/ спаваоницама, без могућности учествовања у било каквим активностима.

Материјални услови смештаја у великом броју притворских јединица и даље нису усклађени са важећим стандардима.

Како је истакнуто и у претходном извештајном периоду, материјални услови смештаја и други животни услови притвореника у појединим притворским јединицама и даље нису усклађени са важећим стандардима, притвореницима се не омогућује простор у спаваоници од најмање осам кубних метара и четири квадратна метра. Поједине просторије притворских јединица су у изузетно лошем стању, са руинираним мокрим чворовима, прљаве, непроветрене, са недовољним дотоком природне светлости и незадовољавајућим вештачким осветљењем.

У складу са препорукама НПМ-а ОЗ Београд преселио је притворенице у један од блокова, где су им омогућени адекватнији услови смештаја и остваривање права на информисаност.

Током посете ОЗ Београд, НПМ је утврдио да су притворенице у нарочито лошем положају, пре свега због веома лоших смештајних услова. Осим тога, услед техничких проблема, није им било омогућено да користе ТВ пријемнике и радио апарате, чиме им је нарушено право на информисање. Поступајући по препорукама НПМ-а, ОЗ Београд је преселио притворенице у један од блокова у коме им је омогућено коришћење ТВ и радио апарата, као и примереније услове смештаја. Осим тога, ОЗ Београд је, поступајући по препорукама НПМ-а, отклонио проблем неадекватних хигијенских пакета намењених женама.

И даље је присутна појава да притворенце због њиховог малог броја меру притвора проводе у осамљењу, односно изолацији.

Релативно мали број притвореница у одређеној притворској јединици има за последицу да су поједине од њих, често на дужи рок, практично у усамљењу, односно самици. Тиме, оно што представља посебну односно дисциплинску меру за лица на извршењу казне затвора, за притворенице неретко представља начин извршења мере притвора.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАКА

Потребно је унапредити постојеће неусловне смештајне капацитете притворских јединица, односно ускладити их са важећим прописима и стандардима.

Управа за извршење кривичних санкција предузеће мере како би се притвореницима омогућило да расположиво време током дана проводе ван ћелија, у заједничким просторијама са другим притвореницима, са којима им одлуком суда није забрањен контакт.

Управа за извршење кривичних санкција предузеће потребне активности у циљу измене и допуне Правилника о извршењу мере притвора, којима ће се ближе уредити начин на који притвореници расположиво време током дана проводе ван ћелија, у заједничким просторијама са којима им одлуком суда није забрањен контакт, као и да се ближе уреди начин остваривања права притвореника на радно ангажовање и укључивање у социјалне и културне активности.

Управа за извршење кривичних санкција требало би да омогући притвореницима радно ангажовање и укључивање у социјалне и културне активности.

Потребно је предузети активности како би се обезбедило да се притворенице, због своје малобројности у притворским јединицама, фактички не налазе у осамљењу, односно изолацији.

Притвореницима са тешким инвалидитетом у притворским јединицама потребно је обезбедити услове за примерен смештај, третман и рехабилитацију.

6.3. Извршење кривичних санкција

НПМ је током 2015. године посетио укупно 10 завода за извршење кривичних санкција. Након обављених посета, сачињено је укупно 9 извештаја. У наведеним извештајима упућено је укупно 80 препорука. Од овог броја упућених препорука надлежни органи су поступили по 56 препорука, даље праћење је потребно за 20, а нису поступили по 4 препоруке.

У ОЗ Лесковац извршене су адаптације у оквиру павиљона А, а за 2016. годину у плану је изградња новог објекта капацитета за 200 лица лишених слободе. Такође, извршена су реновирања и адаптације објеката у КПЗ за малолетнике у Ваљеву, ОЗ Београд и Специјалној затворској болници. Управа за извршење кривичних санкција формулисала је План реконструкције смештајних простора лица лишених слободе у свим заводима у систему Управе, чији је део и План реконструкције блокова за смештај лица лишених слободе у објекту ОЗ Београд, по којем ће се, закључно са 2019. годином, сукцесивно извршити реконструкција целог објекта, односно смештајних блокова.

КПЗ Сомбор је, у складу са препорукама НПМ-а, преграђивањем постојећег полуотвореног одељења, омогућио да осуђена и прекршајно кажњена лица буду смештена одвојено.

Иако су, у погледу материјалних и других животних услова прописаних важећим стандардима у извештајном периоду, спроведене адаптације појединих смештајних капацитета и даље је велики број просторија у заводима за извршење кривичних санкција руиниран.

Велики број лица на извршењу казне затвора и даље није радно ангажован. Број запослених на пословима обуке и упошљавања, односно инструктора у Служби за обуку и упошљавање, не одговара потребама осуђених и прекршајно кажњених лица за радом. Потребна су даља интензивирања активног, индивидуалног и колективног третманског рада васпитача са осуђеним лицима. Неопходно је унапредити систем накнадног разврставања осуђених, у смислу стварања могућности да осуђени због доброг владања прелазе у повољнију васпитну групу, на који начин ће се смањити велики број осуђених који се отпуштају из завода директно из затвореног одељења.

Установљено је да се и даље великом броју лица на извршењу казне затвора, који су у затвореним одељењима (ћелијског типа), не омогућава да расположиво време током дана проводе ван спаваоница, у заједничким просторијама са другим осуђеницима.

Током извештајног периода, у складу са препорукама НПМ-а у извесној мери побољшане су и безбедносне процедуре у заводима. Наиме, У КПЗ Пожаревац – Забела осуђена лица била су принуђена да по изласку из ћелије у ходник павиљона стоје уз зид, лицем окренутим ка зиду, прекрштеним рукама на леђима и погнуте главе ка поду. У складу са препорукама НПМ-а, Завод је престао са праксом наведеног поступања и увео нове безбедносне процедуре, којима се не повређује достојанство осуђених лица, на описан начин. Такође, поступајући по препорукама НПМ-а, Управа за извршење кривичних санкција упутила је инструкције свим заводима о начину обављања претреса и других поступака према лицима која долазе у посете лицима лишеним слободе, а на начин којим се поштује достојанство и чувају ствари и лични интегритет посетиоца. Такође, преглед телесних отвора обавља искључиво здравствени радник, без присуства других лица, уз поштовање психичког и физичког интегритета посетилаца.

Извештајни период обележио је и проблеме у раду завода, који су узроковани недовољним бројем запослених у заводима, што је неповољно утицало на свеопшти положај и остваривање загарантованих права лица лишених слободе. Међутим, позитиван пример је то, што је Управа за извршење кривичних санкција, у складу са препорукама НПМ-а, предузела активност како би се запослило око 40 нових извршилаца у Служби за обезбеђење ОЗ Нови Сад, имајући у виду да је због мањка запослених, рад овог завода био знатно отежан.

Као и у претходним годишњим извештајима, НПМ и овог пута упућује на околност да се извршење казне малолетничког затвора и васпитне мере упућивања у васпитно–поправни дом извршава искључиво у једној установи (у Ваљеву, односно у Крушевцу), у којима је смештен непримерено велики број лица, погодује стварању неформалних система који умањују ефекте третманског рада. На овај начин доводи се у питање и остваривање принципа извршења санкција што ближе месту становања, чиме су отежани контакти тих лица са породицама и блиским лицима. Извршење казне затвора што ближе месту становања онемогућено је и женама, јер се све смештају искључиво у КПЗ за жене у Пожаревцу.

НПМ је и у претходним извештајима скретао пажњу на бројне недостатке у пружању здравствене заштите лицима на извршењу казне затвора. Лекарски прегледи по пријему у затвор углавном су паушални и нису установљени јединствени протоколи. Наведено је у највећој мери последица недовољног броја здравственог особља, пре свега лекара, како опште праксе тако и специјалиста психијатрије, а посебно забрињава недостатак лекара у Специјалној затворској болници у Београду. Током 2015. године 5 лекара, запослених у затворској болници, отишло је у пензију. Управа за извршење кривичних санкција овај недостатак особља попунила је новим упошљавањем, али и даље остаје недостатак који се огледа у недовољном броју лекарског особља у болници.

Поред наведеног, није превазиђен проблем у обезбеђивању потребних лекова и терапија, као и лоше праксе да лекове и терапију дели немедицинско особље. Такође, и даље је присутна појава да немедицинско особље присуствује лекарским прегледима и када то не захтева здравствени радник, чиме се повређује приватност осуђених и право на тајност података о њиховом здравственом стању.

Лица на извршењу казне затвора са менталним сметњама и даље се смештају у редовни затворски режим који није адекватан за њихово лечење и психо-социјални третман.

Став НПМ-а је да би лица са тешким менталним сметњама требало изместити у одговарајућу здравствену установу, или их збринути у Специјалној затворској болници, односно стационарној здравственој јединици унутар завода у којој постоје услови за њихово лечење и третман.

Мере обавезног психијатријског лечења и чувања ретко када се преиначавају у меру лечења на слободи, пре свега због немогућности породице да преузме бригу о пацијенту. Око 25% пацијената који су на мери обавезног психијатријског лечења и чувања у Специјалној затворској болници могу да се отпусте, али немају где да оду, јер немају подршку заједнице. Забрињавајуће је што се број пацијената на психијатријским одељењима смањује углавном само смрћу. И поред тога што су донети Закон о заштити лица са менталним сметњама („Сл. гласник РС”, бр. 45/13) и Правилник о блажим условима за примену физичког спутавања и изолације лица са менталним сметњама која се налазе на лечењу у психијатријским установама („Сл.

гласник РС", бр. 94/13) чије одредбе су обавезујуће и за рад Болнице, током посете је утврђено да запослени Болнице не поступају сходно наведеним прописима. Наиме, дешава се да се пацијенти везују по неколико дана у континуитету.

Програми који се сачињавају ради пружања социјалне подршке и помоћи осуђенима након отпуштања из завода, и даље нису довољно квалитетни, а ефикасна сарадња између васпитних служби завода и канцеларија за извршење ванзаводских санкција није успостављена, тако да је осуђени након отпуштања препуштен сам себи.

Алтернативне санкције у Републици Србији не функционишу у предвиђеном капацитету и обиму и у потпуности су зависне од затворског система. Ово се односи како на техничку подршку, тако и на подршку у људству. Канцеларије за алтернативне санкције отворене су у свим градовима при вишим судовима, а до сада је запослено укупно 24 повереника. Међутим, пет канцеларија још увек нема ниједног повереника (у Сомбору, Зрењанину, Шапцу, Чачку и Врању). Такође, рад повереника сведен је на администрирање ванзаводског извршења кривичних санкција, односно повереници се најмање баве третманом осуђених лица, њиховом ресоцијализацијом или постпеналним прихватом.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАКА

Управа за извршење кривичних санкција требало би да настави са активностима усклађивања смештајних услова у заводима за извршење кривичних санкција са важећим стандардима.

Заводи за извршење кривичних санкција требало би да свим лицима на извршењу казне затвора омогуће да расположиво време током дана проводе ван спаваонице, у заједничким просторијама са другим осуђеницима.

Заводи за извршење кривичних санкција требало би да наставе са унапређивањем услова за радно ангажовање лица на извршењу казне затвора.

Заводи за извршење кривичних санкција требало би да обезбеде довољан број здравствених радника, нарочито лекара, потребну количину лекова и терапије и да унапреде пружање здравствене заштите.

Управа за извршење кривичних санкција требало би да обезбеди континуиране обуке запослених у заводима о забрани злостављања, стандардима поступања према лицима лишеним слободе, а нарочито поступању лекара у складу са Истанбулским протоколом.

Управа за извршење кривичних санкција требало би да унапреди спровођење алтернативних санкција у Републици Србији.

Потребно је унапредити систем подршке осуђенима по отпусту са издржавања казне затвора.

Управа за извршење кривичних санкција требало би да обезбеди да лица са менталним сметњама која издржавају казну затвора буду измештена из редовног затворског режима и да им се у стационарној здравственој јединици унутар завода, Специјалној затворској болници или другој одговарајућој здравственој установи пружи здравствена заштита примерена њиховој болести и потреби за лечењем.

Министарство правде требало би да предузме мере из своје надлежности у циљу доношења прописа којима ће се омогућити да се извршење казне затвора према женама и малолетницима, као и васпитне мере упућивања у васпитно-поправни дом, не спроводе само у једној установи, а како би им се омогућило да казну, односно меру, издржавају што ближе месту свог пребивалишта.

Министарство правде требало би да предузме потребне мере да Одељење за инспекцију постане посебан организациони део тог министарства, ван Управе за извршење кривичних санкција.

Министарство правде требало би да предузме потребне мере да службе за здравствену заштиту лица лишених слободе у заводима за извршење кривичних санкција постану организациони део Министарства здравља или посебна организациона јединица у оквиру Управе за извршење кривичних санкција.

6.4. Задржавање особа са менталним сметњама у психијатријским болницама

Током 2015. године НПМ је, у циљу праћења спровођења препорука из Извештаја о посети Европског комитета за спречавање мучења Републици Србији 2011. године, посетио Специјалну болницу за психијатријске болести „Горња Топоница“ и Клинику за психијатријске болести „Др Лаза Лазаревић“ у Београду.

Позитиван помак у Специјалној болници за психијатријске болести „Горња Топоница“ огледа се у томе, што се у поступцима принудне хоспитализације искључиво ангажују судски вештаци који нису лекари запослени у Болници, што није пракса у осталим болницама. Међутим, у Специјалној болници за психијатријске болести „Горња Топоница“ и даље је смештен велики број пацијената (око 760), али се број пацијената који су смештени у Болницу без пристанка смањио на 15% од укупног броја свих пацијената.

У извештајном периоду утврђено је да је на Клиници за психијатријске болести „Др Лаза Лазаревић“ у Београду смањен број пацијената на смештају, јер се развија програм лечења у заједници, који подразумева услуге терцијарне превенције које имају за циљ јачање веза пацијента, његове породице и сарадника у лечењу, са једне стране и друштвене заједнице, са друге стране, зарад припреме за излазак из институције и континуиране бриге. Све ово допринело је смањењу дужине трајања хоспиталног лечења и броја поновљених хоспитализација и повећало број диспанзерских прегледа. Међутим, у већини других психијатријских болница⁹⁶ на смештају се и даље налази велики број пацијената.

Поједини објекти у оквиру болница за психијатријске болести и даље су старе зграде у руинираном стању које се тешко одржавају, а спаваонице великог капацитета нису претворене у мање просторије. Смештајни услови посебно су лоши у Специјалној болници за психијатријске болести „Ковин“ у којој је велики број објеката у којима су смештени пацијенти у руинираном стању. У појединим болницама не постоје посебне просторије за посете, већ се оне обављају у ходницима на одељењима и у заједничким просторијама, а уколико временски услови и стање пацијената то дозвољавају, у дворишту Болнице. У неким болницама не постоје ни посебно намењене просторије у које би се сместили пацијенти који су фиксирани, већ се ови пацијенти смештају у истим собама заједно са другим пацијентима. Један од значајнијих проблема у психијатријским болницама је и недовољан број медицинског особља и окупационих/радних терапеута, а недовољна кадровска структура доводи до тога да рад запослених није у потпуном складу са потребама пацијента.

У извештајном периоду у оквиру пројектних активности које се односе на развој система заштите менталног здравља у заједници и реформу форензичке психијатрије радили су центри за заштиту менталног здравља у Кикинди и Вршцу, а носиоци ових активности привременог карактера биле су специјалне психијатријске болнице „Свети Врачеви“ и „Др Славољуб Бакаловић“.

⁹⁶ Специјална болница за психијатријске болести „Др Славољуб Бакаловић“, Специјална болница за психијатријске болести „Свети Врачеви“, Специјална болница за психијатријске болести „Горња Топоница“ и Специјална болница за психијатријске болести „Ковин“

Такође, саветовалиште у Крагујевцу функционисало је по сличном принципу. Међутим, функционисање центара за заштиту менталног здравља условљено је трајањем ових пројектних активности. Непостојањем одговарајућих служби за заштиту менталног здравља у заједници, које могу да преузму бригу о пацијентима након болничког лечења, онемогућава се континуитет неге и адекватна психо-социјална рехабилитација. Тиме се повећава могућност погоршања основне болести и убрзава пропадање личности, док дужина боравка пацијената у болницама, без медицинских разлога, сама по себи представља нељудско поступање.

Сходно раније упућиваним препорукама НПМ-а, Министарство здравља је сачинило брошуре о правима пацијената, намењене пацијентима и њиховим породицама. Такође, у извештајном периоду Министарство је сачинило и бројна упутства и обрасце⁹⁷ у циљу уједначавања поступања према лицима са менталним сметњама и унапређења квалитета здравствене заштите и доставило их психијатријским болницама.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАКА

Потребно је интензивирати активности на деинституционализацији у смислу напуштања праксе дугорочног држања пацијената у гломазним, дислоцираним болницама, а у циљу њиховог збрињавања и омогућавања њиховог живота и лечења у заједници.

Потребно је унапредити одредбе Закона о заштити лица са менталним сметњама, и то оне које се односе на успостављање јединица које обављају послове заштите менталног здравља у заједници; процедуре добровољне и принудне хоспитализације; улогу полиције у односу на лица са менталним сметњама; физичко спутавање; а нарочито одредбе којима је предвиђена мера изолације пацијената.

Министарство здравља требало би да предузме мере у циљу адаптације појединих смештајних капацитета у великим психијатријским болницама.

Министарство здравља требало би да предузме мере у циљу упошљавања довољног броја медицинског особља (медицинских техничара и лекара психијатара) и радних терапеута, како би пружање услуга здравствене заштите подигло на виши ниво и побољшало активности психосоцијалне рехабилитације.

Потребно је обезбедити континуиране обуке лекара и других здравствених радника о забрани злостављања, а нарочито о поступању лекара у складу са Истанбулским протоколом.

⁹⁷ Обрасци за присилну и добровољну хоспитализацију; обрасци решења о задржавању приликом недобровољне хоспитализације; обрасци за вођење индивидуалног плана лечења; кућни ред установа за лечење лица са менталним сметњама и др.

6.5. Задржавање особа у установама социјалне заштите

НПМ је у 2015. години обишао укупно три установе социјалне заштите домског типа, у циљу праћења положаја корисника који су смештени у њима. Сачињена су два извештаја о посетама установама обављеним током 2015. године и један извештај⁹⁸ о посети обављеној у 2014. години. У извештајима о посетама, надлежним органима упућено је укупно 20 препорука. Од овог броја, надлежни органи поступили су по 13 препорука, нису поступили по једној препоруци, а за шест препорука потребно је даље праћење.

У извештајном периоду обављена је и контролна посета Дому „Ветерник“ са Комесаром за људска права Савета Европе, а у циљу праћења поступања по раније упућеним препорукама, као и ради упознавања Комесара се условима смештаја и поступања према корисницима. Том приликом утврђено је да нису спроведене препоруке усмерене ка измештању особа са интелектуалним и менталним сметњама из Дома „Ветерник“, обезбеђивању адекватне заштите и подршке и њиховом потпуном укључивању у заједницу, као и уподобљавању броја корисника у Дому са законом прописаном границом.

НПМ је у свом Извештају за 2014. годину у поглављу 6.5. „Задржавање особа у установама социјалне заштите“ Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Покрајинском секретаријату за здравство, социјалну политику и демографију указао на недостатке у раду који постоје у Дому „Ветерник“ и потребу измештања већине корисника из Дома у наредне две године, обезбеђивања подршке и/или смештаја у заједници, као и смањења капацитета домског смештаја за највише 50 корисника, ако се смештају деца, односно до 100 корисника, ако се смештају одрасли корисници, како је и предвиђено релевантним прописима и важећим стандардима.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања доставило је изјашњење на горе поменуте наводе из Извештаја НПМ-а за 2014. годину⁹⁹. Министарство је разматрало налазе НПМ-а сачињене на основу посета установама социјалне заштите и између осталог осврнуло се на тренутно стање у Дому „Ветерник“, у односу на 2013. годину када је НПМ обавио прву посету Дому. Сходно изјашњењу Министарства, у периоду од 2013. до 2015. године инспектори социјалне заштите Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања обавили су шест надзора над Домом „Ветерник“, у циљу контроле броја корисника на смештају и издали су налоге да Дом и надлежни центри за социјални рад изврше ревизије планова заштите корисника који не спадају у категорију малолетних корисника Дома. Током последњег инспекцијског надзора Дому, који је обављен 14. децембра 2015. године, утврђено је да се на смештају у Дому налази 538 корисника, од тога 49 малолетних лица.

⁹⁸ Извештај о посети Геронтолошком центру Шабац и одговор органа доступни на: <http://www.zastitnik.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/posebnii-izvestaji/4202-2015-07-01-12-27-58>

⁹⁹ Извештај НПМ-а за 2014. годину и одговор Министарства доступни на: http://ombudsman.npm.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=528%3A-2013&catid=113%3A2015-12-14-12-11-29&Itemid=117&lang=sr

Такође, непокретни корисници са спрата премештени су у приземље павиљона „Б“, а просторије за „појачани надзор“ у павиљонима „А2“ и „А1“ реновиране су у складу са препорукама НПМ-а. У вези препоруке која се односи на обезбеђивање довољног броја особља у Дому „Ветерник“, Министарство је навело да докле год је Уредба о забрани запошљавања у јавном сектору на снази, не постоји могућност повећања броја запослених у Дому.

Током 2015. године НПМ је посетио и Геронтолошки центар „Јеленац“ у Алексинцу – Радну јединицу за смештај одраслих и старијих са интелектуалним и менталним тешкоћама у Тешици¹⁰⁰ и Центар за смештај и дневни боравак деце и омладине ометене у развоју – Стационар за аутизам у Београду¹⁰¹. Кроз извештаје о овим посетама НПМ је упутио препоруке посећеним установама које се односе на обезбеђивање ормарића за одлагање личних ствари у установама социјалне заштите, обезбеђивање приватности корисника, као и организовање обука за стручно особље у циљу побољшања пружања услуга рехабилитације. Установе су поступиле по овим препорукама. Кроз Извештај о посети Геронтолошком центру Шабац¹⁰², НПМ је препоручио да се убудуће по собама смештају највише до четири корисника, да се поједине просторије у Центру окрече и да се побољша хигијена истих, као и да се у свим собама обезбеде механизми за брзо позивање особља у ургентним ситуацијама (СОС механизми за позивање особља). У циљу заштите и очувања приватности корисника, препоручено је да се огради простор за туширање корисника и постојећи паравани ставе у употребу. У циљу повећања броја третманских активности препоручено је предузимање одговарајућих рехабилитацијских активности према зависним корисницима. Даље, препоручено је да се успостави и евиденција о поднетим молбама, притужбама и жалбама. У изјашњењу које је доставио Центар наведено је да су све препоруке прихваћене и да је по свима поступљено.

Током извештајног периода НПМ није нашао да је дошло до унапређења у области збрињавања лица смештених у установама социјалне заштите домског типа, нити су начињени значајнији кораци у циљу деинституционализације. У великим установама социјалне заштите и даље је смештен велики број корисника искључиво из разлога што не постоје услови за њихово збрињавање у заједници и зато што су лишени пословне способности. Породице и старатељи ових корисника обично немају подршку у пружању адекватне бриге о њима. Корисницима у установама социјалне заштите и даље је ограничена слобода кретања ван установе, иако не постоји ваљан правни основ, нити процедуре којима би се регулисало њихово задржавање у установи. НПМ је у вези ограничавања слободе кретања корисника у установама социјалне заштите упутио препоруку Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања како би предузело мере из делокруга своје надлежности и ово питање уредило. Међутим, Министарство није поступило по упућеној препоруци.

100 Извештај, одговор органа и надлежног Министарства доступни на: <http://www.zastitnik.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/posebni-izvestaji/4368-2015-10-14-09-13-19>

101 Извештај о посети бр. 71-81/15

102 Извештај о посети бр. 71-81/14

Комитет Уједињених нација за права особа са инвалидитетом се, у својим Закључним запажањима поводом Извештаја Републике Србије о примени Конвенције о правима особа са инвалидитетом, позвао на препоруке НПМ-а и препоручио Републици Србији да надлежне институције прекину са свим облицима принудног третмана деце и одраслих са сметњама у развоју, укључујући физичка и хемијска спутавања и изолацију која се сматрају окрутним, нехуманим или понижавајућем поступањем. Комитет је, такође, апеловао да држава предузме мере и усвоји свеобухватну стратегију за ефикасну деинституционализацију како би се свим особама са инвалидитетом омогућило да живе самостално и да имају подршку у заједници на основу сопствених избора и жеља¹⁰³.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАТАКА

Потребно је интензивирати активности на деинституционализацији у смислу напуштања праксе дугорочног држања особа са инвалидитетом у гломазним, дислоцираним установама социјалне заштите домског типа, а у циљу њиховог збрињавања и омогућавања њиховог живота у заједници.

Установе социјалне заштите домског типа требало би да прекину са праксом изолације корисника.

Потребно је прописима предвидети услове и процедуре за ограничење слободе кретања и физичког спутавања (везивања) корисника у установама социјалне заштите домског типа.

Потребно је предузети мере у циљу обезбеђења довољног броја особља (лекара, педагога и неговатеља) у установама социјалне заштите домског типа.

Потребно је обезбедити да се у установама социјалне заштите домског типа не смештају заједно деца и одрасли корисници.

Потребно је обезбедити континуиране обуке запослених у установама социјалне заштите домског типа о забрани злостављања, стандардима физичког спутавања (везивања) корисника, а нарочито о поступању здравствених радника сходно одредбама Истанбулског протокола.

6.6. Поступање према избеглицама / мигрантима и осврт на избегличку кризу

Током 2015. године НПМ је посебну пажњу посветио праћењу положаја великог броја избеглица и миграната, који су током избегличке кризе прошли кроз Републику Србију.

¹⁰³ Закључна запажања Комитета Уједињених нација за права особа са инвалидитетом на Извештај Републике Србије о примени Конвенције Уједињених нација о правима особа са инвалидитетом, усвојена на 15 седници Комитета, параграфи 28. и 40. стр. 5. и 6. Закључна запажања доступна на http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2fSRB%2fCO%2f1&Lang=en

Од укупног броја посета, 59 посета обављено је у циљу испитивања поступања органа јавне власти у складу са важећим прописима и међународним стандардима према избеглицама и мигрантима. Посећене су: полицијске управе и полицијске станице у њиховом саставу; регионални центри граничне полиције; центри за азил; прихватни центри; Прихватилиште за странце у Падинској Скели; Аеродром „Никола Тесла“; прихватне јединице за смештај малолетних странаца без пратње; центри за социјални рад и казнено-поправни заводи. Од укупног броја посета, 50 посета било је најављено, док је 9 посета обављено без претходне најаве органу јавне власти. На основу посета укупно је сачињено 30 извештаја, у којима је упућено укупно 36 препорука. Од укупног броја упућених препорука надлежни органи поступили су по 24 препоруке, по две препоруке није поступљено, а спровођење још 10 препорука се прати.

Према подацима Министарства унутрашњих послова, током 2015. године евидентирано је скоро 600.000 избеглица/миграната којима су издате потврде о израженој намери за тражење азила. Већина ових лица није изјавило да желе азил у Републици Србији, али су им полицијски службеници упркос томе издавали потврде о израженој намери за тражење азила (скоро сва ова лица напустила су територију Републике Србије у року од два дана). Поступањем надлежних органа Републике Србије створен је погрешан утисак о броју лица која су изјавила намеру за тражење азила. Истовремено, на издавање потврда се дуго чекало, на шта је указао и НПМ¹⁰⁴. Након препорука НПМ-а, у Прихватном центру у Прешеву¹⁰⁵ убрзана је процедура издавања потврда о израженој намери за тражење азила, а на Аеродрому „Никола Тесла“¹⁰⁶, сва лица којима се издају потврде о израженој намери за тражење азила се фотографишу и дактилоскопирају, чиме је обезбеђено да се све избеглице/мигранти који уђу на територију Републике Србије евидентирају.

Иако је Влада Републике Србије донела Одлуку о издавању потврде о уласку на територију Републике Србије за мигранте који долазе из земаља у којима су њихови животи у опасности¹⁰⁷, током 2015. године није издата ниједна потврда према наведеној Одлуци. Са овом потврдом лица могу да бораве у Републици Србији 72 сата, а могу користити и услуге банака, одседати у објектима који пружају услуге смештаја и добити неопходну медицинску помоћ.

Упркос великом броју издатих потврда о намери за тражење азила у Републици Србији, током 2015. године укупно је регистровано само 669 лица, захтев за азил је поднело 586 лица, уточиште је добило њих 16, а субсидијарну заштиту 14, за 29 лица одбачен је захтев за азил, за 11 лица одбијен је захтев за азил, а за 547 лица обустављен је поступак.

104 До отварања Прихватног центра у Прешеву, Полицијска станица у Прешеву била је веома оптерећена. Поређења ради, у мају издато је 853 потврде о намери за тражење азила, у јуну 7.141 потврда, док су само за првих 7 дана јула издали 3.207 потврда.

105 Посете Прихватном центру у Прешеву обављене су 9. септембра, 24. новембра и 7. децембра 2015. године.

106 Извештај НПМ-а о посети Аеродрому „Никола Тесла“, бр. 71-59/15 од 03. 7. 2015. године.

107 „Службени гласник РС“, број 81/15

У 2015. години у центре за азил примљено је укупно 11.360 лица (укупни капацитети центара за азил су 1.060 места). Од тог броја укупно је било жена 2.294, малолетника са пратњом 1.284 и малолетника без пратње 1.278. У истом периоду, центре за азил је напустило 10.615 лица. Из наведеног такође се може закључити да лица која пролазе кроз Србију немају стварну намеру за тражење азила у Републици Србији, јер што се њихов укупан број повећавао, то се све више смањивао број лица која су долазила до центара за азил, а и лица која су примљена у центре за азил нису се тамо дуго задржавала, односно скоро сва су их самовољно напустила и наставила своје даље кретање.

Главна рута кретања избеглица према западноевропским земљама била је преко Мађарске, све до 15. септембра 2015. године када је Мађарска затворила граничне прелазе са Србијом. Тада је хиљаде избеглица остало на граничним прелазима Хоргош 1 и Хоргош 2, покушавајући да пређу границу. Након изградње зида и затварања границе, још неколико дана, на Хоргошу 1, полицијски службеници Мађарске примали су по пет лица на сваких сат времена. По правилу, лицима су захтеви одбијани, и након уручења решења о отказу боравка, лица су се одводила изван жице, којом је Мађарска ограђена од Србије, без било каквог захтева за реадмисију упућеног Републици Србији и без икаквог одобрења надлежних органа Србије да ће ова лица примити.

Иако је већ било извесно да ће граница са Мађарском бити потпуно затворена, службеници Регионалног центра граничне полиције према Мађарској нису од Министарства унутрашњих послова добили никакво званично обавештење нити инструкцију о начину поступања, поводом чега је изражен став НППМ-а да би Министарство унутрашњих послова требало да делује проактивно и да усмерава рад организационих јединица, достављајући им све релевантне податке и потребне смернице за рад и пре настанка кризних ситуација за које постоји извесност да ће наступити.

Рута кретања избеглица кроз Србију преусмерена је ка Шиду. Од затварања границе са Мађарском, за свега десетак дана, 49.509 избеглица прешло је у Републику Хрватску, што је узроковало дестабилизацију односа између две земље и потпуног затварања свих граничних прелаза. Избеглице су преко оближњих поља улазиле у међупростор између српско-хрватске границе и ту остајале док их хрватски полицијски службеници не пропусте да уђу на територију Хрватске. Након тога потписан је споразум између министара унутрашњих послова Србије и Хрватске о међуграничној сарадњи. Као резултат потписаног споразума успостављена је директна возна линија из Србије (Шида) до Хрватске (Славонског брода) за превоз избеглица.

1. Организовање транзита кроз Србију

Транзит избеглица кроз Србију није организован на довољно ефикасан начин и у том процесу ризици за корупцију и деловање неформалних група веома су

велики¹⁰⁸. Наиме, избеглице прелазе српско-македонску границу земљаним путем пешице, све до Кампа у Миратовцу. Одређени део тог пута рањиве категорије ових лица (инвалиди, труднице, жене са малом децом, болесна или изнемогла лица) морају да пређу сами пре него што их сачекају возила која ће их довести до Кампа у Миратовцу. Поред тога, иако комби возила Међународне организације миграната (IOM) и UNHCR превозе рањиве категорије од Кампа у Миратовцу до Прихватног центра у Прешеву, овим возилима не могу да превезу сва лица које припадају рањивим категоријама. Прилаз Кампу у Миратовцу омогућен је само комби возилима IOM-а и UNHCR-а, али не и другим аутобусима који би превозили избеглице/мигранте бесплатно. Како раздаљину од Кампа у Миратовцу до села Миратовац такође велика већина њих прелазе пешице, одакле их аутобуси бесплатно превозе до Прихватног центра у Прешеву, НПМ је препоручио да се омогући прилаз Кампу у Миратовцу возилима која бесплатно превозе избеглице од кампа до Прихватног центра у Прешеву. Из Прешева се избеглице о сопственом трошку превозе аутобусима приватних превозника, али и таксијима до Прихватног центра у Адашевцима, па до Шида, где се укрцавају у воз, који их даље превози у Хрватску. Цена аутобуске карте била је 35 евра по особи, у којој валути се и плаћала, без издавања рачуна. Аутобуси су углавном били препуњени, али их инспекције нису контролисале.

2. Услови смештаја и збрињавања

У активностима прихвата и збрињавања укључивани су државни и недржавни субјекти, Комесаријат за избеглице и миграције, Министарство унутрашњих послова, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарство здравља, Министарство одбране, међународне и невладине организације. Велики изазов био је успостављање координације и усклађивање активности свих учесника¹⁰⁹. Услед великог протока људи и недовољног броја ангажованог особља у прихватним центрима, дешавало се да материјални услови смештаја, а нарочито хигијенско-санитарни услови буду веома лоши¹¹⁰. Такође, у циљу заштите особа са инвалидитетом НПМ је упутио препоруку да се у Прихватном центру у Прешеву оспособи посебно прилагођена просторија за адекватан смештај ових особа¹¹¹. Сходно препорукама НПМ-а, у Прихватном центру у Прешеву постављена је адекватна надстрешница испред Центра, како би се лица која чекају могла заклонити од неповољних временских услова. Такође, поступајући по препорукама НПМ-а, у прихватним центрима видно су истакнута правила о кућном реду, преведена на језике које избеглице и мигранти разумеју, а такође су им доступне и преведене брошуре о њиховим правима и обавезама и осталим битним информацијама. Поред бројних брошура које им се деле, омогућена је и апликација за мобилни телефон преко које ова лица могу да се информишу како да траже азил и која су њихова права, као и о свим осталим практичним информацијама током њиховог боравка у Србији (стање на граничним прелазима, ред вожње аутобуса и сл).

108 Анализа: Разлика у поступању према избеглицима на Балканској рути, бр. 71-120/15 09. 02. 2016. године

109 Анализа: Разлика у поступању према избеглицима на Балканској рути, бр. 71-120/15 09. 02. 2016. године

110 Ibid

111 Ibid

3. Поступање према малолетницима (без пратње)

Током 2015. године издато је 172.965 потврда за малолетнике, а за малолетнике без пратње 10.645 потврда. У центрима за азил било је смештено укупно 1.278 малолетника без пратње, који су ове центре убрзо самовољно напустили, док је, према подацима којима располаже НПМ, у прихватним јединицама за смештај малолетних странаца без пратње у Београду и Нишу збринуто око 100 деце без пратње¹¹².

Институционално збрињавање малолетника без пратње обавља се у установама отвореног типа и често се дешава да самовољно напусте институције у којима су смештени, без даље контроле надлежних органа.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања је, у новонасталим околностима, допунило важеће прописе посебном Инструкцијом о поступању органа старатељства¹¹³. Међутим, предвиђени поступци се углавном свODE на формалности.

У Прихватном центру у Прешеву полицијски службеници не фотографишу малолетна лица испод 14 година приликом издавања потврда о израженој намери за тражење азила. У већини случајева се за родитеља или старатеља малолетника сматра оно лице које се тако представило (уколико нема било какве исправе да то докаже, а највише је управо таквих примера). Имајући у виду наведено, у евентуалним случајевима злоупотребе деце, кад су извршиоци кривичног дела странци који су се представили као родитељи или старатељи малолетних лица, фотографије малолетних лица испод 14 година биле би од користи надлежним органима. У Прихватном центру у Прешеву не постоји поуздан начин утврђивања да ли су малолетна лица у пратњи или без пратње. Велики број избеглица/миграната пролази кроз Центар, и међу њима се налази и велики број деце. Поступак издавања потврда о израженој намери за тражење азила избеглицама/мигрантима обавља се веома брзо. Услед брзог издавања дешава се да полицијски службеници приликом издавања потврда направе погрешну процену да ли су малолетници у пратњи или без пратње.

Ради боље заштите, НПМ је упутио препоруке Министарству унутрашњих послова да се сва малолетна лица фотографишу приликом издавања потврда о израженој намери за тражење азила, као и да се приликом издавања потврда, у делу остали подаци и напомене, уноси име и презиме лица са којим су у пратњи, као и број потврде које су издате овим лицима¹¹⁴. Међутим, по овим препорукама није поступљено.

¹¹² Извештај НПМ о посети Поправном дому „Васа Стајић“, бр. 71-64/15 од 15. 7. 2015. г. и Извештај НПМ-а о посети Завода за васпитање деце и омладине у Нишу, бр. 71-65/15 од 15. 7. 2015. г.

¹¹³ Инструкција о поступању центара за социјални рад и установа социјалне заштите за смештај корисника у обезбеђивању заштите и смештаја малолетних миграната без пратње, бр. 110-00-00469/2015-14 од 10. 07. 2015. године

¹¹⁴ Извештај НПМ-а о посети Прихватном центру у Прешеву, Кампу у Миратовцу, полицијским станицама у Прешеву и Бујановцу, Регионалном центру граничне полиције према Македонији и Центру за социјални рад у Прешеву, бр. 71-85/15 од 21. 9. 2015. године

Додатно, у сврху неометаног обављања поверљивих разговора службеника центра за социјални рад који су ангажовани у прихватним центрима, НПМ препоручио је оспособљавање посебних канцеларија за ове намене¹¹⁵.

4. Прекршајно кажњавање избеглица

Током извештајног периода поднето је 14.343¹¹⁶ захтева за покретање прекршајног поступка због незаконитог преласка државне границе, а највише захтева су поднеле ПУ Кикинда (6.018) и ПУ Суботица (5.784). У циљу престанка праксе прекршајног кажњавања лица која су избегла из ратом захваћених земаља НПМ је упутио препоруку¹¹⁷ Министарству унутрашњих послова да се прекине са праксом подношења захтева за покретање прекршајног поступка због незаконитог преласка државне границе и незаконитог боравка. Након упућене препоруке, значајно се смањио број поднетих захтева за покретање прекршајних поступака, па је у новембру поднето 36 захтева, а у децембру 41 захтев. Поступајући по препорукама НПМ-а, ОЗ Суботица, у коме је био смештен велики број прекршајно кажњених миграната престао је са праксом да обавештава дипломатско-конзуларно представништва без изричите сагласности странаца који су на извршењу казне затвора за прекршај.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАКА

Потребно је унапредити постојеће прописе којима се уређује положај странаца и тражилаца азила у Републици Србији.

Потребно је сачинити План збрињавања избеглица/миграната који су затечени или враћени у Србију, План поступања према онима којима није одобрена заштита у Србији, као и План интеграције оних којима је одобрен азил у Србији.

Министарство унутрашњих послова требало би да измести Канцеларију за азил ван Управе граничне полиције и да успостави ефикасан систем азила.

6.7. Прихват повратника у поступку реадмисије

НПМ је током 2015. године обавио шест посета Аеродрому „Никола Тесла“. Током посета уочено је да полицијски службеници након слетања авиона сачекују групе повратника, којима одмах, на језику који разумеју, указују на њихова права и поступак остваривања. Уколико је потребно без одлагања се омогућује хитна здравствена заштита. Након тога се обављају разговори у просторијама Канцеларије за реадмисију Комесаријата за избеглице и миграције.

¹¹⁵ Ibid

¹¹⁶ Податак прибављен од МУП-а.

¹¹⁷ Извештају НПМ-а о посети Регионалном центру граничне полиције према Мађарској, Полицијској управи у Суботици, Полицијској станици у Кањижи и Центрима за социјални рад у Кањижи и Суботици, бр. 71-88/15 од 07. 10. 2015. године.

Том приликом прикупљају се основни лични и здравствени подаци повратника уз поштовање њихове сагласности за давањем истих, пружају им се информације о процесу реадмисије и њиховим правима и обавезама, попуњавају упитник о стању њихових потреба како би им се у наредном периоду пружила потребна помоћ. Омогућава им се контакт телефоном са родбином и пријатељима, појашњава им се да се могу обратити Повереништву за миграције и другим службама на локалном нивоу, ради даље помоћи. У случају да немају новчаних средстава за превоз до пребивалишта обезбеђује им се превоз.

Повратници који у Србији немају породицу или било који други вид подршке и смештаја упућују се у центре за интервентни прихват, који су оформљени у Шапцу, Белој Паланци и Зајечару. У центрима је обезбеђен смештај и исхрана, у трајању до 14 дана.

Сва службена лица на Аеродрому „Никола Тесла“ у Београду (представници Станице пограничне полиције и Канцеларије за реадмисију Комесаријата за избеглице и миграције) остварила су законом предвиђену сарадњу НПМ-у и пружила све тражене информације. На основу утврђеног стања није уочен било који облик злостављања према лицима враћеним у поступку реадмисије.

Током 2015. године НПМ је започео мониторинг присилног враћања држављана Републике Србије из земаља Европске уније којима нису прихваћени захтеви за азил. Представник НПМ-а пратио је поступање полиције према лицима која су, 25. новембра 2015. године, посебним чартер летом, враћена из Диселдорфа (Немачка) у Србију. Током праћења нису регистроване неправилности у поступању органа јавне власти, а сарадња са полицијом била је изузетно добра. Присилно враћање спроведено је у сарадњи полиција Немачке, Холандије, Белгије и Србије, а у организацији Европске агенције за управљање оперативном сарадњом са спољним границама ЕУ (FRONTEX). Укупно 65 лица враћено је у Србију и то: 53 лица из СР Немачке, 9 из Краљевине Холандије и 3 из Белгије¹¹⁸.

Током 2015. године, по основу споразума о реадмисији, Република Србија је примила око 5.500 страних држављана, а од тог броја највише из Мађарске (око 5.240). Највише је било држављана Сирије (3.955), Ирака (511) и Авганистана (220). Враћање држављана трећих држава у поступку реадмисије суседним државама спроводило се само са Бугарском, док се Споразум о реадмисији са Македонијом није примењивао ни у 2015. години. У наведеном периоду, у Бугарску је враћено укупно 119 држављана трећих држава, већина у првој половини године, а највише држављана Сирије (53), Авганистана (33) и Ирака (31).

Током новембра ниједан држављанин пореклом из ратом захваћених подручја није враћен применом споразума, док је у децембру враћено само 6 странаца пореклом са подручја оружаних сукоба. Иако није било враћања држављана трећих држава у поступку реадмисије, крајем године постало је актуелно питање „неформалног враћања“ са мигрантске руте тзв. „економских миграната“.

¹¹⁸ Извештај НПМ-а о праћењу спровођења поступка реадмисије посебно организованим летом из Диселдорфа, бр. 71-115/15, од 16. 12. 2015. г.

ДОДАТАК I

Препоруке НПМ-а упућене органима власти Републике Србије

I-1 – Препоруке упућене полицијским управама и станицама

Полицијска управа Пожаревац¹¹⁹

ПУ Пожаревац предузеће одговарајуће мере и активности у циљу адаптације и опремања просторије за задржавање у складу са важећим стандардима.

ПУ Пожаревац обезбедиће прибор за прву помоћ и организовати обуку запослених за пружање прве помоћи.

Полицијски службеници ПУ Пожаревац обезбедиће да пријем обрасца о правима задржано лице потврди својим потписом на другом примерку, који остаје у предмету о задржавању, а у случају да задржано лице одбије да прими обавештење или да потврди пријем обрасца о правима, на обрасцу ће се констатовати да је лице одбило да исти потпише.

У ПУ Пожаревац, у предметима сачињеним поводом лишавања слободе и задржавања неког лица убудуће се неће налазити медицинска документација за то лице која је сачињена у вези са прегледима извршеним у току задржавања. Изузетно, информације о здравственом стању задржаног лица биће доступне полицијским службеницима само уколико је то од значаја за конкретан случај. Другим речима, увид у податке о здравственом стању лица лишених слободе полицијски службеници би требало да имају само у мери неопходној за обављање њиховог посла. Полицијски службеници би од лекара требало да прибаве писани извештај са информацијама које су релевантне за даље поступање полиције: мишљењем лекара о томе да ли је лице у здравственом стању које дозвољава да буде задржано у полицији, белешком о томе да ли има неке повреде или здравствене тегобе, да ли му је током задржавања потребна посебна нега (нпр. терапија, посебна исхрана или слично), како би је требало пружити итд.

Полицијска управа Кикинда¹²⁰

Министарство унутрашњих послова превешће и доставити Полицијској управи у Кикинди стандардизоване обрасце о правима задржаних лица на мађарском језику.

ПУ Кикинда обезбедиће да се свим задржаним лицима по основу ЗКП-а уручује писано обавештење о правима доведених и задржаних лица, сходно одредбама тачке 4. Упутства о поступању према доведеним и задржаним лицима и то као посебан образац израђен на језику који лице разуме. Ухапшеним и задржаним лицима по основу ЗКП-а, уручиваће се и посебни обрасци, сходно одредбама важећег ЗКП-а.

¹¹⁹ Извештај о посети ПУ Пожаревац 71-5/15

¹²⁰ Извештај о посети ПУ Кикинда 71-8/15

У документацији – предметима сачињеним поводом лишавања слободe и задржавања лица не сме се налазити медицинска документација за то лице, а која је сачињена у вези са прегледима извршеним поводом задржавања. Изузетно, информације о здравственом стању задржаног лица биће доступне полицијским службеницима само уколико је то од значаја за конкретан случај. Другим речима, увид у податке о здравственом стању лица лишених слободe полицијски службеници требало би да имају само у мери неопходној за обављање њиховог посла. Полицијски службеници би од лекара требало да прибаве писани извештај са информацијама које су релевантне за даље поступање полиције – мишљење лекара о томе да ли је лице у здравственом стању које дозвољава да буде задржано у полицији и белешка о томе да ли има неке повреде или здравствене тегобе, да ли му је током задржавања потребна посебна нега (нпр. терапија, посебна исхрана или слично), како би је требало пружити итд.

У ПУ Кикинда сваком задржаном лицу даће се на увид записник о задржавању, што ће бити потврђено потписом задржаног лица, а у случају одбијања стављања потписа задржаног лица на записник уносиће се констатација да је лице одбило да потпише записник. Обављање лекарских прегледа задржаних лица и указивање лекарске помоћи овим лицима, констатоваће се у записницима о задржавању.

Министарство унутрашњих послова измениће Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима тако што ће прописати да ће се средства за везивање користити само када је то заиста неопходно, а не приликом превоза, односно транспорта сваког лица чије се довођење врши, као што је сада одређено. У ПУ Кикинда полицијски службеници неће приликом довођења лица службеним возилом свако лице везивати, већ ће то чинити само из оправданих разлога, у законом предвиђеним случајевима.

Став НПМ-а је да би у будућем раду, полицијски службеници ПУ Кикинда требало да прибављају писане изјаве лица над којима су примењена средства принуде у вези са околностима употребе средстава принуде и настанка евентуалних повреда у циљу потпунијег увида у све околности случаја, како би се оцена о оправданости и правилности примене средстава принуде могла дати на што објективнији начин.

ПУ Кикинда предузеће мере како би се редовно одржавала хигијена мокрог чвора, који користе задржана лица.

ПС Кањижа предузеће одговарајуће мере како би се омогућило да просторија за задржавање буде довољно осветљена природном и вештачком светлошћу, као и да се обезбеди адекватан доток свежег ваздуха у просторију за задржавање. ПС Кањижа извршиће кречење у просторији за задржавање и хигијену исте редовно ће одржавати.

ПС Кањижа предузеће потребне мере како би се обезбедило да се видео записи чувају и архивирају у трајању не краћем од 30 дана и на видним местима унутар просторије поставити обавештење о видео надзору.

ПС Нови Кнежевац омогућиће да просторија за задржавање буде довољно осветљена вештачком светлошћу, извршиће кречење у просторији за задржавање и хигијену исте редовно ће одржавати. ПС Нови Кнежевац предузеће одговарајуће мере како би се задржаним лицима омогућио приступ адекватном мокром чвору, који ће се налазити или у просторији, или у њеној непосредној близини.

ПС Нови Кнежевац предузеће потребне мере како би се просторија покрила системом видео надзора. Видео записе ће чувати и архивирати у трајању не краћем од 30 дана, а на видном месту унутар просторије поставити обавештење о видео надзору.

ПС Сента извршиће кречење у просторији за задржавање и хигијену исте редовно ће одржавати. ПС Сента предузеће одговарајуће мере како би се задржаним лицима омогућио приступ адекватном мокром чвору, који ће се налазити или у просторији, или у њеној непосредној близини.

ПС Чока обезбедиће у просторији за задржавање доток свежег ваздуха, грејно тело и извршиће кречење у просторији за задржавање. Хигијену исте редовно ће одржавати. ПС Чока предузеће одговарајуће мере како би се задржаним лицима омогућио приступ адекватном мокром чвору, који ће се налазити или у просторији, или у њеној непосредној близини.

ПУ Кикинда обезбедиће кутије са прибором за прву помоћ у седишту управе и свим полицијским станицама у њеном саставу.

ПУ Кикинда унапредиће систем противпожарене заштите тако што ће на одговарајућим видљивим местима у згради управе и полицијским станицама поставити план евакуације и упутство за поступање у случају пожара, а све у циљу заштите физичког интегритета задржаних лица. ПУ Кикинда и ПС у њеном саставу ће организовати и спровести одговарајућу обуку полицијских службеника из области заштите од пожара.

Полицијска управа Краљево¹²¹

ПУ Краљево и полицијске станице у њеном саставу ће лицима задржаним по основу ЗКП-а уручивати писана обавештења о правима одређена важећим ЗКП-ом и права предвиђена тачком 4. Упутства.

Полицијски службеници присуствоваће лекарском прегледу само на изричит захтев лекара, о чему ће се сачинити службена белешка у којој ће на јасан начин бити предочени разлози за присуство полицијског службеника.

121 Извештај о посети ПУ Краљево 71-12/15

Полицијски службеник је дужан да лекара упозори на све безбедносне аспекте који су релевантни за доношење одлуке од стране лекара о присуству немедицинског особља лекарском прегледу.

ПУ Краљево у свом будућем поступању решење о задржавању даваће на потпис задржаним лицима, а у случају да лице одбије да потпише решење унеће се писана констатација да је лице одбило да потпише решење. У ПС Рашкој ће се задржаном лицу омогућити да уручено решење о задржавању, као и сву осталу релевантну документацију (формулар о правима, потврда о одузетим предметима и сл.) током трајања задржавања држи код себе. Такође, обезбедиће се услови за сачињавање жалбе на решење о задржавању и коришћење других правних средстава.

У седишту ПУ Краљево време задржавања по ЗКП-у ће се рачунати од часа лишавања слободе, а не од момента доношења решења о задржавању.

У ПС Рашка сваком задржаном лицу даће се на увид записник о задржавању, што ће бити потврђено његовим потписом, а у случају да задржано лице одбије да потпише записник унеће се констатација да је лице одбило да потпише записник.

Министарство унутрашњих послова измениће Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима тако што ће прописати да ће се средства за везивање користити само када је то заиста неопходно, а не приликом превоза, односно транспорта сваког лица чије се довођење врши, као што је сада одређено. У ПУ Краљево полицијски службеници неће приликом довођења лица службеним возилом свако лице везивати, већ ће то чинити само из оправданих разлога, у законом предвиђеним случајевима.

Препорука НППМ-а је да би у будућем раду, полицијски службеници у ПУ Чачак требало да прибављају писане изјаве лица над којима су примењена средства принуде у вези са околностима употребе средстава принуде и настанка евентуалних повреда у циљу потпунијег увида у све околности случаја, како би се оцена о оправданости и правилности употребе средстава принуде могла дати на што објективнији начин.

ПС Рашка извршиће кречење просторије за задржавање и хигијену у њој редовно ће одржавати. ПС Рашка предузеће мере како би се у просторији за задржавање обезбедио довољан доток природне светлости и омогућила вентилација – доток свежег ваздуха. У просторији ПС Рашка инсталираће се грејање.

ПС Рашка ће на видном месту унутар просторија за задржавање поставити обавештење да је просторија под видео надзором.

ПУ Краљево и ПС у њеном саставу ће организовати и спровести одговарајућу обуку полицијских службеника из области заштите од пожара. Такође, ПС Рашка и ПС Врњачка Бања унапредиће систем противпожарне заштите тако што ће на

одговарајућим видљивим местима у згради поставити план евакуације и упутство за поступање у случају пожара, а све у циљу заштите физичког интегритета задржаних лица.

Полицијска управа Чачак¹²²

У ПУ Чачак, ПС Ивањица и ПС Лучани у Гучи уручиваће се писано обавештење о правима, како је одређено тачком 4. Упутства, лицима задржаним по основу Закона о безбедности саобраћаја на путевима, Закона о полицији и Закона о прекршајима. ПУ Чачак и полицијске станице у њеном саставу ће лицима задржаним по основу ЗКП-а уручивати два писана обавештења о правима. Једно писано обавештење садржаће сва права одређена ЗКП-ом, док ће друго садржати сва права предвиђена тачком 4. Упутства. ПУ Чачак и полицијске станице у њеном саставу ће ова писана обавештења сачињавати у два примерка, од којих ће један уручивати задржаном лицу, а други ставити у предмет о задржавању. Оба примерка писаног обавештења о правима морају бити потписана од стране задржаног лица или ће на њима бити констатовано да је лице одбило да их потпише.

Министарство унутрашњих послова ће изменити постојеће Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима и ускладити га са релевантним стандардима Савета Европе, тако што ће прописати да полицијски службеници не смеју присуствовати здравственим прегледима лица лишених слободе, изузев ако лекар који врши преглед то захтева. Полицијски службеник је дужан да лекара упозори на све безбедносне аспекте који су релевантни за доношење одлуке од стране лекара о присуству немедицинског особља лекарском прегледу. Уколико лекар затражи да присуствују, полицијски службеници ће то писано констатовати и биће присутни лекарском прегледу тако да не могу да чују разговор између лекара и задржаног лица.

У ПУ Чачак и полицијским станицама у њеном саставу сачињаваће се записник о задржаном лицу, који ће бити у складу са Правилником о полицијским овлашћењима у мери у којој је то могуће.

У ПС Ивањица сваком задржаном лицу уручиваће се записник о задржавању, што ће бити потврђено потписом задржаног лица, а у случају да задржано лице одбије да потпише записник, на записнику ће се констатовати да је лице одбило да исти потпише.

Полицијски службеници у ПУ Чачак требало би да прибављају писане изјаве лица над којима су примењена средства принуде у вези са околностима употребе средстава принуде и настанка евентуалних повреда у циљу потпунијег увида у све околности случаја, како би се оцена о оправданости и правилности средстава принуде могла дати на што објективнији начин.

122 Извештај о посети ПУ Чачак 71-13/15

У ПС Лучани у Гучи потврде о враћеним предметима уручиваће се задржаном лицу. Примерак потврде који остаје у предмету биће потписан од стране задржаног лица, а уколико лице одбије да потпише потврду, то ће се писано констатовати на истој.

ПУ Чачак предузеће мере из своје надлежности како би се довршиле адаптације просторија за задржавање у складу са стандардима и престаће се са праксом полицијског задржавања по службеним канцеларијама.

ПУ Чачак предузеће мере како би се у просторијама за задржавање побољшао доток природне и вештачке светлости и омогућио адекватан доток свежег ваздуха.

ПУ Чачак предузеће потребне мере како би се у Саобраћајној полицијској испостави (СПИ) Чачак унапредио систем видео надзора у просторији за задржавање и обезбедила приватност задржаних лица, тако што простор око тоалета неће бити јасно видљив (нпр. тако што ће се замутити тај део слике).

ПУ Чачак ће у СПИ, у просторијама за полицијско задржавање, инсталирати дугме аларма за позивање дежурног полицијског службеника.

ПС Горњи Милановац предузеће потребне мере како би се у просторијама за задржавање побољшало природно и вештачко осветљење и обезбедила вентилација. ПС Горњи Милановац извршиће кречење просторије за задржавање и хигијену исте ће редовно одржавати.

ПС Горњи Милановац предузеће одговарајуће мере како би се задржаним лицима омогућио приступ мокром чвору, који ће се налазити у просторији или у њеној непосредној близини.

ПС Горњи Милановац ће унутар просторије за задржавање поставити обавештење о видео надзору. ПС Горњи Милановац ће у просторији за полицијско задржавање инсталирати дугме аларма за позивање дежурног полицијског службеника.

ПС Ивањица извршиће кречење просторија за задржавање и њихову хигијену ће редовно одржавати.

ПС Ивањица предузеће одговарајуће мере како би се задржаним лицима омогућио приступ мокром чвору, који ће се налазити или у просторији, или у њеној непосредној близини.

Потребно је обезбедити да просторије за полицијско задржавање, улаз у станицу као и ходници којима се задржано лице спроводи у ПС Ивањица буду покривене видео-надзором, као и омогућити записивање и архивирање снимљеног материјала, из разлога заштите безбедности задржаних лица и смањења ризика од насиља и других догађаја који могу угрозити сигурност. ПС Ивањица ће у просторијама за полицијско задржавање инсталирати дугме аларма за позивање дежурног полицијског службеника.

ПС Лучани предузеће потребне мере како би се у унапредио систем видео надзора у просторији за задржавање и обезбедила приватност задржаних лица, тако што простор око тоалета неће бити јасно видљив (нпр. тако што ће се замутити тај део слике).

ПУ Чачак обезбедиће кутије са прибором за прву помоћ у СПИ Чачак, као и полицијским станицама у Горњем Милановацу, Ивањици и Гучи.

ПУ Чачак унапредиће систем противпожарне заштите тако што ће на одговарајућим видљивим местима у зградама полицијских станица поставити план евакуације и упутство за поступање у случају пожара, а све у циљу заштите физичког интегритета задржаних лица. ПУ Чачак и ПС у њеном саставу ће организовати и спровести одговарајућу обуку полицијских службеника из области заштите од пожара.

Полицијска управа Лесковац¹²³

ПУ Лесковац ће лицима задржаним по основу ЗКП-а уручивати писана обавештења о правима одређена важећим ЗКП-ом и образац права предвиђен тачком 4. Упутства.

У предметима сачињеним поводом лишења слободe и задржавања неког лица неће се прилагати медицинска документација за то лице, а која је сачињена у вези са прегледима извршеним поводом задржавања. Изузетно, информације о здравственом стању задржаног лица биће доступне полицијским службеницима само уколико је то од значаја за поступање према лицу лишеном слободe током задржавања. Увид у податке о здравственом стању лица лишених слободe полицијски службеници требало би да имају само у мери неопходној за обављање свог посла. Полицијски службеници требало би да од лекара прибаве информације које су релевантне за даље поступање полиције и то: мишљење лекара о томе да ли је лице у здравственом стању које дозвољава да буде задржано у полицији и да ли му је током задржавања потребна посебна пажња или нега (нпр. терапија, посебна исхрана или слично).

Полицијски службеници присуствоваће лекарском прегледу само на изричит захтев лекара. Полицијски службеник је дужан да лекара упозори на све безбедносне аспекте који су релевантни за доношење одлуке од стране лекара о присуству полицијског службеника лекарском прегледу. Уколико лекар затражи да полицијски службеник присуствује лекарском прегледу о томе ће се сачинити службена белешка, а полицијски службеник ће присуствовати прегледу тако да не може да чује разговор између лекара и задржаног лица, већ само да визуелно прати преглед лица.

У ПУ Лесковац време задржавања по ЗКП-у рачунаће се од часа хапшења, односно одазивања на позив, а не од момента уручења писаног обавештења о правима.

¹²³ Извештај о посети ПУ Лесковац 71-32/15

ПУ Лесковац омогућиће доток свежег ваздуха у просторије за задржавање, као и адекватно осветљење. Такође, побољшаће се хигијена у просторијама за задржавање.

ПУ Лесковац унапредиће систем противпожарне заштите тако што ће на одговарајућим видљивим местима у згради поставити план евакуације и упутство за поступање у случају пожара, а све у циљу заштите физичког интегритета задржаних лица. ПУ Лесковац обезбедиће кутију са прибором за прву помоћ.

Полицијска управа Крагујевац¹²⁴

У ПУ Крагујевац и полицијским станицама у њеном саставу уручиваће се писано обавештење о правима, како је одређено тачком 4. Упутства, лицима задржаним по основу Закона о безбедности саобраћаја на путевима, Закона о полицији и Закона о прекршајима. ПУ Крагујевац и полицијске станице у њеном саставу ће лицима задржаним по основу ЗКП уручивати два писана обавештења о правима. Једно писано обавештење ће садржати сва права одређена ЗКП-ом, док ће друго садржати сва права предвиђена тачком 4. Упутства. ПУ Крагујевац и полицијске станице у њеном саставу ће писана обавештења о правима сачињавати у два примерка, од којих ће један уручивати задржаном лицу, а други уложити у предмет о задржавању. Примерак писаног обавештења о правима, који остаје у предмету о задржавању, мора бити потписан од стране задржаног лица или ће на њему бити констатовано да је лице одбило да исти потпише.

ПУ Крагујевац и полицијске станице у њеном саставу неће у предмете о задржавању улагати медицинску документацију са осетљивим подацима о задржаном лицу.

Министарство унутрашњих послова ће изменити постојеће Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима и ускладити га са релевантним стандардима Савета Европе, тако што ће прописати да полицијски службеници не смеју присуствовати здравственим прегледима лица лишених слободе, изузев ако лекар који врши преглед то захтева. Полицијски службеници ПУ Крагујевац и полицијских станица у њеном саставу неће присуствовати лекарском прегледу задржаних лица, осим ако то затражи лекар који врши преглед. Полицијски службеници су дужни да лекара упозоре на све безбедносне аспекте који су релевантни за доношење одлуке од стране лекара о присуству немедицинског особља лекарском прегледу. Уколико лекар затражи да присуствују, полицијски службеници ће то писано констатовати и биће присутни лекарском прегледу тако да не могу да чују разговор између лекара и задржаног лица.

ПС Кнић и ПС Аранђеловац ће задржаним лицима дозволити да током задржавања код себе имају решење о задржавању и осталу релевантну документацију (потврда о одузетим предметима, формулар о правима и сл.).

¹²⁴ Извештај о посети ПУ Крагујевац 71-34/15

Став НПМ-а је да би у будућем раду, полицијски службеници ПУ Крагујевац требало да прибављају писане изјаве лица над којима су примењена средства принуде у вези са околностима употребе средстава принуде и настанка евентуалних повреда у циљу потпунијег увида у све околности случаја, како би се оцена о оправданости и правилности употребе средстава принуде могла дати на што објективнији начин.

ПС Лапово и ПС Кнић ће сваком задржаном лицу дати на увид записник о задржавању, што ће бити потврђено потписом задржаног лица, а у случају да задржано лице одбије да потпише записник, на записнику ће се констатовати да је лице одбило да исти потпише.

Министарство унутрашњих послова ће изменити Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима тако што ће прописати да ће се средства за везивање користити само када је то заиста неопходно, а не приликом превоза, односно транспорта сваког лица чије се довођење врши, као што је сада одређено. У ПУ Крагујевац и полицијским станицама у њеном саставу полицијски службеници неће сваки пут приликом транспорта лица које доводе примењивати средства за везивање, већ ће то чинити само након пажљивог сагледавања конкретних околности које упућују на неопходност везивања одређеног лица, и то у законом предвиђеним случајевима.

ПУ Крагујевац предузеће потребне мере како би се унапредио систем видео надзора у просторијама за задржавање и обезбедила приватност задржаних лица, тако што простор око тоалета неће бити јасно видљив (нпр. тако што ће се замутити тај део слике).

ПС Аранђеловац ће унутар просторије за задржавање поставити обавештење о видео надзору.

ПУ Крагујевац предузеће мере и активности у циљу обезбеђења још једне просторије за задржавање у ПС Аранђеловац.

ПС Лапово предузеће потребне мере како би се унапредио систем видео надзора у просторији за задржавање и обезбедила приватност задржаних лица, тако што простор око тоалета неће бити јасно видљив (нпр. тако што ће се замутити тај део слике). ПС Лапово ће унутар просторије за задржавање поставити обавештење о видео надзору.

ПС Баточина предузеће одговарајуће мере и активности како би се просторија за задржавање реновирала и адаптирала према важећим стандардима.

ПУ Крагујевац предузеће мере и активности у циљу обезбеђења још једне просторије за задржавање у ПС Рача.

ПУ Крагујевац обезбедиће кутије са прибором за прву помоћ у седишту Управе, као и у полицијским станицама у њеном саставу.

ПУ Крагујевац ће унапредити систем противпожарне заштите тако што ће на одговарајућим видљивим местима у згради Управе и полицијским станицама у њеном саставу поставити план евакуације и упутство за поступање у случају пожара, а све у циљу заштите физичког интегритета задржаних лица. ПУ Крагујевац и полицијске станице у њеном саставу ће организовати и спровести одговарајућу обуку полицијских службеника из области заштите од пожара.

Полицијска управа Ниш¹²⁵

Полицијски службеници ПУ Ниш ће лицима која се задржавају по основу ЗКП-а, Закона о полицији, Закона о прекршајима и Закона о безбедности саобраћаја на путевима, поред усменог обавештавања о правима уручивати и писани образац „Права доведеног и задржаног лица“. Пријем обрасца о правима, лице ће потврдити својим потписом на другом примерку, који остаје у предмету о задржавању, а у случају да задржано лице одбије да потврди пријем обрасца о правима, на обрасцу ће се констатовати да је лице одбило да исти потпише.

У ПУ Ниш задржаним лицима ће се без одлагања уручивати решење о задржавању, као и сва остала релевантна документација (образак о правима, потврда о одузетим предметима, и сл.), односно задржаним лицима ће се омогућити да током трајања задржавања наведену документацију држе код себе.

Министарство унутрашњих послова ће изменити постојеће Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима и ускладити га са релевантним стандардима Савета Европе, тако што ће прописати да полицијски службеници не смеју присуствовати здравственим прегледима лица лишених слободе, изузев ако лекар који врши преглед то захтева. Полицијски службеник је дужан да лекара упозори на све безбедносне аспекте који су релевантни за доношење одлуке од стране лекара о присуству немедицинског особља лекарском прегледу. Уколико лекар затражи да присуствују, полицијски службеници ће то писано констатовати и биће присутни лекарском прегледу тако да не могу да чују разговор између лекара и задржаног лица.

ПУ Ниш предузеће одговарајуће мере и активности у циљу адаптације и опремања просторија за задржавање у складу са важећим стандардима.

ПУ Ниш предузеће одговарајуће мере како би се задржаним лицима омогућио приступ мокром чвору, који ће се налазити или у просторији за задржавање или у њеној непосредној близини.

ПУ Ниш ће унутар просторија за полицијско задржавање инсталирати дугме аларма за позивање дежурног полицијског службеника.

125 Извештај о посети ПУ Ниш 71–40/15.

ПУ Ниш ће на видном месту унутар просторија за задржавање поставити обавештење да је просторија под видео надзором.

ПУ Ниш ће организовати и спровести одговарајућу обуку полицијских службеника за пружање прве помоћи и обезбедиће кутију са прибором за прву помоћ.

Полицијска управа Пирот¹²⁶

ПУ Пирот и полицијске станице у њеном саставу ће лицима задржаним по основу ЗКП-а уручивати два писана обавештења о правима. Једно писано обавештење садржаће сва права одређена ЗКП-ом, док ће друго садржати сва права предвиђена тачком 4. Упутства.

У ПС Бела Паланка неће се у предмете о задржавању лица улагати медицинска документација са осетљивим подацима о задржаном лицу.

Полицијски службеници ПС Бела Паланка неће присуствовати лекарском прегледу задржаних лица, осим ако то затражи лекар који врши преглед. Полицијски службеници ПС Бела Паланка су дужни да лекара упозоре на све безбедносне аспекте који су релевантни за доношење одлуке од стране лекара о присуству немедицинског особља лекарском прегледу. Полицијски службеници ПС Бела Паланка ће, у случајевима када лекар затражи да присуствују лекарском прегледу задржаног лица, бити присутни тако да не могу да чују разговор између лекара и задржаног лица.

Полицијски службеници ПУ Пирот и полицијских станица у њеном саставу ће, у случајевима када се врши лекарски преглед задржаног лица, писано констатовати да ли је полицијски службеник био присутан прегледу.

Министарство унутрашњих послова измениће постојеће Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима и ускладити га са релевантним стандардима Савета Европе, тако што ће прописати да полицијски службеници не смеју присуствовати здравственим прегледима лица лишених слободе, изузев ако лекар који врши преглед то затражи.

ПС Бела Паланка ће задржаним лицима дозволити да током задржавања задрже код себе решење о задржавању, као и сву осталу релевантну документацију (нпр. потврда о одузетим предметима, формулар о правима и сл.).

У ПУ Пирот и полицијским станицама у њеном саставу записник о задржавању даваће се на увид и потпис задржаном лицу када се оно задржава по ЗКП-у.

126 Извештај о посети ПУ Пирот 71-50/15

У ПУ Пирот и полицијским станицама у њеном саставу полицијски службеници неће сваки пут приликом транспорта лица која доводе примењивати средства за везивање, већ ће то чинити само након пажљивог сагледавања конкретних околности које упућују на неопходност везивања одређеног лица, и то у законом предвиђеним случајевима.

Министарство унутрашњих послова измениће одредбе Упутства о поступању према доведеним и задржаним лицима које се односе на обавезну примену средстава за везивање према сваком лицу чије се довођење врши, тако што ће прописати да ће се средства за везивање користити само када је то заиста неопходно, а не приликом превоза, односно транспорта сваког лица чије се довођење врши, као што је сада одређено.

Став НПМ-а је да би у будућем раду, полицијски службеници ПУ Пирот требало да прибављају писане изјаве лица над којима су примењена средства принуде у вези са околностима употребе средстава принуде и настанка евентуалних повреда у циљу потпунијег увида у све околности случаја, како би се оцена о оправданости и правилности употребе средстава принуде могла дати на што објективнији начин.

Имајући у виду да Закон о заштити лица са менталним сметњама прописује асистенцију полиције, као и довођење лица у здравствену установу ради прегледа (када постоји сумња да се ради о лицу са менталним сметњама), НПМ је става да је неопходно да се организују обуке за полицијске службенике свих ПУ у Републици Србији о поступању према лицима са менталним сметњама.

ПС Бабушница обезбедиће адекватан доток свежег ваздуха у просторији за задржавање.

ПУ Пирот предузеће потребне мере како би се обезбедило да се просторија за задржавање у ПС Бабушница покрије видео надзором, као и да се видео записи чувају/ архивирају у трајању не краћем од 30 дана.

ПС Бела Паланка предузеће потребне мере и унапредити систем видео надзора, како би се обезбедило да се видео записи чувају/ архивирају у трајању не краћем од 30 дана. ПС Бела Паланка ће предузети потребне мере како би се у просторији за задржавање обезбедила приватност задржаних лица, тако што простор око тоалета неће бити јасно видљив на монитору (нпр. тако што ће се замутити тај део слике).

ПС Димитровград предузеће одговарајуће мере како би се омогућило да просторије за задржавање буду адекватно осветљене вештачком светлошћу.

ПУ Пирот предузеће потребне мере како би се обезбедило да се просторија за задржавање у ПС Димитровград покрије видео надзором, као и да се видео записи чувају и архивирају у трајању не краћем од 30 дана.

ПУ Пирот ће унапредити систем противпожарне заштите тако што ће на одговарајућим видљивим местима у згради Управе и полицијским станицама у њеном саставу поставити план евакуације и упутство за поступање у случају пожара, а све у циљу заштите физичког интегритета задржаних лица. ПУ Пирот и полицијске станице у њеном саставу ће организовати и спровести одговарајућу обуку полицијских службеника из области заштите од пожара.

Полицијска управа Прокупље¹²⁷

ПС Житораћа и ПС Блаце уручиваће писано обавештење о правима лицима задржаним по основу Закона о безбедности саобраћаја на путевима, Закона о полицији и Закона о прекршајима. ПУ Прокупље и полицијске станице у њеном саставу ће лицима задржаним по основу ЗКП-а уручивати два писана обавештења о правима. Једно писано обавештење садржаће сва права одређена ЗКП-ом, док ће друго садржати сва права предвиђена тачком 4. Упутства. ПУ Прокупље и полицијске станице у њеном саставу ће ова писана обавештења сачињавати у два примерка, од којих ће један уручивати задржаном лицу, а други ставити у предмет о задржавању. Оба примерка писаног обавештења о правима морају бити потписана од стране задржаног лица или ће на њима бити констатовано да је задржано лице одбило да их потпише.

У седишту ПУ Прокупље и у ПС Житораћа неће се у предмете о задржавању лица улагати медицинска документација са осетљивим подацима о задржаном лицу.

ПС Куршумлија ће задржаним лицима дозволити да током задржавања код себе задрже решење о задржавању, као и осталу релевантну документацију (нпр. извештај лекара, потврда о одузетим предметима, формулар о правима и сл.).

У ПУ Прокупље и полицијским станицама у њеном саставу записник о задржавању даваће се на увид и потпис и лицима задржаним по основу ЗКП-а.

Став НПМ-а је да би у будућем раду, полицијски службеници ПУ Прокупље требало да прибављају писане изјаве лица над којима су примењена средства принуде у вези са околностима употребе средстава принуде и настанка евентуалних повреда у циљу потпунијег увида у све околности случаја, како би се оцена о оправданости и правилности употребе средстава принуде могла дати на што објективнији начин.

Имајући у виду да Закон о заштити лица са менталним сметњама прописује асистенцију полиције, као и довођење лица у здравствену установу ради прегледа (када постоји сумња да се ради о лицу са менталним сметњама), НПМ је става да је неопходно да се организују обуке за полицијске службенике свих ПУ у Републици Србији о поступању према лицима са менталним сметњама.

СПИ Прокупље предузеће одговарајуће мере како би се омогућило да просторије за задржавање буду адекватно осветљене вештачком светлошћу.

ПС Житораћа предузеће одговарајуће мере како би решила проблем влаге на зиду око мокрог чвора и редовно ће одржавати хигијену истог. Такође, унутар просторије уградиће дугме за укључивање испирача мокрог чвора.

ПС Куршумлија без одлагања престаће са коришћењем просторије за задржавање.

ПУ Прокупље предузеће мере и активности у циљу обезбеђења адекватне просторије за задржавање у ПС Куршумлија.

127 Извештај о поети ПУ Прокупље 71-51/15

ПС Блаце предузеће одговарајуће мере како би се омогућило да просторија за задржавање буде адекватно осветљена природном и вештачком светлошћу.

ПУ Прокупље предузеће потребне мере како би се обезбедило да се просторија за задржавање у ПС Блаце покрије системом видео надзора, као и да се видео записи чувају/архивирају у трајању не краћем од 30 дана.

СПИ Прокупље и ПС Житораћа предузеће потребне мере како би се обезбедило да се видео записи снимају и чувају/архивирају у трајању не краћем од 30 дана. Такође, СПИ Прокупље и ПС Житораћа ће на видним местима унутар просторија поставити обавештење о видео надзору.

ПУ Прокупље унапредиће систем противпожарне заштите тако што ће на одговарајућим видљивим местима у згради Управе и полицијским станицама у њеном саставу поставити план евакуације и упутство за поступање у случају пожара, а све у циљу заштите физичког интегритета задржаних лица. ПУ Прокупље и полицијске станице у њеном саставу ће организовати и спровести одговарајућу обуку полицијских службеника из области заштите од пожара.

Полицијска управа Бор¹²⁸

Став НППМ-а је да би писано обавештење о правима требало да се преведе и на румунски језик.

ПУ Бор и полицијске станице у њеном саставу свим лицима задржаним по основу ЗКП-а уручиваће писана обавештења о правима која ће садржати права одређена ЗКП-ом и сва права предвиђена тачком 4. Упутства. У ПС Мајданпек задржаним лицима уручиваће се образац обавештења о правима, а примерак обавештења о правима који остаје у предмету биће потписан од стране задржаног лица или ће на њему бити констатовано да је лице одбило да исти потпише.

У ПУ Бор и полицијским станицама у њеном саставу у предметима о задржавању лица неће се улагати медицинска документација са нарочито осетљивим подацима о задржаном лицу. У ПУ Бор и полицијским станицама у њеном саставу полицијски службеници ће у предмете о задржавању улагати само налаз и мишљење лекара о томе да ли постоје сметње да лице буде задржано и евентуално о повредама које има, а могу бити од значаја за задржавање.

Полицијски службеници неће присуствовати лекарском прегледу задржаних лица, осим ако то затражи лекар који врши преглед. Полицијски службеници су дужни да лекара упозоре на све безбедносне аспекте који су релевантни за доношење одлуке од стране лекара о присуству немедицинског особља лекарском прегледу. Полицијски службеници ће, у случајевима када лекар затражи да присуствују лекарском прегледу задржаног лица, бити присутни тако да не могу да чују разговор између лекара и задржаног лица.

128 Извештај о посети ПУ Бор 71-109/15

Полицијски службеници, у случајевима када се врши лекарски преглед задржаног лица, писано ће констатовати да ли је полицијски службеник био присутан прегледу. Министарство унутрашњих послова ће изменити постојеће Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима и ускладити га са релевантним стандардима Савета Европе, тако што ће прописати да полицијски службеници не смеју присуствовати здравственим прегледима лица лишених слободе, изузев ако лекар који врши преглед то затражи.

ПУ Бор обезбедиће исхрану задржаним лицима у ПС Неготин, на тај начин ће се избећи постојећа пракса да полицијски службеници од сопственог новца купују храну задржаним лицима.

ПУ Бор и полицијске станице у њеном саставу неће онемогућавати задржаним лицима да код себе имају писана документа током трајања задржавања. ПС Кладово и ПС Мајданпек у будућем поступању потписани примерак решења о задржавању улагаће у предмете о задржавању, а у случају да лице одбије да потпише решење уносиће се констатација да је лице одбило да потпише решење.

У ПС Кладово време задржавања по ЗКП-у рачунаће се од часа одазивања на позив, а не од момента када је лицу саопштено да је осумњичено и да се према њему има одредити мера задржавања.

Полицијски службеници ПУ Бор, ПС Неготин и ПС Мајданпек за лица задржана по основу Закона о полицији, Закона о прекршајима и Закона о безбедности саобраћаја на путевима, сачињаваће записник о задржавању по стандардном обрасцу, а потписани примерак улагаће у предмете о задржавању. Практика поступања у вези сачињавања записника о задржавању по стандардном обрасцу након окончања мере задржавања уједначиће се у свим полицијским станицама. У ПУ Бор и полицијским станицама у њеном саставу записник о задржавању сачињаваће се по стандардном обрасцу и даваће се на потпис и увид и лицу задржаном по основу ЗКП-а.

У ПС Мајданпек полицијски службеници неће сваки пут приликом транспорта лица која доводе примењивати средства за везивање, већ ће то чинити само након пажљивог сагледавања конкретних околности које упућују на неопходност везивања одређеног лица, и то у законом предвиђеним случајевима. ПС Мајданпек ће ускладити своје поступање у вези примене средстава за везивање са ПУ Бор и осталим полицијским станицама у њеном саставу. Министарство унутрашњих послова измениће одредбе Упутства о поступању према доведеним и задржаним лицима које се односе на обавезну примену средстава за везивање према сваком лицу чије се довођење врши, тако што ће прописати да ће се средства за везивање користити само када је то заиста неопходно, а не приликом превоза, односно транспорта сваког лица чије се довођење врши, као што је сада одређено.

Став НПМ-а је да би у будућем раду полицијски службеници ПУ Бор требало да прибављају писане изјаве лица над којима су примењена средства принуде у вези

са околностима употребе средстава принуде и настанка евентуалних повреда у циљу потпунијег увида у све околности случаја, како би се оцена о оправданости и правилности средстава принуде могла дати на што објективнији начин.

Имајући у виду да Закон о заштити лица са менталним сметњама прописује асистенцију полиције, као и довођење лица у здравствену установу ради прегледа (када постоји сумња да се ради о лицу са менталним сметњама), НПМ је става да је неопходно да се организују обуке за полицијске службенике свих ПУ у Републици Србији о поступању према лицима са менталним сметњама.

ПУ Бор предузеће мере и у сарадњи са Министарством унутрашњих послова, у просторијама за полицијско задржавање инсталирати дугме аларма за позивање дежурног полицијског службеника.

ПУ Бор предузеће одговарајуће мере и у сарадњи са Министарством унутрашњих послова у ПС Неготин обезбедиће просторије за задржавање у складу са важећим стандардима. Такође, предузеће се мере и у циљу адаптације постојећег мокрог чвора.

ПУ Бор у сарадњи са Министарством унутрашњих послова предузеће мере како би се просторија за задржавање у ПС Кладово адаптирала у складу са важећим стандардима.

ПУ Бор у сарадњи са Министарством унутрашњих послова предузеће мере како би се у Полицијском одељењу ПС Мајданпек у Доњем Милановцу формирала просторија за задржавање у складу са важећим стандардима.

Полицијска управа Зајечар¹²⁹

ПУ Зајечар и полицијске станице у њеном саставу свим задржаним лицима уручиваће писана обавештења о правима задржаних лица. Примерак обавештења који остаје у предмету биће потписан од стране задржаног лица или ће на њему бити констатовано да је задржано лице одбило да их потпише. ПУ Зајечар и полицијске станице у њеном саставу ће лицима задржаним по основу ЗКП-а уручивати писана обавештења о правима, која ће садржати права одређена ЗКП-ом и сва права предвиђена тачком 4. Упутства.

ПУ Зајечар обезбедиће исхрану лицима задржаним у вечерњим часовима, на тај начин избећи ће се постојећа пракса да полицијски службеници од сопственог новца купују храну задржаним лицима.

ПУ Зајечар и полицијске станице у њеном саставу неће онемогућавати задржаним лицима да код себе држе писана документа током трајања задржавања.

129 Извештај о посети ПУ Зајечар 71-111/15

У ПУ Зајечар и полицијским станицама у њеном саставу записник о задржавању водиће се и даваће се на увид и потпис и лицима задржаним по основу ЗКП-а.

Став НПМ-а је да би у будућем раду, полицијски службеници ПУ Зајечар и полицијских станица у њеном саставу требало да прибављају писане изјаве лица над којима су примењена средства принуде у вези са околностима употребе средстава принуде и настанка евентуалних повреда у циљу потпунијег увида у све околности случаја, како би се оцена о оправданости и правилности средстава принуде могла дати на што објективнији начин.

Имајући у виду да Закон о заштити лица са менталним сметњама прописује асистенцију полиције, као и довођење лица у здравствену установу ради прегледа (када постоји сумња да се ради о лицу са менталним сметњама), НПМ је става да је неопходно да се организују обуке за полицијске службенике свих ПУ у Републици Србији о поступању према лицима са менталним сметњама.

ПУ Зајечар предузеће одговарајуће мере како би се омогућило да просторије за задржавање буду адекватно осветљене вештачком светлошћу.

ПС Сокобања обезбедиће адекватан доток свежег ваздуха и природне светлости у просторији за задржавање.

ПУ Зајечар предузеће мере и активности у циљу оспособљавања просторије за задржавање у ПС Бољевац, у складу са важећим стандардима.

ПУ Зајечар и полицијске станице у њеном саставу предузеће потребне мере како би се аудио-видео записи бележили и чували/архивирали у трајању не краћем од 30 дана. ПУ Зајечар и ПС у њеном саставу на видним местима унутар просторија поставиће обавештења о видео надзору.

I-2 – Препоруке упућене заводима и окружним затворима

Казнено-поправни завод у Пожаревцу – Забела¹³⁰

НПМ очекује да ће Завод без одлагања предузети мере у циљу стварања услова да осуђеници смештени у VII Павиљону расположиво време током дана проводе заједно са осталим осуђеницима, у трајању не краћем од 8 сати.

НПМ очекује да ће Завод без одлагања предузети мере у циљу укључивања осуђеника смештених у VII Павиљону у спортске, културне, образовне и друге социјалне активности. Такође, потребно је обезбедити системски, организовани, континуирани појединачни и групни рад васпитача са осуђенима, уз пружање потребне психолошке и социјалне подршке.

¹³⁰ Извештај о посети КПЗ у Пожаревцу 71-4/15

НПМ очекује да ће Завод без одлагања предузети мере ради престанка примене напред описаних понижавајућих метода и утврдити процедуре које неће повређивати достојанство осуђених, а не представљају опасност по безбедност.

НПМ очекује да ће Завод проширити покривеност VII Павиљона видео надзором, као и да ће обезбедити да се снимљени видео (пожељно и аудио) материјал рутински чува на хард-дискovima (или другим капацитетима) најмање 30 дана.

НПМ очекује да ће Завод, у сарадњи са Управом за извршење кривичних санкција, предузети мере којима ће се ускладити број осуђених са постојећим капацитетом Завода. НПМ очекује и да ће Завод одмах престати са употребом кревета „на три спрата“.

НПМ очекује да ће Управа за извршење кривичних санкција предузети све расположиве мере из своје надлежности у циљу спровођења препоруке СРТ-а која се односи на режим који се примењује за затворенике смештене на Специјалном одељењу Казнено-поправног завода Пожаревац–Забела, тако што га је потребно из основа изменити, изградити индивидуалне планове и увести адекватне активности, са циљем да се затвореницима обезбеди одговарајућа ментална и физичка стимулација.

НПМ очекује да ће Управа за извршење кривичних санкција без одлагања запослити довољан број медицинских сестара/техничара како би се обезбедило њихово континуирано (радним даном, викендима и државним празником) – двадесетчетворочасовно – присуство у довољном броју у Заводу.

НПМ очекује да ће Управа за извршење кривичних санкција без одлагања запослити лекаре како би се обезбедило повољан однос броја пацијената на једног лекара, те како би се стекли услови да лекар буде присутан непосредно у Заводу током дела дана викендом и државним празником.

НПМ очекује да ће Завод обезбедити услове да терапију (лекове) коју је лекар прописао осуђеном лицу даје искључиво медицинско особље.

НПМ очекује да ће Завод, без одлагања, прекинути праксу обавезног присуства немедицинског особља, нарочито припадника Службе за обезбеђење, лекарским прегледима. Њихово присуство требало би да представља изузетак, и то искључиво уколико то тражи лекар, уз обавезу да у евиденцију о обављеном прегледу упише разлоге који су били одлучујући за такав захтев.

НПМ очекује да ће Управа за извршење кривичних санкција предузети мере из своје надлежности како би се обезбедило активније укључивање Министарства здравља у питања регрутовања здравствених радника, њиховог професионалног усавршавања, оцене неадекватне праксе, издавања сертификата и инспекције.

Казнено-поправни завод у Нишу – II Павиљон¹³¹

КПЗ Ниш извршиће адаптацију просторије – спаваонице бр. 12, као и осталих спаваоница у приземљу II Павиљона које нису у складу са законом и важећим стандардима.

КПЗ Ниш ће у свим спаваоницама II Павиљона формирати тоалете који су потпуно одвојени, зидовима и вратима, од остатка просторије, уз обезбеђење вентилације.

КПЗ Ниш обезбедиће да осуђеници проводе расположиво време током дана (у преподневним и поподневним сатима) ван просторије – спаваонице, у заједничким просторијама са другим осуђеницима.

КПЗ Ниш ће, свим осуђеним лицима смештеним у II Павиљону, омогућити коришћење телевизијских и радио апарата, тако што ће у свим спаваоницама обезбедити прикључке/утикаче за струју.

КПЗ Ниш неће заједно у исту спаваоницу смештати пушаче и непушаче. Просторије сутерена II Павиљона неће се користити за смештај лица лишених слободе.

КПЗ Ниш ће проверити наводе да немедицинско особље присуствује лекарским прегледима осуђених смештених у сутерену II Павиљона и обезбедити да се прекине са таквом праксом ако постоји. Немедицинско особље може присуствовати лекарским прегледима само на захтев здравственог радника, у том случају здравствени радник је дужан да у медицинској документацији констатује присуство немедицинског радника.

У КПЗ Ниш лекар ће управнику у писаној форми подносити одговарајуће извештаје, налазе и препоруке – периодичне извештаје о здравственом стању осуђених; извештај увек када установи да је физичко или душевно стање осуђеног нарушено или угрожено због продужења или начина издржавања казне, као и препоруке за поступање према том лицу; налазе и препоруке о побољшању хигијене у заводу и код осуђених, стању санитарних услова и уређаја, грејања, осветљења и проветравања у просторијама у којима бораве осуђени; налазе и препоруке у вези са неопходним физичким активностима осуђених.

Управник КПЗ Ниш ће без одлагања предузимати мере које му препоручи лекар.

КПЗ Ниш информисаће осуђене о понуди производа у кантини и њиховим ценама.

131 Извештај о посети 71-20/15 КПЗ у Нишу

Окружни затвор у Лесковцу¹³²

ОЗ Лесковац обезбедиће да притвореници проводе расположиво време током дана (у преподневним и поподневним сатима) ван просторије – спаваонице, у заједничким просторијама са другим притвореницима са којима им одлуком суда није забрањен контакт.

ОЗ Лесковац ће у оквиру затвореног одељења – Павиљона 3 обезбедити наменску заједничку просторију за дневни боравак осуђених са довољним бројем столица и одговарајућим бројем столова, као и техничке услове за праћење радио и телевизијског програма.

ОЗ Лесковац обезбедиће у пријемном одељењу потребан простор за смештај осуђених, тако да на једног осуђеног у просторији – спаваоници дође најмање осам кубних метара и четири квадратна метра простора. У пријемном одељењу обезбедиће се довољан број касета за одлагање личних ствари.

Осуђеним лицима у ОЗ Лесковац омогућиће се да на отвореном проводе најмање два сата дневно.

ОЗ Лесковац ће из просторије–спаванице, поред Павиљона II, у којој су смештена прекршајно кажњена лица, уклонити вишак лежајева, тако да у случају попуњености свих лежајева на једно лице у просторији – спаваоници дође најмање осам кубних метара и четири квадратна метра простора.

ОЗ Лесковац ће у свим просторијама – спаваоницама, које користе лица лишена слободе, санирати зидове од влаге, а потом извршити кречење просторија.

ОЗ Лесковац спровешће расположиве мере и активности у циљу утицаја на осуђене да одржавају хигијену простора у ком бораве.

ОЗ Лесковац замениће дотрајале санитарне уређаје у оквиру мокрих чворова и заједничких купатила.

ОЗ Лесковац обезбедиће лицима лишеним слободе адекватне лежајеве и замениће старе и дотрајале душеке.

ОЗ Лесковац омогућиће лицима лишеним слободе исхрану подобну да одржи њихово добро здравље и снагу. ОЗ Лесковац ће у трпезарији, као и у оквиру затворених одељења, видно истицати јеловнике најкасније последњег дана у недељи за наредну недељу.

ОЗ Лесковац ће без одлагања предузети мере за бољу покривеност Завода системом видео камера. У свим просторијама које су под видео надзором поставиће се на видном месту писано обавештење о видео надзору.

132 Извештај о посети ОЗ Лесковац 71-33/15

Забележени видео снимци чуваће се у трајању не краћем од 30 дана.

ОЗ Лесковац ће без одлагања предузети мере да се просторије за смештај лица лишених слободе опреме дугмадима аларма за позивање страже.

У ОЗ Лесковац лекар ће у писмени извештај о обављеном прегледу, а у вези са применом средстава принуде, обавезно унети: 1) наводе лица према коме је мера принуде примењена о начину настанка повреда и 2) мишљење о повезаности примењене мере и насталих повреда.

У ОЗ Лесковац васпитачи неће у свом мишљењу о владању осуђеног, које дају у току дисциплинског поступка, уносити предлог мере која би требало да буде изречена, јер се на тај начин прејудуцира исход дисциплинског поступка и утиче на доношење одлуке о дисциплинској одговорности осуђеног. Доношење одлуке о томе да ли ће или не бити изречена дисциплинска мера, као и одлуке о врсти и висини дисциплинске мере искључиво је у надлежности органа који воде дисциплинске поступке.

ОЗ Лесковац предузеће мере и сачиниће програм потребне едукације за запослене ангазоване на пословима третмана и ресоцијализације осуђених, а у циљу подизања квалитета васпитног рада усмереног ка што успешнијој реинтеграцији и рехабилитацији осуђених.

Став НПМ-а је да би код утврђивања програма поступања и распоређивања осуђених у групе и одељења, поред безбедносног ризика требало дати већи значај другим околностима (процена особина личности и понашање осуђених током опсервације у пријемном одељењу) које су од значаја за њихово разврставање непосредно након доласка на извршење казне.

У ОЗ Лесковац потребно је интензивирати индивидуалне форме васпитно-корективног рада сходно потребама и интересима осуђених.

ОЗ Лесковац предузеће мере како би се повећао број обука и курсева у Заводу. Такође, учешће у обукама и курсевима омогућиће се свим осуђенима сходно утврђеним потребама и потенцијалима према програму поступања, а не само осуђенима разврстаним у васпитне групе „А” и „Б”.

ОЗ Лесковац предузеће мере како би се свим осуђеним лицима пружила могућност радног ангажовања, сходно процени радне способности и степена ризика.

ОЗ Лесковац ће убудуће издавати писану потврду осуђенима ради слања писма препорученом поштом.

У ОЗ Лесковац обезбедиће се просторије које ће бити прилагођене осуђенима са инвалидитетом, односно смештај примерен врсти и степену њихових посебних потреба.

ОЗ Лесковац предузеће мере како би се запослио довољан број медицинских техничара да би се обезбедило континуирано (радним даном, викендима и државним празником) – двадесетчетворочасовно – присуство најмање једног лица се медицинском квалификацијом у Заводу.

У ОЗ Лесковац потребно је обновити постојећу медицинску опрему у амбуланти. Потребно је набавити носила и инвалидска колица који недостају.

Окружни затвор у Новом Саду¹³³

Управа за извршење кривичних санкција предузеће све расположиве мере како би се обезбедило да притвореници проводе расположиво време током дана ван просторија – спаваоница у заједничким просторијама заједно са другим притвореницима са којима им одлуком суда није забрањен контакт.

Имајући у виду недовољну регулисаност обављања претреса посетилаца у позитивним прописима, Управа за извршење кривичних санкција би требало да упути инструкцију свим установама за извршење кривичних санкција о начину обављања претреса посетилаца, односно у којој мери, на који начин и у којим границама ће се обављати претрес посетилаца, узимајући у обзир баланс између безбедности и заштите права на приватност посетилаца.

Просторија бр. 6 не испуњава важећи стандард у погледу величине, те се неће користити за спровођење дисциплинске мере упућивања у самицу (или посебне мере усамљења), а преостале три просторије ће се адаптирати (кречење, замена санитарних уређаја и сл.) и у њима ће бити само један кревет.

Управа за извршење кривичних санкција предузеће потребне мере како би се повећао број васпитача у Заводу, а Завод се обавезује да упути образложени захтев о потребним радницима. ОЗ Нови Сад ће образложени захтев доставити Управи за извршење кривичних санкција и Заштитнику грађана.

Потребно је да Завод сачини програм системске едукације за запослене у Служби за третман који ће проследити Управи за извршење кривичних санкција. Управа за извршење кривичних санкција ће у складу са процењеним потребама запослених у Служби за третман предузети мере како би се обезбедила едукација запослених у овој Служби.

ОЗ Нови Сад се поново позива да сачини програм потреба осуђених за одређеним обукама и у сарадњи са Управом за извршење кривичних санкција предузме одређене мере како би се осуђенима помогло да овладају одређеним конкретним вештинама док су на извршењу казне.

Потребно је да Завод предузме даље активности у циљу омогућавања веће упослености осуђених.

¹³³ Ивештај о посети ОЗ Нови Сад 71–41/15

Завод ће створити услове да посете притвореника трају сат времена. Управа за извршење кривичних санкција ће створити услове да се у Заводу запосли број припадника Службе за обезбеђење који тренутно недостаје, а Завод се обавезује да упути образложени захтев о потребним радницима. ОЗ Нови Сад ће образложени захтев доставити Управи за извршење кривичних санкција и Заштитнику грађана.

Управа за извршење кривичних санкција обезбедиће услове да се у Заводу запосли довољан број медицинских техничара како би се обезбедило континуирано (радним даном, викендима и државним празником) – двадесетчетворочасовно – присуство најмање једног лица са медицинском квалификацијом у Заводу, а Завод се обавезује да упути образложени захтев о потребним радницима. ОЗ Нови Сад ће образложени захтев доставити Управи за извршење кривичних санкција и Заштитнику грађана.

Управа за извршење кривичних санкција обезбедиће неопходне материјалне и друге потребне услове за ангажовање психијатра како би се континуираним учешћем психијатра у мултидисциплинарном тиму Завода обезбедио интегрисани приступ у здравственој заштити.

У постојећу књигу повреда потребно је увести рубрике, и то најмање: редни број (уписивати консекутивне бројеве од почетка календарске године), датум и време (час и минут) прегледа, име и презиме пацијента, анамнестичке податке о начину на који је повреда настала (према исказу пацијента), лекарски налаз, оцену повезаности између навода о начину настанка повреда и установљеног налаза, напомену и потпис лекара који је извршио преглед.

Управа за извршење кривичних санкција ће у остављеном року доставити Националном механизму за превенцију тортуре план набавке опреме означене у „Листи приоритета” коју је Завод доставио Управи у годишњим потребама за 2014. и 2015. годину и то тако што ће Управа јасно навести рокове у којима ће се реализовати набавка.

ОЗ Нови Сад ће изменити образац „Лист општег лекарског прегледа”, у поглављу 5. које је предвиђено за евидентирање „садашње болести и објективног прегледа при пријему”, у подпоглављу „Објективни преглед” на тај начин што ће из обрасца уклонити штампани текст који подразумева и прејудуцира нормалан налаз.

Завод се поново позива да, имајући у виду расположиве професионалне ресурсе у Служби за здравствену заштиту и другим службама чије је учешће неопходно у реализацији периодичних лекарских прегледа лица лишених слободе, изради план и приступи редовним (периодичним) прегледима лица лишених слободе.

Завод се поново позива да обезбеди благовремено спровођење лица лишених слободе на заказане специјалистичке прегледе и друге медицинске интервенције у здравственим установама ван Завода. Такође, Завод ће у остављеном року за одговор доставити Националном механизму за превенцију извештај о броју (а)

планираних и (б) реализованих спровода за период од 01. јануара 2015. године до 31. маја 2015. године и то за сваки месец посебно. У извештају ће дати по месецима број планираних и реализованих спровођења лица лишених слободе ван Завода по следећим основама: (1) спровођење на суд; (2) спровођење на специјалистичке прегледе и друге медицинске интервенције у здравственим установама ван Завода; (3) спровођење ради премештаја у друге заводе за извршење кривичних санкција; (4) остали разлози за спровођење.

У Заводу ће се обављати редовни стоматолошки периодични прегледи у периодима не дужи од 12 месеци. Управа за извршење кривичних санкција ће без одлагања обавестити ОЗ Нови Сад о поступању поводом захтева за давање сагласности на Одлуку о висини накнаде за стоматолошке услуге у ОЗ Нови Сад коју је дана 15. 02. 2015. године донео управник Завода.

Завод се поново позива да све осуђене са тешким менталним поремећајима без одлагања упуту у Специјалну затворску болницу или у другу одговарајућу здравствену установу и да у остављеном року о поступању по овој препоруци извести Национални механизам за превенцију тако што ће доставити податке – листу лица лишених слободе са тешким менталним поремећајем (Оболели од хроничног психотичног поремећаја из групе Ф20 – Ф29, по Десетој ревизији Међународне класификације болести Светске здравствене организације) са датумом њиховог упућивања у Специјалну затворску болницу или у другу одговарајућу здравствену установу уз навођење податка о установи.

Управник Завода ће без одлагања предузети мере које је препоручио лекар и у остављеном року за одговор доставити писано обавештење Националном механизму за превенцију тортуре о разлозима због којих без одлагања није поступио по препорукама лекара и у оквиру своје надлежности није створио услове и/или наложио спровођење препорука лекара и то за сваку од наведених тачака, посебно са одговарајућим образложењем за непоступање.

Казнено-поправни завод за малолетнике Ваљево¹³⁴

КПЗ за малолетнике Ваљево ће без одлагања приступити адаптацији зграде Одељења за појачан надзор, као и зграде полуотвореног одељења, у циљу обезбеђења смештајних услова утврђених важећим прописима и стандардима.

КПЗ за малолетнике Ваљево ће у објекту „Интернат“, у оквиру сваког одељења, формирати наменску просторију за дневни боравак лица лишених слободе са довољним бројем столица и одговарајућим бројем столова, као и техничке услове за праћење радио и телевизијског програма.

КПЗ за малолетнике Ваљево ће без одлагања предузети мере за бољу покривеност Завода системом видео надзора.

Простори који су под видео надзором биће видно обележени.

¹³⁴ Извештај о посети КПЗ Ваљево 71-57/15

Притворска јединица Окружног затвора у Београду¹³⁵

У ОЗ Београд лекарски прегледи неће се вршити у присуству немедицинског особља. Присуство немедицинског особља треба да представља изузетак, и то искључиво уколико то тражи лекар, уз обавезу да у здравственом картону лица, односно евиденцији о обављеном прегледу упише разлоге који су били одлучни за такав захтев (за конкретно лице). Завод ће са овом препоруком упознати све лекаре и припаднике Службе за обезбеђење.

Први преглед притворених мора укључивати преглед свих телесних предела, односно преглед пацијента без одеће, а ради откривања евентуалних телесних повреда које могу бити у вези са насилним поступањем према лицу лишеном слободе. У вези са овим прегледом у медицинску документацију потребно је унети одговарајуће констатације – да је извршен целокупни телесни преглед којим нису установљене телесне повреде, односно, када се овакве повреде установе исте морају бити описане.

Лекар у ОЗ Београд ће у свим случајевима телесног повређивања, било да су повреде установљене при првом прегледу или при накнадним лекарским прегледима, без обзира на то под којим околностима је дошло до повређивања, у прописаној медицинској документацији, у складу са правилима медицинске струке детаљно описати све телесне повреде. Такође, у медицинској документацији – здравственом картону и извештајима које саставља у вези са телесним повредама – лекар ће обавезно уписивати закључак о повезаности околности под којима су повреде настале (према анамнестичким подацима добијеним од пацијента) и установљеног налаза.

Управа за извршење кривичних санкција предузеће све потребне мере како би се обезбедила средстава за адаптацију/реновирање просторија – спаваоница и заједничких купатила у блоковима на другом спрату.

ОЗ Београд неће заједно у исту спаваоницу смештати пушаче и непушаче.

ОЗ Београд ће унапредити квалитет, разноврсност и количину хране. Лекар ће редовно контролисати исхрану, а налазе и препоруке о количини и квалитету хране ће у писменој форми достављати управнику.

ОЗ Београд ће без одлагања предузети мере да се све просторије у притворској јединици опреме алармом за узбуњивање – позивање страже у случају инцидентних ситуација. Управа за извршење кривичних санкција ће предузети све потребне мере како би се обезбедила средстава за уградњу аларма за узбуњивање – позивање страже у случају инцидентних ситуација.

¹³⁵ Извештај о посети притворској јединици ОЗ Београд бр. 71-77/15 и Извештај о посети притворској јединици ОЗ Београд 71-122/15.

ОЗ Београд ће у свим спаваоницама у 2.2.2. блоку инсталирати прикључке кроз утикаче за струју у циљу, између осталог, омогућавања коришћења телевизијских и радио апарата.

Просторије – спаваонице у женском блоку ће се адаптирати/реновирати у складу са важећим стандардима. Управа за извршење кривичних санкција ће предузети све потребне мере како би се обезбедила средстава за адаптацију/реновирање просторија – спаваоница у женском блоку у складу са важећим стандардима.

ОЗ Београд ће повећати количину хигијенских уложака у хигијенским пакетима и размотриће могућност да се у кантини прошири избор различитих врста хигијенских уложака.

ОЗ Београд ће размотрити могућност да се унапреди начин шишања и неге косе жена у притвору.

ОЗ Београд страним држављанима који не разумеју ни српски нити енглески језик учиниће доступним информације на језику који разумеју, а тичу се остваривања њихових права унутар Завода.

Лекари у ОЗ Београд омогућиће остваривање права притвореника и притвореница да буду упознати са налазима о њиховом здравственом стању и садржином њихових здравствених картона. Такође, пружиће им информације које се тичу њихових стања, тока лечења и лекова који су им прописани.

У свим просторима за време на свежем ваздуху (шеталишта) притворске јединице ОЗ Београд поставиће се надстрешнице димензија подобних да се сва лица која су изведена у шетњу заклоне од атмосферских падавина. Управа за извршење кривичних санкција предузеће све потребне мере како би се обезбедиле надстрешнице и справе за вежбање на отвореном.

ОЗ Београд ће формирати простор за дневни боравак притвореника у свим блоковима и исте опремити потребном опремом (фрижидер, решо и сл.). Управа за извршење кривичних санкција ће обезбедити средства за формирање дневних боравака у свим блоковима притворске јединице ОЗ Београд, као и средства за њихово опремање.

I-3 – Препоруке упућене социјалним установама домског типа

Геронтолошки центар „Јеленац” – Радна јединица за смештај душевно оболелих лица у Тешици¹³⁶

Установа ће у свим собама у којима су смештају корисници обезбедити ормариће за одлагање личних ствари.

Установа ће предузети мере и створити услове којима се обезбеђује приватност корисника приликом туширања, уз што веће уважавање потреба корисника.

Установа ће свим корисницима за које сматра да не постоји нужност ограничења слободе омогућити да несметано излазе ван круга Установе уз поштовање кућног реда. Установа ће у року од 15 дана доставити информацију Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања о проблемима са којима се суочава у погледу ограничавања слободе кретања корисника ван Установе и копију тог дописа доставити Заштитнику грађана. Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања ће у року од 60 дана свим установама за домски смештај корисника доставити информацију о правном основу за ограничавање слободе кретања корисника ван установа домског типа, као и инструкцију о процедурама ограничавања и одобравања кретања ван установа. Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања ће приликом сачињавања напред описаног акта посебно водити рачуна да се предупреди досадашња пракса по којој лица лишена пословне способности могу бити ограничена у слободи кретања, односно да лишење пословне способности није основ за лишавање слободе кретања. Копију обавештења Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања доставиће и Заштитнику грађана.

Тим НПМ-а оцењује да је потребно да особље Установе уложи додатне напоре како би се контакти корисника и сродника побољшали и интензивирали, а све у циљу развијања и одржавања позитивних односа са сродницима и њиховог поновног укључивања у заједницу.

Центар за смештај и дневни боравак деце и омладине ометене у развоју – Стационар за децу и омладину са аутизмом¹³⁷

Установа ће доставити Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања информацију о неопходности формирања надстрешнице у дворишту димензија погодних да заштити кориснике за време падавина, а Министарство ће обезбедити потребна средства како би се у дворишту Стационара за аутизам иста оформила.

¹³⁶ Извештај о посети Геронтолошком центру „Јеленац”, Алексинац - Радна јединица за смештај одраслих и старијих са интелектуалним и менталним тешкоћама у Тешици 71-48/15

¹³⁷ Извештај о посети Центру за смештај и дневни боравак деце и омладине ометене у развоју – Стационар за аутизам 71-81/15

Стручни тим ће, у поступку доношења одлука о распоређивању корисника/корисница у групе у Стационару за аутизам, уважавати њихове преференције, односно активно ће их укључити у процес доношења одлуке. То подразумева да ће стручно особље Стационара кориснику/корисници пружити такве информације да он/она могу да их разумеју и искажу своју вољу и жељу. Стручно особље ће водити евиденције о свим предузетим активностима којима су корисника/корисници информисали, односно на који начин су дошли до сазнања о њиховим преференцијама. У случајевима када се не уважи изражена преференција, стручно особље дужно је да посебно образложи разлог тог неуважавања, за сваког корисника/корисницу понаособ.

Индивидуални планови корисника/корисница садржаће детаљан и јасан опис активности које би требало спровести или које су са њима спровођене, као и постигнуте циљеве.

Установа ће идентификовати потребе корисника/корисница Стационара и у складу са тим специфичностима организоваће програме обуке за стручно особље, који ће подстицати укључивање (активно учешће) корисника/корисница у третману, односно којима ће побољшати пружање услуга рехабилитације.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања предузеће све мере из своје надлежности како би се законом прописали услови и начин спровођења мера физичког спутавања у установама социјалне заштите домског типа.

Установа ће обезбедити присуство лекара сваког радног дана, док ће за дане викенда и ван радног времена обезбедити приправност лекара.

НПМ је става да би требало интензивирати примену метода које представљају алтернативу фармако-терапији, а када се употребе исте би требало уписати у индивидуалне досијее.

I-4 – Препоруке упућене органима власти ради унапређења поступања према избеглицима/мигрантима

Полицијска управа Кикинда¹³⁸

Имајући у виду велику оптерећеност и повећан обим посла услед појачаног прилива избеглица и миграната на територији ПУ Кикинда, став НПМ-а је да би Министарство унутрашњих послова требало да размотри захтеве ПУ Кикинда за додатним возилима.

Министарство унутрашњих послова требало би да предузме мере из своје надлежности у циљу неподношења захтева за покретање прекршајног поступака због незаконитог преласка државне границе и незаконитог боравка према лицима која су избегла из ратом захваћених земаља.

138 Извештај о посети ПУ Кикинда 71-9/15

Аеродром „Никола Тесла” у Београду¹³⁹

Став НПМ-а је да би Станица граничне полиције Београд на Аеродрому „Никола Тесла” и Аеродром „Никола Тесла” требало да предузму мере како би се успоставиле и водиле евиденције о лицима која се смештају у просторију Аеродрома, као и о свим битним догађајима, односно чињеницама релевантним за њихов боравак у просторији.

Станица граничне полиције Београд на Аеродрому „Никола Тесла” ће дактило-скопирати и фотографисати све странце који изјаве намеру за тражење азила и податке ће уносити у одговарајућу евиденцију.

Аеродром „Никола Тесла” обезбедиће адекватну просторију за смештај странаца који не испуњавају услове за улазак, у складу са важећим стандардима, као и одговарајући простор за физичку рекреацију на отвореном.

Центар за азил у Крњачи¹⁴⁰

Став НПМ-а је да би запослени Центра требало убудуће да посвете нарочиту пажњу приликом смештања странаца у смештајне јединице Центра, као и да их без одлагања разместе, у случају сазнања да су између странаца смештених у истој смештајној јединици односи нарушени и да може доћи до сукоба.

О кршењу правила кућног реда у Центру за азил у Крњачи, од стране странаца смештених у Центру, овлашћено лице у Центру ће обавештавати Канцеларију за азил ради предузимања мера у складу са Законом о азилу.

Прихватилиште за странце Падинска Скела¹⁴¹

Министарство унутрашњих послова у наредном периоду требало би да размотри могућност ангажовања стручног лица које би пружало психолошку подршку лицима која чекају депортацију.

Прихватилиште за странце ће побољшати хигијену просторија, мокрих чворова и купатила које користе у анексу Прихватилишта, намењеном за смештај мушких лица.

Полицијски службеници Прихватилишта за странце ће након сваке употребе средстава принуде сачињавати потпуне извештаје о употреби средстава принуде, о чему ће се водити уредне евиденције.

У Прихватилиште не би требало смештати лица која имају озбиљне здравствене проблеме и психичке сметње, односно требало би искористити законску могућност да се оваквим лицима обезбеди други одговарајући смештај.

¹³⁹ Извештај о посети Аеродрому „Никола Тесла” 71-59/15

¹⁴⁰ Извештај о посети Центру за азил Крњача 71-72/15

¹⁴¹ Извештај о посети Прихватилишту за странце 71-73/15

Центар за азил у Бањи Ковиљачи¹⁴²

Комесаријат за избеглице и миграције и Центар за азил у Бањи Ковиљачи ће обезбедити континуирано присуство, односно доступност преводилаца у Центру, како би са странцима смештеним у њему могла да се одвија несметана комуникација.

Комесаријат за избеглице и миграције и Центар за азил у Бањи Ковиљачи ће обезбедити да службеници у Центру раде по сменама или ће успоставити њихова дежурства, како би они били континуирано присутни и могли одговорити на потребе странаца смештених у Центру.

Центар за азил у Бањи Ковиљачи, у сарадњи са Комесаријатом за избеглице и миграције, предузеће одговарајуће мере како би се лицу нарушеног здравственог стања које је смештено у Центру обезбедио други адекватан смештај и одговарајућа рехабилитација.

Канцеларија за азил обезбедиће да прегледе женских лица смештених у Центру за азил у Бањи Ковиљачи, врше полицијске службенице, односно предузеће мере како би се у Центру за азил у Бањи Ковиљачи радно ангажовала барем једна полицијска службеница.

Центар за социјални рад у Лозници¹⁴³

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања предузеће мере којима ће обезбедити ефикасан поступак стављања под старатељство малолетних страних лица без пратње приликом њиховог смештања у центар за азил.

НПМ је става да би Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања требало да ангажује лице у ЦСР у Лозници које би обављало само послове старатељства над страним малолетницима без пратње смештеним у Центру за азил у Бањи Ковиљачи.

Прихватни центар у Прешеву и Камп у Миратовцу¹⁴⁴

Мишљење НПМ-а је да је неопходно да Радна група за решавање проблема мешовитих миграционих токова, у сарадњи са Министарством унутрашњих послова, Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Комесаријатом за избеглице и миграције, унапреди координацију рада у Прихватном центру и одреди лице које ће руководити и бити одговорно за целокупан рад Прихватног центра.

¹⁴² Извештај о посети Центру за азил у Бањи Ковиљачи, Центру за социјални рад и Полицијској станици у Лозници 71-80/15

¹⁴³ Извештај о посети Центру за азил у Бањи Ковиљачи, Центру за социјални рад и Полицијској станици у Лозници 71-80/15

¹⁴⁴ Извештај о посети Прихватном центру у Прешеву, Кампу у Миратовцу, Полицијским станицама у Прешеву и Бујановцу, Регионалном центру граничне полиције према Македонији и Центру за социјални рад у Прешеву 71-85/15

Службеници Министарства унутрашњих послова фотографисаће сва малолетна лица приликом издавања потврда о израженој намери за тражење азила.

Службеници Министарства унутрашњих послова ће приликом издавања потврда о израженој намери за тражење азила малолетним лицима у пратњи, у наведене потврде, у делу остали подаци и напомене, уносити име и презиме лица са којим су у пратњи, као и бројеве потврда које су издате овим лицима.

Министарство унутрашњих послова обезбедиће кадровске и техничке капацитете потребне за спровођење ефикасне процедуре издавања потврда о израженој намери за тражење азила у Републици Србији.

У Прихватном центру биће на уочљив начин истакнуто обавештење о могућности подношења пријава за корупцију на енглеском, арапском и фарси језику.

У Прихватном центру биће на уочљив начин истакнут Кућни ред преведен на енглески, арапски и фарси језик.

Комесаријат за избеглице и миграције предузеће одговарајуће мере како би се, у сарадњи са Општином Прешево, обезбедило чишћење и одржавање јавних површина у околини Прихватног центра, постављање надстрешница испред улаза у Прихватни центар како би избеглице које чекају да уђу могле да се заклоне у случају падавина, као и постављање мобилних тоалета.

Комесаријат за избеглице и миграције обезбедиће адекватне просторије за смештај особа са инвалидитетом.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања предузеће мере како би представнице ЦСР-а које су ангажоване у Прихватном центру у Прешеву прошле одговарајуће обуке о поступању према малолетним страним лицима без пратње.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања предузеће мере у циљу успостављања одговарајућих процедура и развијања механизма за ефикасније идентификовање малолетника без пратње, као и других нарочито осетљивих категорија лица којима су потребне додатна помоћ и пажња.

Комесаријат за избеглице и миграције обезбедиће посебну канцеларију у Прихватном центру у Прешеву за обављање неометаног и поверљивог разговора службеница ЦСР-а са корисницима.

Министарство унутрашњих послова и Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања омогућиће прилаз Кампу у Миратовцу возилима која бесплатно превозе избеглице од Кампа до Прихватног центра у Прешеву.

Регионални центри граничне полиције према Мађарској¹⁴⁵

Министарство унутрашњих послова требало би да делује проактивно и да усмерава рад организационих јединица, достављајући им све релевантне податке и потребне смернице за рад и пре настанка кризних ситуација за које постоји извесност да ће наступити.

Окружни затвор у Суботици¹⁴⁶

ОЗ Суботица страним држављанима који не разумеју ни српски нити енглески језик учиниће доступним информације на језику који разумеју, а тичу се остваривања њихових права унутар Затвора.

ОЗ Суботица обавештаваће дипломатско-конзуларно представништво државе искључиво уз сагласност лица које је примљено на извршење казне затвора.

Прихватни центар Принциповац¹⁴⁷

Комесаријат за избеглице и миграције предузеће мере како би се успоставиле и водиле евиденције о броју пристиглих лица у Прихватни центар, са основним подацима о њиховој старосној и полној структури.

У Прихватном центру биће на уочљив начин истакнут Кућни ред преведен на енглески, арапски и фарси језик.

У циљу унапређења услова боравака у Прихватном центру, Комесаријат за избеглице и миграције предузеће расположиве мере како би се оспособио за употребу систем грејања, као и рад вешернице.

Казнено-поправни завод у Сомбору¹⁴⁸

Управа за извршење кривичних санкција и КПЗ Сомбор предузеће потребне мере и активности како би се прекршајно кажњена лица смештала у посебној јединици (одељењу), одвојено од осуђених лица.

Центри за социјални рад у Пироту и Димитровграду¹⁴⁹

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања допуниће Инструкцију 43 тако што ће додатно уредити поступак за утврђивање личних својстава и способности потребних за обављање дужности старатеља малолетним мигрантима без пратње.

¹⁴⁵ Извештај о посети Регионалном центру граничне полиције према Мађарској 71-88/15

¹⁴⁶ Извештај о посети ОЗ Суботица 71-90/15

¹⁴⁷ Извештај о посети Прихватном центру Принциповац 71-91/15

¹⁴⁸ Извештај о посети Казнено - поправног завода у Сомбору 71-98/15

¹⁴⁹ Извештај о посети Регионалном центру граничне полиције према Бугарској, Станици граничне полиције Пирот, Полицијској управи у Пироту и Центрима за социјални рад у Пироту и Димитровграду 71-102/15

Министарство ће дати инструкције о поступању центара за социјални рад и установа социјалне заштите за случај да за лице, које је пристало да буде старатељ, није могуће утврдити да ли постоје сметње за вршење старатељских дужности.

ДОДАТАК II

ЗАКЉУЧЦИ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

На основу члана 8. став 1. Закона о Народној скупштини („Службени гласник РС”, број 9/10) и члана 238. став 5. Пословника Народне скупштине („Службени гласник РС”, број 20/12 – пречишћени текст), Народна скупштина, на Четвртој седници Другог редовног заседања у 2014. години, одржаној 23. октобра 2014. године, донела је

ЗАКЉУЧАК ПОВОДОМ РАЗМАТРАЊА ИЗВЕШТАЈА О РАДУ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ ЗА 2013. ГОДИНУ

1. Народна скупштина оцењује да је Заштитник грађана у Извештају о раду Националног механизма за превенцију тортуре за 2013. годину целовито представио активности Заштитника грађана у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре у извршавању уставних и законских надлежности и дао оцену стања и квалитета остваривања и заштите права лица лишених слободе, указујући на неопходна унапређења стања и превенцију тортуре и других облика злостављања.

2. Полазећи од оцене Заштитника грађана да надлежни државни органи не извршавају своје обавезе у борби против некажњивости за тортуру, да не спроводе увек благовремене и темељне поступке ради утврђивања повреде права лица лишених слободе, да је изузетно мали број случајева у којима је утврђена индивидуална одговорност за повреду ових права и одговорност за пропусте у раду и организацији рада, као и да је мали број одговорних за повреде ових права кажњен, а посебно имајући у виду да су Заштитник грађана и Уставни суд утврдили одређене случајеве злостављања, Народна скупштина обавезује надлежне државне органе да у потпуности извршавају своје обавезе у борби против некажњивости за тортуру, да предузимају све потребне мере и активности да до злостављања не дође и да, у складу са законом, спроводе благовремене и темељне поступке како би се испитали сви аргументовани наводи о злостављању и утврдила субјективна и објективна одговорност, а починиоци казнили.

3. С обзиром на оцену Заштитника грађана да велики број постојећих просторија за задржавање у полицијским станицама не испуњава минималне стандарде Европског комитета за спречавање мучења у погледу потребних услова смештаја, Народна скупштина обавезује Владу да приликом предлагања буџета за 2015. годину предвиди потребна средства за изградњу, односно адаптацију просторија за задржавање у полицијским станицама у складу са важећим стандардима.

4. Полазећи од оцене Заштитника грађана да Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима није у складу са важећим прописима, као ни стандардима и одлукама Европског суда за људска права (примена средстава за везивање, присуство немедицинског особља лекарским прегледима, необавезност инсталирања аларма, овлашћења контролних механизма и сл.), што изазива недоумице код полицијских службеника у вези са применом полицијских овлашћења и различиту праксу у њиховом поступању, Народна скупштина обавезује Министарство унутрашњих послова да усклади Упутство о поступању према доведеним и задржаним лицима са важећим прописима, стандардима и одлукама Европског суда за људска права.

5. Због значајних недостатака, на које Заштитник грађана у Извештају указује, у погледу активног индивидуалног и колективног третманског рада васпитача са осуђеним лицима, радног ангажовања осуђених и њиховог образовања, примене система накнадног разврставања осуђених лица који омогућава да осуђени због доброг владања прелазе у повољнију васпитну групу, припреме осуђених за отпуст и остваривања сарадње са органима социјалне заштите, Народна скупштина обавезује Министарство правде – Управу за извршење кривичних санкција да унапреди поступање према осуђеним лицима како би се наведени недостаци отклонили и указује на обавезу да се, без одлагања, донесу прописи за спровођење закона у складу са важећим стандардима.

6. Од посебног је значаја да се, без одлагања, изврше измене прописа који се односе на извршење кривичних санкција за кривична дела организованог криминала, у складу са препоруком Европског комитета за спречавање мучења који је постојећи систем извршења санкција оценио као стање које је на граници нељудског и понижавајућег.

7. Народна скупштина обавезује Министарство правде – Управу за извршење кривичних санкција да, у складу са важећим прописима и стандардима, унапреди поступање према осуђеним лицима у погледу пружања здравствене заштите, полазећи од оцене Заштитника грађана да постоје значајни недостаци у пружању здравствене заштите осуђеним лицима у заводима за извршење кривичних санкција, нарочито кад се ради о обезбеђивању потребних лекова и терапије, лекарским прегледима по пријему у затвор, непостојању јединствених протокола лекарских прегледа, необављању периодичних лекарских прегледа осуђених лица и свакодневних лекарских прегледа пацијената, укључивању немедицинског особља, смештају осуђених лица са менталним сметњама у редовном затворском режиму, неподношењу обавезних периодичних извештаја, предвиђених Законом о извршењу кривичних санкција, о здравственом стању осуђених лица, санитарним и хигијенским условима у заводу, квалитету хране, о физичким активностима осуђених и др.

8. Имајући у виду да су поновљене оцене Заштитника грађана, које су изнете и у свим претходним годишњим извештајима, да службе за здравствену заштиту у заводима за извршење кривичних санкција треба изместити из надлежности Министарства правде – Управе за извршење кривичних санкција и пренети их у надлежност Министарства здравља, што је један од предуслова за остваривање ефикасних истрага за случај постојања тврдњи да се према лицу лишеном слободе

поступало насилно, Народна скупштина указује да је неопходно да Влада што пре размотри ово питање и предложи Народној скупштини измене одговарајућих законских решења.

9. У циљу остваривања ефикасније и свеобухватније контроле рада Управе за извршење кривичних санкција, Народна скупштина указује Министарству правде да би требало да размотри препоруке Заштитника грађана о спровеђењу потребних активности ради измештања одељења за надзор из оквира Управе за извршење кривичних санкција, тако да надзор над радом завода и Управе врши одељење за надзор као посебна организациона јединица Министарства правде, те да у том смислу предложи и одговарајуће измене закона и других прописа.

10. Народна скупштина подржава препоруке Заштитника грађана које је у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре упутио надлежним државним органима у циљу унапређења положаја лица лишених слободе, односно спречавања злостављања и обавезује надлежне органе да без одлагања приступе спровођењу ових препорука, као и да о томе писаним путем извести Народну скупштину најкасније до 31. децембра 2014. године.

11. Овај закључак објавиће се у „Службеном гласнику Републике Србије”.

РС број 73

У Београду, 23. октобра 2014. године

НАРОДНА СКУПШТИНА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

ПРЕДСЕДНИК

Маја Гојковић

На основу члана 8. став 1. Закона о Народној скупштини („Службени гласник РС”, број 9/10) и члана 238. став 5. Пословника Народне скупштине („Службени гласник РС”, број 20/12 – пречишћен текст), Народна скупштина, на Четвртој седници Другог редовног заседања у 2014. години, одржаној 23. октобра 2014. године, донела је

ЗАКЉУЧАК ПОВОДОМ РАЗМАТРАЊА ИЗВЕШТАЈА О РАДУ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ ЗА 2013. ГОДИНУ

1. Народна скупштина оцењује да је Заштитник грађана Извештајем о раду Националног механизма за превенцију тортуре за 2013. годину целовито представио активности Заштитника грађана у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре у делокругу који се односи на заштиту и унапређење људских и мањинских слобода и права.

2. Имајући у виду налазе Заштитника грађана да се по правилу притвореницима не омогућује да расположиво време током дана проводе ван ћелије у заједничким просторијама са другим притвореницима са којима им одлуком суда није забрањен контакт, да им се у највећем броју случајева не омогућује радно ангажовање, нити су укључени у социјалне и културне активности, да се не води рачуна о распоређивању притвореника у зависности од врсте кривичног дела које им се ставља на терет, Народна скупштина обавезује Управу за извршење кривичних санкција у саставу Министарства правде да унапреди поступање према притвореницима, односно да им омогући остваривање свих припадајућих права у складу са важећим прописима и стандардима.

3. Узимајући у обзир оцену Заштитника грађана да су жене на извршењу мере притвора, због своје малобројности у притворским јединицама, углавном и често на дуги рок у осамљењу – изолацији, а што за мушкарце у систему извршења кривичних санкција представља дисциплинску или посебну меру која је временски строго ограничена, Народна скупштина обавезује надлежне органе да предузму мере појачане пажње у циљу смањења појаве да притворенице на дуги рок издржавају меру притвора у осамљењу – изолацији.

4. Имајући у виду налазе Заштитника грађана да се великом броју осуђених који су смештени у затвореним одељењима не омогућује да расположиво време током дана проводе у заједничким просторијама са другим осуђеницима, што се нарочито односи на осуђене под мером појачаног надзора, Народна скупштина обавезује Управу за извршење кривичних санкција у саставу Министарства правде да свим осуђенима, осим онима који су на извршењу мере самице или усамљења, омогући да расположиво време током дана проводе у заједничким просторијама са другим осуђеницима.

5. Полазећи од оцене Заштитника грађана да постоје значајни недостаци у погледу активног, индивидуалног и колективног третманског рада васпитача са

осуђеним лицима, Народна скупштина обавезује Министарство правде да унапреди поступање у заводима за извршење кривичних санкција према осуђеним лицима у погледу интензивнијег и ефективнијег рада васпитача са осуђеним лицима, повећања њиховог радног ангажовања тамо где је то могуће, образовања и највишег нивоа остваривања верских права, те да без одлагања донесе нове или усклади постојеће прописе који ће у том погледу омогућити спровођење закона у складу са важећим стандардима.

6. Полазећи од оцене Заштитника грађана да постоје бројне незаконитости и неправилности у поступању надлежних органа у односу на нерегуларне мигранте и странце који су изразили намеру да траже азил у Републици Србији, подржавајући све препоруке које је у том погледу Заштитник грађана упутио Министарству унутрашњих послова и Комесаријату за избеглице и миграције, Народна скупштина обавезује органе којима су те препоруке упућене да исте без одлагања и у потпуности спроведу, а нарочито да евидентирају све мигранте који су ступили на територију Републике Србије, да мигранти буду под пуном контролом надлежних органа све до коначног решења њиховог статуса, односно депортације у складу са важећим прописима, као и да се поступак доношења одлуке по захтеву за азил спроводи као хитан уз осујећење покушаја злоупотребе права, а све уз поштовање свих минималних права нерегуларних миграната и тражилаца азила, у складу са правилима међународног права и важећим стандардима.

7. Народна скупштина подржава препоруке Заштитника грађана које је у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре упутио надлежним државним органима у циљу унапређења положаја лица лишених слободе, односно спречавања злостављања и обавезује надлежне органе да без одлагања приступе спровођењу свих препорука, као и да о томе писаним путем извести Народну скупштину најкасније до 31. децембра 2014. године.

8. Овај закључак објавити у „Службеном гласнику Републике Србије“.

РС број 72

У Београду, 23. октобра 2014. године

НАРОДНА СКУПШТИНА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

ПРЕДСЕДНИК

Маја Гојковић

На основу члана 8. став 1. Закона о Народној скупштини („Службени гласник”, број 9/10) и члана 238. став 5. Пословника Народне скупштине („Службени гласник РС”, број 20/12 – пречишћени текст), Народна скупштина, на Четвртој седници Другог редовног заседања у 2014. години, одржаној 23. октобра 2014. године, донела је

ЗАКЉУЧАК ПОВОДОМ РАЗМАТРАЊА ИЗВЕШТАЈА О РАДУ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ ЗА 2013. ГОДИНУ

1. Народна скупштина оцењује да је Заштитник грађана својим извештајем о раду Националног механизма за превенцију тортуре за 2013. годину целовито представио активности Заштитника грађана у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре у делокругу који се односи на права детета.

2. Полазећи од оцене Заштитника грађана да је велики број деце и даље смештен у резиденцијалним установама социјалне заштите из разлога што не постоје услови за њихово збрињавање у заједници; да су та деца изопштена из редовног социјалног окружења на непримерено дуг рок, на који начин не стичу, односно временом губе социјалне и друге вештине неопходне за живот ван институција; да материјални и други животни услови у тим установама нису у складу са важећим стандардима и да је изражен недостатак особља; да је број деце која се налазе у тим установама знатно изнад прописаног максимума и да су у великом броју случајева, супротно прописима, смештени заједно са одраслим корисницима; као и да постојећи недостаци институционалног система збрињавања деце садрже елементе нечовечног или понижавајућег поступања, Народна скупштина обавезује надлежне државне органе да интензивирају активности на деинституционализацији, односно смањивању капацитета постојећих резиденцијалних установа социјалне заштите, те њиховом постепеном гашењу, уз потпуно збрињавање деце у заједници и пружање свеобухватне подршке.

3. Полазећи од оцене Заштитника грађана да је у резиденцијалним установама социјалне заштите одређен број деце са менталним и/или интелектуалним сметњама смештен у изолацији, а имајући у виду став Комитета УН-а против тортуре да изолација особа са тешким или акутним менталним сметњама није дозвољена, као и став Специјалног известиоца УН-а за тортуре да осамљивање тих лица, у било ком трајању, представља сурово, нечовечно или понижавајуће поступање, Народна скупштина обавезује надлежне државне органе на предузимање свих расположивих мера да резиденцијалне установе социјалне заштите престану са праксом држања у изолацији деце са менталним и/или интелектуалним сметњама.

4. Народна скупштина подржава препоруке Заштитника грађана које је у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре, упутио надлежним државним органима у циљу побољшања положаја осуђених који су смештени у Казнено-поправном заводу за малолетнике Ваљево, као и корисника смештених у Дому за децу и омладину ометену у развоју „Ветерник”.

5. Овај закључак објавиће се у „Службеном гласнику Републике Србије”.

РС број 74

У Београду, 23. октобра 2014. године

НАРОДНА СКУПШТИНА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

ПРЕДСЕДНИК

Маја Гојковић

ДОДАТАК III

III - 1 Конвенција против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака

Државе чланице ове конвенције, сматрајући да, сходно принципима Повеле Уједињених нација, признавање једнаких и неотуђивих права свих чланова људске породице представља основе слободе, правде и мира у свету, сматрајући да та права проистичу из достојанства неодвојивог од људске личности, сматрајући да су државе дужне да, на основу Повеле, нарочито члана 55. подстичу опште и стварно поштовање права човека и основних слобода, водећи рачуна о члану 5. Опште декларације о правима човека и о члану 7. Међународног пакта о грађанским и политичким правима према којима нико не може бити подвргнут тортури, нити суровим, нељудским или понижавајућим казнама или поступцима, водећи рачуна, такође, о Декларацији о заштити свих лица од мучења и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака, коју је усвојила Генерална скупштина 9. децембра 1975. године, у жељи да повећају ефикасност борбе против мучења и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака у читавом свету, сагласиле су се о следећем:

ПРВИ ДЕО

Члан 1

1. У смислу ове конвенције, израз „тортура“ означава сваки акт којим се једном лицу намерно наносе бол или тешке физичке или менталне патње у циљу добијања од њега или неког трећег лица обавештења или признања или његовог кажњавања за дело које је то или неко треће лице извршило или за чије извршење је осумњичено, застрашивања тог лица или вршења притиска на њега или застрашивања или вршења притиска на неко треће лице или из било којег другог разлога заснованог на било ком облику дискриминације ако тај бол или те патње наноси службено лице или било које друго лице које делује у службеном својству или на његов подстицај или са његовим изричитим или прећутним пристанком. Тај израз се не односи на бол или патње које су резултат искључиво законитих санкција, неодвојивих од тих санкција или које те санкције проузрокују.

2. Овај члан је без штете по било који међународни инструмент или било који национални закон који садржи или може садржавати одредбе ширег значаја.

Члан 2

1. Свака држава чланица предузима законске, административне, судске или друге ефикасне мере како би спречила извршење аката тортуре на територији под њеном јурисдикцијом.

2. Као оправдање за тортуру не може се наводити никаква изузетна околност

било да се ради о ратном стању или опасности од рата, унутрашњој политичкој нестабилности или било ком другом ванредном стању.

3. Као оправдање за тортuru не може се наводити наредба неке претпостављене личности или органа власти.

Члан 3

1. Ни једна држава чланица неће протерати, истерати нити изручити једно лице другој држави ако постоје озбиљни разлози да се посумња да може бити подвргнуто тортuri.

2. Да би утврдили постојање таквих разлога, надлежни органи водиће рачуна о свим релевантним околностима, укључујући, евентуално, постојање низа систематских, озбиљних, очигледних или масовних повреда права човека у тој држави.

Члан 4

1. Свака држава чланица настоји да се према њеном кривичном праву сва акта тортуре сматрају кривичним делима. Исти је случај и са покушајем вршења тортуре или неког другог акта који изврши неко лице, а који представља саучесништво или учествовање у акту тортуре.

2. Свака држава чланица одређује за ова кривична дела одговарајуће казне којима је узета у обзир њихова тежина.

Члан 5

1. Свака држава чланица предузима потребне мере како би утврдила своју надлежност за кривична дела споменута у члану 4 у следећим случајевима:

(а) ако је кривично дело извршено на територији под јурисдикцијом споменуте државе или на ваздухопловима или бродовима уписаним у тој држави;

(б) ако је наводно извршилац кривичног дела држављанин споменуте државе;

(ц) ако је жртва држављанин споменуте државе и ако она то сматра потребним.

2. Свака држава чланица предузима, такође, потребне мере како би утврдила своју надлежност за споменута кривична дела у случају да је наводни извршилац тих дела на територији под њеном јурисдикцијом и да га споменута држава не изручује, сходно члану 8, једној од држава споменутих у тачки 1. овог члана.

3. Ова конвенција не искључује ничију кривичну надлежност засновану на националном законодавству.

Члан 6

1. Ако сматра да је околностима то оправдано, након разматрања обавештења којима располаже, свака држава чланица на чијој се територији налази лице за које се сумња да је извршило кривично дело споменуто у члану 4 обезбеђује хапшење тог лица или предузима све потребне судске мере како би обезбедила његову присутност. То хапшење и те мере треба да буду у складу са законодавством споменуте државе; оне се могу спроводити само у року потребном за покретање кривичног гоњења или поступка за издавање.

2. Споменута држава претходно неодложно врши истрагу ради утврђивања чињеница.

3. Свако лице ухапшено у складу с тачком 1. овог члана може неодложно да ступи у контакт са најближим овлашћеним представником државе чије држављанство

има или, ако је реч о апатриду, са представником државе у којој има уобичајено пребивалиште.

4. Ако је једна држава ухапсила једно лице, у складу с одредбама овог члана, она о том хапшењу и околностима којима се оправдава то хапшење одмах обавештава државе споменуте у тачки 1. члана 5. Држава која спроводи претходну истрагу споменути у тачки 2. овог члана убрзо о томе саопштава закључке споменути државама и обавештава их о томе да ли намерава да врши своју надлежност.

Члан 7

1. Држава чланица на територији под чијом јурисдикцијом је откривен наводни извршилац кривичног дела споменутог у члану 4, ако не изврши издавање тог извршиоца, у случајевима споменути у члану 5, подноси предмет надлежним органима како би спровели кривични поступак.

2. Ти органи доносе одлуку под истим условима као и за свако друго тешко кривично дело општег права у складу с правним прописима те државе. У случајевима споменути у тачки 2. члана 5 доказна правила која се примењују на гоњење и на осуду ни на који начин нису мање строга од правила која се примењују у случајевима споменути у тачки 1. члана 5.

3. Свако лице које се гони за било које кривично дело споменуто у тачки 4. има загарантовано право на правично поступање у свим фазама поступка.

Члан 8

1. Кривична дела споменута у тачки 4. се аутоматски уносе у сваки уговор о издавању закључен између држава чланица. Државе чланице се обавезују да ће унети споменута кривична дела у сваки уговор о издавању који буду закључиле између себе.

2. Ако једној држави чланици која издавање условљава постојањем уговора друга држава чланица, са којом није везана уговором о издавању, поднесе захтев за издавање, она може ову конвенцију сматрати као правну основу за издавање у погледу споменутих кривичних дела. Издавање зависи од других услова предвиђених правом замољене државе.

3. Државе чланице које издавање не условљавају постојањем уговора међусобно признају споменута кривична дела као случајеве за издавање у условима предвиђеним правом замољене државе.

4. Између држава чланица споменута кривична дела се сматрају, ради издавања, као учињена, како према месту њиховог извршења тако и према територији под јурисдикцијом држава које су дужне да утврде своју надлежност према тачки 1. члана 5.

Члан 9

1. Државе чланице пружају једне другима најширу могућу правну помоћ у сваком кривичном поступку у вези с кривичним делима споменути у члану 4, укључујући и достављање свих доказних елемената којима располажу и која су потребна ради поступка.

2. Државе чланице извршавају своје обавезе у складу с тачком 1. овог члана сходно сваком уговору о правној помоћи који може постојати између њих.

Члан 10

1. Свака држава чланица ће се старати да упознавање и информисање о забрани тортуре буде саставни део образовања цивилног или војног особља задуженог за примену закона, медицинског особља, вршилаца јавних функција и осталих лица која на било који начин могу учествовати у чувању, саслушању или опхођењу са неком ухапшеном, или притвореном или затвореном особом.
2. Свака држава чланица уноси споменуту забрану у утврђена правила или упутства у вези с обавезама и дужностима тих лица.

Члан 11

Свака држава чланица врши систематски надзор над правилима, упутствима, методама и праксом саслушања и над одредбама у вези са чувањем и поступањем на било који начин са ухапшеним, притвореним или затвореним лицима на некој територији под њеном јурисдикцијом, а ради спречавања сваког случаја тортуре.

Члан 12

Свака држава чланица се стара да надлежни органи неодложно изврше непристрасну истрагу сваки пут кад постоје оправдани разлози да се посумња да је акт тортуре извршен на некој територији под њеном јурисдикцијом.

Члан 13

Свака држава чланица обезбеђује сваком лицу које тврди да је било подвргнуто тортури на некој територији под њеном јурисдикцијом право да се жали надлежним органима споменуте државе који ће неодложно и непристрасно испитати случај. Предузеће се мере ради обезбеђења заштите лица које се жалило и лица као сведока од сваког лошег поступања или било каквог застрашивања због поднесене жалбе или било какве дате изјаве.

Члан 14

1. Свака држава чланица, у свом правном систему, гарантује жртви неког акта тортуре право добијања накнаде и праведног и одговарајућег обештећења, укључујући средства потребна за његову што потпунију рехабилитацију. У случају смрти жртве акта тортуре, имаоци права те жртве полажу право на обештећење.
2. Овај члан не искључује никакво право на обештећење које би имала жртва или било које друго лице у складу с националним законодавством.

Члан 15

Свака држава чланица се стара да изјава за коју се докаже да је добијена тортуром не може да буде наведена као доказни елемент у неком поступку, осим против лица оптуженог за тортуру да би се утврдило да је изјава дата.

Члан 16

1. Свака држава чланица се обавезује да ће на територији под својом јурисдикцијом забанити примену других докумената о увођењу сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака, а која нису акта тортуре утврђена у члану 1,

ако таква акта врши представник јавне функције или неко друго лице које иступа у службеном својству или на његово подстицање или са његовим изричитим или прећутним пристанком. Посебно, обавезе наведене у чл. 10, 11, 12 и 13 примењују се тако што ће појам тортуре бити замењен појмом других облика сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака.

2. Одредбе ове конвенције не иду на штету одредаба било ког међународног инструмента или националног закона који забрањује сурове, нељудске или понижавајуће казне или поступке или који се односе на издавање или протеривање.

ДРУГИ ДЕО

Члан 17

1. Образован је Комитет против тортуре (у даљем тексту: Комитет) чије су функције дефинисане. Комитет чини десет експерата високих моралних квалитета чија је компетентност у области права човека призната и који заседају у личном својству. Експерте бирају државе чланице, водећи рачуна о праведној географској заступљености и значају учешћа у раду Комитета неких лица са правним искуством.

2. Чланови Комитета се бирају тајним гласањем према листи кандидата које одреде државе чланице. Свака држава чланица може одредити једног кандидата кога бира међу својим држављанима. Државе чланице имају у виду значај чињенице да одређени кандидати истовремено буду чланови Комитета за права човека, основаног у складу с Међународним пактом о грађанским и политичким правима, који су спремни да буду чланови Комитета против тортуре.

3. Чланови Комитета се бирају приликом састанака држава чланица које сазива генерални секретар Организације уједињених нација и који се одржавају сваке друге године. На тим састанцима, на којима кворум чине две трећине држава чланица, за чланове Комитета бирају се кандидати који добијају највећи број гласова и апсолутну већину гласова представника држава чланица који су присутни и који гласају.

4. Први избори ће се обавити најкасније шест месеци после датума ступања на снагу ове конвенције. Четири месеца најмање пре датума сваког избора, генерални секретар Организације уједињених нација упућује писмо државама чланицама и позива их да своје кандидатуре поднесу у року од три месеца. Генерални секретар сачињава листу према алфабетском реду свих тако одређених кандидата, наводећи државе чланице које су их одредиле и доставља је државама чланицама.

5. Чланови Комитета се бирају не четири године. Они се могу поново изабрати ако буду поново кандидовани. Међутим, мандат пет чланова изабраних на првим изборима престаје након две године. Непосредно после првих избора, име тих пет чланова извлачи жребом председник састанка споменутог у тачки 3. овог члана.

6. Ако један члан Комитета премине, разреши се функција или из било ког разлога више не буде у стању да обавља своје функције у Комитету, држава чланица која га је одредила именује другог експерта, свог држављанина, који остаје у Комитету за преостало време мандата, под резервом одобрења већине држава чланица. Сматра се да је ово одобрење добијено, осим ако половина држава чланица или више од половине не изнесе супротно мишљење у року од шест недеља од тренутка када

их генерални секретар Организације уједињених нација обавести о предложеном именовању.

7. Државе чланице сnose трошкове чланова Комитета за период у коме обављају функције у Комитету.

Члан 18

1. Комитет бира свој биро за период од две године. Чланови бироа могу бити поново бирани.

2. Комитет сам утврђује свој пословник. Тај пословник, међутим, треба да садржи нарочито следеће одредбе:

(а) за кворум је потребно присуство шест чланова;

(б) одлуке Комитета усвајају се већином гласова присутних чланова.

3. Генерални секретар Организације уједињених нација ставља на располагање Комитету особље и просторије који су му потребни за ефикасно обављање послова поверених му у складу са овом конвенцијом.

4. Генерални секретар Организације уједињених нација сазива први састанак чланова Комитета. После свог првог састанка, Комитет се састаје у свим приликама предвиђеним његовим пословником.

5. Државе чланице сnose трошкове одржавања састанака држава чланица и Комитета, укључујући плаћање Организацији уједињених нација свих трошкова, као што су трошкови особља и просторије које Организација буде ангажовала у складу са ставом 3. овог члана.

Члан 19

1. Државе чланице подnose Комитету, посредством генералног секретара Организације уједињених нација, извештај о мерама које су предузеле да би испуниле своје обавезе у складу са овом конвенцијом, у року од годину дана, рачунајући од дана ступања на снагу Конвенције за заинтересовану државу чланицу. Затим, државе чланице сваке четврте године подnose допунски извештај о свим новим предузетим мерама и друге извештаје које Комитет затражи.

2. Генерални секретар Организације уједињених нација доставља извештај свим државама чланицама.

3. Комитет разматра сваки извештај и може да даје уопштене коментаре о извештају које оцени потребним и доставља их свакој заинтересованој држави чланици. Та држава чланица може да их достави Комитету као одговор на све примедбе које сматра корисним.

4. Комитет може одлучити да у годишњем извештају, који сачињава у складу са чланом 24, понови све коментаре које је формулисао у складу са тачком 3. овог члана, заједно са примедбама које су по том питању добијене од заинтересоване државе чланице. Ако заинтересована држава чланица то захтева, Комитет, такође, може поновити извештај који је поднео на основу тачке 1. овог члана.

Члан 20

1. Ако Комитет прими веродостојна обавештења за која му се учини да садрже поуздана обавештења о томе да се тортура систематски примењује на територији

једне државе чланице, он позива ту државу да сарађује у разматрању тих обавештења и да га, у том циљу, обавести о својим опаскама о том питању.

2. Водећи рачуна о свим примедбама које евентуално поднесе заинтересована држава чланица и о осталим одговарајућим обавештењима којима располаже, Комитет може, ако то сматра оправданим, да задужи једног или више својих чланова да приступе поверљивој истрази и да му о томе хитно поднесу извештај.

3. Ако се истрага спроводи у складу са тачком 2. овог члана, Комитет тражи сарадњу заинтересоване државе чланице. У договору са том државом чланицом, а ради истраге, може се предвидети посета територији те државе.

4. Након што размотри закључке које му члан или чланови поднесу сходно тачки 2. овог члана, Комитет доставља те закључке заинтересованој држави чланици, као и све коментаре и сугестије које сматра умесним имајући у виду дату ситуацију.

5. Целокупна активност Комитета споменута у тач. 1. до 4. овог члана поверљива је, а у свим етапама тог рада тежи се постизању сарадње са државом чланицом. Када заврши рад у вези са истрагом вођеном у складу са тачком 2. и након консултовања са заинтересованом државом чланицом, Комитет може одлучити да се у годишњи извештај који он сачињава у складу са чланом 24, унесе кратак извештај о резултатима рада.

Члан 21

1. Свака држава чланица ове конвенције може, у складу са овим чланом, изјавити у сваком тренутку да признаје да је Комитет надлежан да прима и разматра саопштења у којима једна држава чланица тврди да нека друга држава чланица не испуњава своје обавезе на основу ове конвенције. Та саопштења се могу примати и разматрати у складу са овим чланом само ако потичу од државе чланице која је дала изјаву да признаје, што се ње тиче, надлежност Комитета. Комитет не прима никакво саопштење које се односи на државу чланицу која није дала такву изјаву. Наведена процедура се примењује у вези са саопштењима која се приме у складу са овим чланом:

(а) ако држава чланица ове конвенције сматра да нека друга држава такође чланица Конвенције не примењује одредбе Конвенције, она може, писменим путем, да скрене пажњу тој држави на то питање. У року од три месеца, рачунајући од датума пријема саопштења, држава којој је то саопштење упућено доставиће држави која је упутила саопштење, објашњење или било коју другу писмену изјаву којом се објашњавају питања и која треба да садржи што је могуће више и што кориснија обавештења о правилима поступка и о правним средствима, било да су већ коришћена, било да се користе или се тек могу користити;

(б) ако у року од шест месеци, рачунајући од датума када држава којој је саопштење упућено прими то оригинално саопштење, питање не буде решено на задовољство двеју заинтересованих држава чланица, обе имају право да поднесу то питање Комитету, упућујући по једно саопштење Комитету и другој заинтересованој држави;

(в) Комитет може бити надлежан за предмет који му је поднесен у складу са овим чланом само након што буде сигуран да су сва расположива интерна правна средства искоришћена и исцрпљена, у складу са општепризнатим принципима

међународног права. То правило се не примењује у случајевима у којима жалидбени поступци прекорачују разумне рокове нити у случајевима у којима је мало вероватно да ће жалидбени поступци дати задовољење лицу које је жртва кршења ове конвенције;

(г) Комитет одржава своје седнице иза затворених врата када разматра саопштења предвиђена овим чланом;

(д) под резервом одредаба става (б), Комитет ставља своје добре услуге на располагање заинтересованим државама чланицама како би постигле мирно решење питања, засновано на поштовању обавеза предвиђених овом конвенцијом. У том циљу, Комитет може, ако то сматра потребним, основати ад хок комисију за помирење;

(ђ) у сваком спору који му је поднесен у складу са овим чланом, Комитет може да затражи од заинтересованих држава чланица наведених у ставу (б) да му доставе сва одговарајућа обавештења;

(е) заинтересоване државе чланице наведене у ставу (б) имају право да буду заступљене за време док Комитет разматра предмете и да дају примедбе усмено или писмено или у једној и у другој форми;

(ж) Комитет мора поднети извештај у року од дванаест месеци рачунајући од дана када је примио саопштење наведено у ставу (б);

(з) ако је било могуће наћи решење у складу са одредбама става (б), Комитет се у свом извештају ограничава на кратко изношење чињеница и постигнутог решења;

(зз) ако се решење није могло наћи у складу са одредбама става (б), Комитет се у свом извештају ограничава на кратко изношење чињеница; текст писмених примедба и записник о усменим примедбама које су изнеле заинтересоване државе чланице додају се извештају.

За сваки предмет извештај се доставља заинтересованим државама чланицама.

2. Одредбе овог члана ступају на снагу када пет држава чланица ове конвенције дају изјаву предвиђену тачком 1. овог члана. Споменути изјаву држава чланица депонује код генералног секретара Организације уједињених нација који копије те изјаве доставља другим државама чланицама. Изјава се може повући у сваком тренутку саопштењем упућеним генералном секретару. То повлачење је без штете по разматрање сваког питања које је предмет саопштења већ достављеног у складу са овим чланом; никакво друго саопштење једне државе чланице неће се примити у складу са овим чланом након што генерални секретар прими саопштење о повлачењу изјаве, осим ако заинтересована држава чланица не да нову изјаву.

Члан 22

1. Свака држава чланица ове конвенције може, сходно овом члану, изјавити у сваком тренутку да признаје да је Комитет надлежан да прими и разматра саопштења која су му доставили појединци или су достављена у име појединачи који су под њеном јурисдикцијом и који утврде да су жртве кршења одредаба Конвенције од стране неке државе чланице. Комитет не прима никакво саопштење које се односи на једну државу чланицу која није дала такву изјаву.

2. Комитет оглашава неприхватљивим свако саопштење које је поднесено у складу са овим чланом, а које је анонимно или за које он сматра да представља злоупотребу права

на подношење таквих саопштења или да је неспојиво са одредбама ове конвенције.

3. Под резервом одредаба тачке 2, свако саопштење које му је поднесено у складу са овим чланом Комитет упућује држави чланици ове конвенције која је дала изјаву у складу са тачком 1, а која је наводно прекршила било коју одредбу Конвенције. У року следећих шест месеци, споменута држава подноси Комитету писмено објашњење или изјаву којом се објашњавају питања и наводе, у случају потребе, мере које би она могла предузети ради побољшања ситуације.

4. Комитет разматра саопштења која је примио у складу са овим чланом, водећи рачуна о свим информацијама које су му поднели појединци или су поднесене у име појединаца или су их поднеле заинтересоване државе чланице.

5. Комитет неће разматрати ни једно саопштење појединца у складу са овим чланом, а да се претходно не увери у следеће:

(а) да исто питање није разматрано и да се не разматра пред неком другом међународном инстанцом надлежном за истрагу или решавање спора;

(б) да је појединац исцрпео сва интерна расположива средства; то правило се не примењује ако жалбени поступци премашују разумне рокове или ако је мало вероватно да ће они дати задовољење појединцу који је жртва кршења ове конвенције.

6. Комитет одржава седнице иза затворених врата ако разматра саопштења предвиђена овим чланом.

7. Комитет саопштава своје констатације заинтересованој држави чланици и појединцу.

8. Одредбе овог члана ступају на снагу када пет држава чланица ове конвенције дају изјаву предвиђену у тачки 1. овог члана. Држава чланица депонује ту изјаву код генералног секретара Организације уједињених нација, који доставља копије те изјаве осталим државама чланицама. Изјава се може повући у сваком тренутку саопштењем упућеним генералном секретару. То повлачење је без штете по разматрање сваког питања које је предмет саопштења које је већ достављено у складу са овим чланом. Никакво друго саопштење које је доставио појединац или је достављено за рачун појединца неће бити примљено у складу са овим чланом након што генерални секретар прими саопштење о повлачењу изјаве, осим ако заинтересована држава чланица није дала нову изјаву.

Члан 23

Чланови Комитета и чланови ад хок комисија за помирење који би могли бити наименовани у складу са ставом (е) тачке 1. члана 21 имају право на олакшице, привилегије и имунитете који су признати експертима у служби Организације уједињених нација, као што су наведени у одговарајућим деловима Конвенције о привилегијама и имунитетима Уједињених нација.

Члан 24

Комитет подноси државама чланицама и Генералној скупштини Организације уједињених нација годишњи извештај о активностима које ће предузети у сврхе примене ове конвенције.

ТРЕЋИ ДЕО

Члан 25

1. Ова конвенција је отворена за потписивање свим државама.
2. Ова конвенција подлеже ратификацији. Инструменти о ратификацији ће бити депоновани код генералног секретара Организације уједињених нација.

Члан 26

Све државе могу приступити овој конвенцији. Приступање ће се вршити депоновањем инструмента о приступању код генералног секретара Организације уједињених нација.

Члан 27

1. Ова конвенција ступа на снагу тридесетог дана од дана депоновања код генералног секретара Организације уједињених нација двадесетог инструмента о ратификацији или о приступању.
2. За сваку државу која буде ратификовала ову конвенцију или јој приступи после депоновања двадесетог инструмента о ратификацији или о приступању, Конвенција ступа на снагу трећег дана од датума када та држава депонује свој инструмент о ратификацији или о приступању.

Члан 28

1. Свака држава ће моћи, у тренутку када потпише или ратификује ову конвенцију или јој приступи, изјавити да не признаје надлежност дату Комитету у складу са чланом 20.
2. Свака држава чланица која буде формулисала резерву у складу са одредбама тачке 1. овог члана моћи ће у сваком тренутку повући ту резерву саопштењем упућеним генералном секретару Организације уједињених нација.

Члан 29

1. Свака држава чланица ове конвенције може да предложи амандман и да поднесе свој предлог генералном секретару Организације уједињених нација. Генерални секретар саопштава предлог амандмана државама чланицама тражећи од њих да му саопште да ли прихватају организовање конференције држава чланица ради разматрања предлога и његовог стављања на гласање. Ако се за четири месеца од датума таквог саопштења најмање једна трећина држава чланица изјасни за одржавање те конференције, генерални секретар организује конференцију под покровитељством Организације уједињених нација. Сваки амандман који усвоји већина држава чланица које присуствују конференцији и које гласају, генерални секретар ће поднети на прихватање свим државама чланицама.
2. Амандман усвојен према одредбама тачке 1. овог члана ступа на снагу када две трећине држава чланица ове конвенције обавесте генералног секретара Организације уједињених нација да су га прихватиле у складу са процедуром предвиђеном њиховим уставом.
3. Када ступе на снагу, амандмани имају обавезујућу снагу за државе чланице које их прихвате, при чему остале државе чланице остају везане одредбама ове конвенције и свим претходним амандманима које су прихватиле.

Члан 30

1. Сваки спор између две или више држава чланица у вези са тумачењем или применом ове конвенције који се не може решити преговорима подноси се арбитражи на тражење једне од тих држава. Ако за шест месеци од датума захтева за арбитражу стране не постигну споразум о организовању арбитраже, свака од њих може поднети спор Међународном суду правде подносећи жалбу у складу са Статутом Суда.
2. Свака држава може, у тренутку када потпише или ратификује ову конвенцију или јој приступи, изјавити да се не сматра везаном одредбама тачке 1. овог члана. Остале државе чланице неће бити везане споменутим одредбама у односу на сваку државу чланицу која буде формулисала такву резерву.
3. Свака држава чланица која буде формулисала резерву у складу са одредбама тачке 2. овог члана моћи ће у сваком тренутку повући ту резерву саопштењем упућеним генералном секретару Организације уједињених нација.

Члан 31

1. Држава чланица може отказати ову конвенцију писменим саопштењем упућеним генералном секретару Организације уједињених нација. Отказивање добија дејство годину дана после датума када саопштење прими генерални секретар.
2. Такво отказивање не ослобађа државу чланицу обавеза које јој припадају у складу са овом конвенцијом у вези са сваким актом или сваким пропустом који почини пре датума када отказивање добије дејство. Отказивање није препрека за настављање разматрања сваког питања које је већ било изнесено пред Комитетом на дан када је отказивање добило дејство.
3. После датума када отказивање од једне државе чланице добије дејство, Комитет не предузима разматрање ни једног новог питања у вези са том државом.

Члан 32

Генерални секретар Организације уједињених нација саопштава свим државама чланицама Организације уједињених нација и свим државама које буду потписале ову конвенцију или јој буду приступиле:

- (а) потписе, ратификације и приступања примљене на основу чланова 25 и 26;
- (б) датум ступања на снагу Конвенције на основу члана 27 и датум ступања на снагу сваког амандмана применом члана 29;
- (в) отказивања примљена на основу члана 31.

Члан 33

1. Ова конвенција, чији су текстови на арапском, енглеском, француском, кинеском, руском и шпанском једнако веродостојни, биће депонована код генералног секретара Организације уједињених нација.
2. Генерални секретар Организације уједињених нација доставиће по једну прописно оверену копију ове конвенције свим државама.

ДОДАТАК - Закон о ратификацији Конвенције¹⁵⁰

Члан 3

Скупштина Социјалистичке Федеративне Републике Југославије даје следећу изјаву:
„- Југославија признаје, у складу са чланом 21 став 2. Конвенције, надлежност Комитета против тортуре да прима и разматра саопштења у којима једна држава чланица тврди да друга држава чланица не испуњава своје обавезе на основу ове конвенције;

- Југославија признаје, у складу са чланом 22 став 1. Конвенције, надлежност Комитета против тортуре да прима и разматра саопштења која су им доставили појединци или су достављена у име појединаца који су под њеном јурисдикцијом и који тврде да су жртве кршења одредаба Конвенције од стране неке државе чланице.”

Члан 4

О извршавању одредаба овог закона стараће се Савезни секретаријат за правосуђе и управу.

¹⁵⁰ „Сл. лист СФРЈ” – Међународни уговори бр. 9/91

III-2 Опциони протокол уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака

ПРЕАМБУЛА

Државе чланице овог протокола, потврђујући да је тортура нељудско и друго сурово, нељудско или понижавајуће поступање или кажњавање забрањено и да представља озбиљно кршење људских права, убеђене да су потребне даље мере ради постизања циљева Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака, подсећајући да чланови 2 и 16 Конвенције обавезују сваку државу чланицу да предузме делотворне мере ради спречавања тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака на читавој територији под њеном надлежношћу, свесне да државе имају примарну одговорност за имплементацију ових чланова, да је јачање заштите лица лишених слободе и пуно поштовање њихових људских права заједничка обавеза свих, и да међународна имплементирајућа тела допуњују и јачају националне мере, подсећајући да делотворно спречавање тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака захтева едукацију и комбинацију различитих законских, управних, судских и других мера, подсећајући такође да се Светска конференција о људским правима чврсто одредила да напори за искорењивање тортуре треба пре свега да буду усмерени на превенцију и позвала да се усвоји опциони протокол уз Конвенцију чија је намера да се успостави превентивни систем редовних посета притворским јединицама, убеђене да се заштита лица лишених слободе од тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака може ојачати вансудским мерама превентивног карактера заснованим на редовним посетама притворским установама, споразумеле су се о следећем:

Први део ОПШТИ ПРИНЦИПИ

Члан 1

Циљ овог протокола је да успостави систем редовних посета местима на којима се налазе лица лишена слободе од стране независних међународних и домаћих тела, ради превенције тортуре и других сурових нељудских или понижавајућих казни и поступака.

Члан 2

1. Успоставља се Поткомитет за превенцију тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака (у даљем тексту: Поткомитет за превенцију) и вршиће функције утврђене овим протоколом.
2. Поткомитет за превенцију обављаће своје послове у оквирима утврђеним Повељом Уједињених нација и руководиће се принципима и циљевима из Повеље, као и нормама Уједињених нација које се односе на поступање са лицима лишеним слободе.

3. Исто тако, Поткомитет за превенцију руководиће се принципима поверљивости, непристрасности, неселективности, универзалности и објективности.
4. Поткомитет за превенцију у државе чланице сарађиваће у имплементацији овог протокола.

Члан 3

Свака држава чланица успоставиће, одредити или имати једно или више тела на националном нивоу која врше посете ради превенције тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака (у даљем тексту: национални механизам за превенцију).

Члан 4

1. У складу са овим протоколом, свака држава чланица дозволиће посете, од стране механизма наведених у чл. 2 и 3 сваком месту под њеном надлежношћу и управом где се налазе или се могу налазити лица лишена слободе било по основу наредбе издате од стране државног органа или на његов подстицај, или уз њену сагласност или пристанак (у даљем тексту: притворске установе). Ове посете предузимаће се у намери да се ојача, уколико је потребно, заштита ових лица од тортуре и других сурових нељудских или понижавајућих казни и поступака.
2. У смислу овог протокола лишавање слободе значи било који облик притвора или затварања или стављање лица у јавно или приватно место чувања, које то лице према одлуци судског, управног или другог тела не може да напусти својевољно.

Други део ПОТКОМИТЕТ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ

Члан 5

1. Поткомитет за превенцију састоји се од 10 чланова. Након педесете ратификације или приступања овом протоколу, број чланова Поткомитета за превенцију повећаће се на 25.
2. За чланове Поткомитета бирају се лица високих моралних квалитета, са доказаном стручношћу у области правосуђа, посебно кривичног права, затворске или полицијске управе, или у другим областима које имају везе са поступањем са лицима лишеним слободе.
3. Приликом састављања Поткомитета одговарајућа пажња биће дата равномерној географској расподели и заступљености различитих цивилизација и правних система држава чланица.
4. Приликом његовог састављања пажња ће такође бити посвећена избалансираној заступљености полова на основу принципа једнакости и недискриминације.
5. Држава чланица не може имати више од једног члана Поткомитета.
6. Чланови Поткомитета обављају своју дужност као појединци, независно и непристрасно и биће на располагању да ефикасно обављају своје дужности у Поткомитету.

Члан 6

1. Свака држава чланица може предложити, у складу са ставом 2, до два кандидата који испуњавају услове наведене у члану 5, и уз предлог ће доставити детаљне податке о квалификацијама кандидата.
2. (а) Кандидати морају бити држављани неке од држава чланица овог протокола.
(б) Најмање један од два кандидата мора бити држављанин државе која га кандидује.
(в) Не може се кандидовати више од два држављанина једне исте државе чланице.
(г) Пре него што држава чланица кандидује држављана друге државе чланице мора да затражи и добије сагласност те државе чланице.
3. Најкасније пет месеци пре датума састанка држава чланица на коме ће се извршити избор, генерални секретар Уједињених нација упутиће допис државама чланицама позивајући их да доставе имена својих кандидата у року од три месеца. Генерални секретар ће доставити списак сачињен по абecedном реду свих лица која су на тај начин предложена, наводећи које су их државе чланице кандидовале.

Члан 7

1. Чланови Поткомитета за превенцију бирају се на следећи начин:
(а) првенствено ће се узимати у обзир испуњење услова и критеријума из члана 5 овог протокола;
(б) први избор извршиће се најкасније шест месеци након ступања на снагу овог протокола;
(в) државе чланице бирају чланове Поткомитета тајним гласањем;
(г) избори за чланове Поткомитета одржаће се на седници држава чланица која се одржава сваке две године, а коју сазива генерални секретар Уједињених нација. На тим седницима, где кворум чине две трећине држава чланица, у Поткомитет ће се изабрати лица која добију највећи број гласова и апсолутну већину гласова присутних представника земаља чланица који гласају.
2. Уколико, током изборног поступка, два држављанина једне државе чланице испуњавају услове за именовање у Поткомитет за превенцију, именоваће се кандидат који је добио већи број гласова. Када држављани добију исти број гласова, примениће се следећи поступак:
(а) када је само један кандидован од стране државе чланице чији је држављанин, тај кандидат постаје члан Поткомитета за превенцију;
(б) када су оба кандидата држављани државе чланице која их кандидује, одржаће се посебно тајно гласање ради утврђивања који ће од кандидата бити именован за члана;
(в) када ниједног од кандидата није кандидовала држава чланица чији су они држављани, одржаће се посебно тајно гласање ради утврђивања који ће од њих бити именован за члана.

Члан 8

У случају смрти или оставке члана Поткомитета или уколико из неког другог разлога није у могућности да обавља своје дужности, држава чланица која је кандидовала тог члана именује друго подобно лице, које поседује квалификације и испуњава услове наведене у члану 5, имајући у виду потребу за равномерном

заступљеношћу различитих области стручности, које ће обављати ту функцију до следеће седнице држава чланица, а уз сагласност већине држава чланица. Сматра се да је сагласност дата уколико се половина или више од половине држава чланица не изјасне негативно у року од шест недеља по добијању обавештења од генералног секретара Уједињених нација о предложеном именовању.

Члан 9

Чланови Поткомитета за превенцију бирају се на период од четири године. Могу бити поново изабрани још једанпут уколико буду поново кандидовани. Мандат половине изабраних чланова престаје по истеку две године; одмах након првог избора, имена ових чланова биће одређена жребом од стране председавајућег седнице наведене у члану 7 став 1(г).

Члан 10

1. Поткомитет за превенцију бира своје функционере на период од две године. Они могу бити поново изабрани.
2. Поткомитет за превенцију доноси свој пословник. Овим пословником се између осталог прописује да:
 - (а) половина плус један члан конституише кворум;
 - (б) Поткомитет за превенцију доноси одлуке већином гласова присутних чланова;
 - (в) седнице Поткомитета за превенцију одржавају се без присуства јавности.
3. Генерални секретар Уједињених нација сазива прву седницу Поткомитета за превенцију. Време одржавања следећих седница се утврђује Пословником. Поткомитет за превенцију и Комитет против тортуре одржаваће своје седнице истовремено најмање једанпут годишње.

Трећи део

МАНДАТ ПОТКОМИТЕТА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ

Члан 11

Поткомитет за превенцију:

- (а) обилази места наведена у члану 4 и даје препоруке државама чланицама у вези са заштитом лица лишених слободе од тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака;
- (б) у односу на националне механизме за превенцију:
 - (I) даје савете и помаже државе чланице, када је то потребно, у њиховом успостављању;
 - (II) одржава директан и, уколико је потребно, поверљив контакт са националним механизмима за превенцију и пружа им обуку и техничку помоћ у циљу јачања њихових капацитета;
 - (III) пружа им савете и помоћ у процени потреба и средстава потребних за јачање заштите лица лишених слободе од тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака;
 - (IV) даје препоруке и запажања државама чланицама у циљу јачања капацитета

и мандата националних механизма за превенцију тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака;

(ц) сарађује у циљу превенције мучења уопште са одговарајућим телима Уједињених нација као и са међународним, регионалним и домаћим институцијама и организацијама које раде на јачању заштите лица од тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака.

Члан 12

Да би се Поткомитету за превенцију омогућило да изврши свој мандат на начин наведен у члану 11, државе чланице преузимају обавезу:

- (а) да приме Поткомитет за превенцију на своју територију и да му омогуће приступ свим притворским установама како је дефинисано чланом 4 овог протокола;
- (б) да доставе све релевантне информације које Поткомитет за превенцију може тражити ради процене потреба и мера које треба усвојити ради јачања заштите лица лишених слободе од тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака;
- (в) да подстичу и олакшавају контакте између Поткомитета за превенцију и националних механизма за превенцију;
- (г) да разматрају препоруке Поткомитета за превенцију и да ступе у дијалог са истим о могућим имплементационим мерама.

Члан 13

1. Поткомитет за превенцију успоставиће, у почетку жребом, програм редовних посета државама чланицама ради испуњења свог мандата како је утврђено чланом 11.
2. Поткомитет за превенцију ће, након консултација, о овом програму обавестити државе чланице да би ове могле, без одлагања, да изврше практичне припреме у циљу реализације ових посета.
3. Посете врше најмање два члана Поткомитета за превенцију. Ове чланове могу пратити, уколико је потребно, и експерти са доказаним стручним искуством и знањем у областима које покрива овај протокол, који ће бити одабрани са списка стручњака који је припремљен на основу предлога држава чланица, Канцеларије Високог комесара Уједињених нација за људска права и Центра Уједињених нација за превенцију међународног криминала. У припреми списка, државе чланице могу да предложе највише пет домаћих стручњака. Држава чланица у којој се посета врши може одбити укључивање одређеног експерта, након чега ће Поткомитет за превенцију предложити другог стручњака.
4. Уколико Поткомитет за превенцију сматра то одговарајућим, може да предложи краћу накнадну посету након редовне посете.

Члан 14

1. Да би се Поткомитету за превенцију омогућило да испуни свој мандат, државе чланице овог протокола су сагласне да му пруже:
 - (а) неограничен приступ свим информацијама у вези с бројем лица лишених

слободе у притворским установама дефинисаним чланом 4, као и бројем таквих места и њиховом локацијом;

(б) неограничен приступ свим информацијама које се односе на поступање с тим лицима као и о условима притвора;

(в) у складу са ставом 2, доле у тексту, неограничен приступ свим притворским установама и њиховим инсталацијама и објектима;

(г) могућност да насамо разговарају са лицима лишеним слободе без сведока, било лично или уз помоћ преводиоца уколико се сматра потребним, као и са било којим другим лицем за које Поткомитет за превенцију верује да може да пружи релевантне информације;

(д) слободу избора места која жели да посети и лица са којима жели да обави разговор.

2. Противљење посети одређеној притворској установи се може истаћи искључиво на основу хитних и изузетних потреба државне одбране, јавне безбедности, природних катастрофа, или озбиљног нарушавања реда у установи која се жели посетити а које привремено спречавају реализацију такве посете. Држава чланица се неће позивати на проглашење ванредног стања као разлога за противљење посети.

Члан 15

Ниједан орган или службено лице не може наложити, применити или допустити било коју санкцију против било ког лица или организације зато што су Поткомитету за превенцију или његовим представницима пренели неку информацију, било истиниту или неистиниту и такво лице или организација неће сносити никакве друге санкције ни на који начин.

Члан 16

1. Поткомитет за превенцију поверљиво саопштава своје препоруке и запажања држави чланици, и по потреби, националном механизму.

2. Поткомитет за превенцију објављује свој извештај, заједно са коментарима државе чланице, кад год држава чланица то затражи. Уколико држава чланица објави неки део извештаја, Поткомитет за превенцију може да објави извештај у целини или делимично. Међутим, лични подаци не могу се објављивати без изричитог пристанка лица о ком се ради.

3. Поткомитет за превенцију подноси јавни годишњи извештај о својим активностима Комитету против тортуре.

4. Уколико држава чланица одбије да сарађује са Поткомитетом, за превенцију у смислу чланова 12 и 14 или да предузме кораке да поправи ситуацију у складу са препорукама Поткомитета, Комитет против тортуре може, на захтев Поткомитета за превенцију, гласовима већине својих чланова да одлучи, након што држава чланица добије прилику да саопшти своје ставове, да изда саопштење за јавност у вези с тим питањем или да објави извештај Поткомитета.

Четврти део НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗМИ ПРЕВЕНЦИЈЕ

Члан 17

Свака држава чланица је дужна да има, одреди или уведе, најкасније годину дана након ступања на снагу овог протокола или након његове ратификације или приступања овом протоколу, један или више независних националних механизма за превенцију тортуре на националном нивоу. Механизми које успостављају децентрализоване јединице могу бити одређени као национални механизми за превенцију у смислу овог протокола, уколико су у складу са његовим одредбама.

Члан 18

1. Државе чланице дужне су да гарантују функционалну независност националним механизмима превенције као и независност њиховог особља.
2. Државе чланице дужне су да предузимају неопходне мере да би стручно особље националних механизма имало потребне способности и стручна знања. Дужне су да настоје да осигурају равнотежу између полова, као и адекватну заступљеност етничких и мањинских група у земљи.
3. Државе чланице се обавезују да ставе на располагање неопходна средства за функционисање националних механизма превенције.
4. Приликом успостављања националних превентивних механизма, државе чланице су дужне да узму у обзир принципе који се односе на статус и функционисање националних институција за унапређење и заштиту људских права.

Члан 19

Национални механизми превенције морају имати најмање следећа овлашћења:

- (а) да редовно проверавају третман лица лишених слободе у притворским установама како су дефинисане у члану 4, с циљем да се, уколико је потребно, појача њихова заштита од тортуре, суровог, нељудског или понижавајућег кажњавања и поступања;
- (б) да дају препоруке надлежним органима у циљу побољшања третмана и положаја лица лишених слободе и да се спрече тортура, сурови, нељудски или понижавајући поступци и кажњавање, узимајући у обзир релевантне норме Уједињених нација;
- (в) да подносе предлоге и дају мишљења у вези с важећим или предложеним законима.

Члан 20

Да би национални механизми за превенцију могли да извршавају своја овлашћења, државе чланице овог протокола обавезују се да им обезбеде:

- (а) приступ свим подацима о броју лица лишених слободе у притворским установама дефинисаним у члану 4, као и броју установа и њиховој локацији;
- (б) приступ свим подацима о третману ових лица и условима њиховог притвора;
- (в) приступ свим притворским установама, њиховим инсталацијама и објектима;
- (г) могућност да воде приватне разговоре са лицима лишеним слободе без присуства сведока, било лично или са преводиоцем уколико је потребно, као и било којом

другом особом за коју национални механизам за превенцију сматра да може да пружи значајне информације;
 (д) слободу да бирају места која желе да посете и лица са којима желе да разговарају;
 (ђ) право да имају контакте са Поткомитетом за превенцију, да му достављају податке и састају се с њим.

Члан 21

1. Ниједан орган или службено лице не могу да наложе, примене, допусте или толеришу било коју санкцију против било ког лица или организације зато што су националном механизму за превенцију саопштили неку информацију, било истиниту или неистиниту, и ниједно такво лице или организација не смеју сносити неке друге консеквенце ни на који начин.

2. Поверљиве информације које прибавља национални механизам за превенцију биће заштићене. Лични подаци не смеју бити објављени без изричите сагласности лица о ком се ради.

Члан 22

Надлежне власти државе чланице дужне су да размотре препоруке националног механизма за превенцију и ступе у дијалог с њим у вези с могућим мерама имплементације.

Члан 23

Државе чланице овог протокола обвезују се да ће објавити и дистрибуирати годишње извештаје националних механизма за превенцију.

Пети део ИЗЈАВА

Члан 24

1. Приликом ратификације, државе чланице могу да дају изјаву којом одлажу извршење својих обавеза из поглавља III или IV овог протокола.

2. Одлагање ће важити највише три године. Након што држава чланица да одговарајућу изјаву и након консултација с Поткомитетом за превенцију, Комитет против тортуре може да продужи овај период за још две године.

Шести део ФИНАНСИЈСКЕ ОДРЕДБЕ

Члан 25

1. Трошкове које начини Поткомитет за превенцију при имплементацији овог протокола сnose Уједињене нације.

2. Генерални секретар Уједињених нација дужан је да обезбеди неопходно особље и средства за ефикасно вршење дужности Поткомитета у складу са овим протоколом.

Члан 26

1. Оснива се посебни фонд у складу са релевантним процедурама Генералне скупштине, којим се управља у складу с финансијским прописима и правилима Уједињених нација, да би се помогло финансирање имплементације препорука које Поткомитет за превенцију даје држави чланици након посете, као и образовних програма за особље националних механизма за превенцију.
2. Посебни фонд може да се финансира путем добровољних доприноса од стране влада држава, међувладиних и невладиних организација и других јавних или приватних субјеката.

Седми део ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 27

1. Овај протокол је отворен за потписивање свим државама које су потписале Конвенцију.
2. Овај протокол подлеже ратификацији сваке државе која је ратификовала Конвенцију или приступила истој. Инструменти ратификације се депонују код генералног секретара Уједињених нација.
3. Овај протокол је отворен за приступање свакој држави која је ратификовала или приступила Конвенцији.
4. Приступање се врши депоновањем инструмента о приступању код генералног секретара Уједињених нација.
5. Генерални секретар Уједињених нација обавештава све земље које су потписале овај протокол или му приступиле о депоновању сваког инструмента ратификације или приступања.

Члан 28

1. Овај протокол ступа на снагу тридесетог дана од дана депоновања двадесетог инструмента ратификације или приступања код генералног секретара Уједињених нација.
2. За сваку државу која ратификује овај протокол или му приступи након депоновања код генералног секретара Уједињених нација двадесетог инструмента ратификације или приступања, овај протокол ступа на снагу тридесетог дана од дана депоновања њеног инструмента ратификације или приступања.

Члан 29

Одредбе овог протокола примењују се на све делове федералних држава без било каквих ограничења или изузетака.

Члан 30

На овај протокол не могу да се ставе никакве резерве.

Члан 31

Одредбе овог протокола не утичу на обавезе држава чланица које произлазе из

било које регионалне конвенције којом се успоставља систем посета притворским установама. Поткомитет за превенцију и органи успостављени у складу с таквим регионалним конвенцијама подстичу се да сарађују и међусобно консултују у циљу избегавања дуплирања и ефикасног остварења циљева овог протокола.

Члан 32

Одредбе овог протокола не утичу на обавезе држава чланица четири Женевске конвенције од 12. августа 1949. и њихових Допунских протокола од 8. јуна 1977, или могућности било које државе чланице да одобри Међународном комитету Црвеног крста да посети притворске установе у ситуацијама које нису обухваћене међународним хуманитарним правом.

Члан 33

1. Било која држава чланица може да откаже овај протокол у било ком тренутку писменим обавештењем упућеним генералном секретару Уједињених нација, који ће о томе обавестити остале државе чланице овог протокола и Конвенције. Отказивање ступа на снагу годину дана од датума пријема обавештења од стране генералног секретара УН.

2. Отказивање неће имати дејство ослобађања државе чланице од њених обавеза према овом протоколу у односу на било који чин или ситуацију која наступи пре дана ступања на снагу отказивања, или у односу на мере које Поткомитет за превенцију усвоји или одлучи да усвоји у односу на дотичну државу чланицу, нити ће отказивање на било који начин ограничити даље разматрање било ког питања које је Поткомитет за превенцију почео да разматра пре датума ступања на снагу отказа.

3. Након датума када отказивање од стране државе чланице ступи на снагу, Поткомитет за превенцију неће започињати разматрање било ког новог питања везаног за ту земљу.

Члан 34

1. Свака држава чланица овог протокола може да предложи амандман и поднесе га генералном секретару Уједињених нација. Генерални секретар затим обавештава државе чланице овог протокола о предложеном амандману са захтевом да га обавесте да ли прихватају одржавање конференције држава чланица у циљу разматрања и гласања о предлогу. У случају да у року од четири месеца од таквог саопштења, најмање једна трећина држава чланица прихвата такву конференцију, генерални секретар ће сазвати конференцију под покровитељством Уједињених нација. Било који амандман којег прихвати двотрећинска већина држава чланица које присуствују и гласају на конференцији генерални секретар УН подноси свим државама чланицама на прихватање.

2. Амандман који се прихвати у складу са ставом 1. овог члана ступа на снагу када га прихвати двотрећинска већина држава чланица овог протокола у складу са својим уставним поступком.

3. Када амандмани ступе на снагу, постају обавезујући за оне државе чланице које су их прихватиле, док за остале државе чланице и даље важе одредбе овог протокола и претходних амандмана које су прихватиле.

Члан 35

Чланови Поткомитета за превенцију и националних механизма за превенцију имаће привилегије и имунитете који су неопходни за независно извршавање њихових функција. Чланови Поткомитета за превенцију имаће привилегије и имунитете утврђене у одељку 22. Конвенције о привилегијама и имунитетима Уједињених нација од 13. фебруара 1946. у зависности од одредби одељка 23. те конвенције.

Члан 36

Приликом посете држави чланици, чланови Поткомитета за превенцију, ће без штете по одредбе и циљеве овог протокола и привилегије и имунитете које имају:

- (а) поштовати законе и прописе земље домаћина, и
- (б) уздржавати се од било којих радњи или активности које нису у складу с непристрасним и међународним карактером њихових дужности.

Члан 37

1. Овај протокол, чији су арапски, кинески, енглески, француски, руски и шпански текстови једнако веродостојни, депонује се код генералног секретара Уједињених нација.
2. Генерални секретар Уједињених нација доставиће оверене преписе овог протокола свакој држави.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.85:343.412(497.11)"2015"(047)

351.941(497.11)"2015"(047)

342.72/.73(497.11)"2015"(047)

НАЦИОНАЛНИ механизам за превенцију
тортуре : извештај за 2015. годину. - Београд :
Заштитник грађана, 2016 (Београд : Службени
гласник). - 102 стр. : табеле ; 23 cm

Тираж 150. – Напомене и библиографске
референце уз текст.

ISBN 978-86-87945-38-8

а) Тортура - Сузбијање - Србија - 2015 -
Извештаји б) Омбудсман - Србија - 2015 -
Извештаји в) Људска права - Заштита - Србија
- 2015 - Извештаји COBISS.SR-ID 228080140

Интерпринт плус
Београд

